

Βιβλιοθήκη
Γεωργίου Δ. Κανδύδων - Κάνις
διδασκάλου - διπλοστροφιάς
εξ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ λαοφίλου.
Αὐτὸγραφοῦ τοῦ 24-7-1949

Γεωργίου

**Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ
ΚΙΝΗΣΙΣ**

Κάνις
P. O. KANAKIANTIS

Η “ΕΚΑΒΗ,, ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Μ. ΣΑΡΡΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ

(Ὁ «Μηνιαῖος Νέος Κόσμος» εἰς τὸ προηγούμενον τεύχος ἐδημοσίευσεν μακρὰν ἀνάλυσιν τῆς «Μηδείας» τοῦ Εὐριπίδου ὑπὸ τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συμβούλου κ. Δ. Σάρρου, τοῦ ἑποίου ἡ μεταφραστικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ ἐργασία ἐπὶ τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων τραγικῶν προσεῖλκε τὴν δικαίαν ἐκτίμησιν δῶλον τῶν λογίων, τῶν διανοουμένων καὶ τῶν ἄποσδηπτον καταγινομένων μετὰ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα. Εἰς τὸ παρὸν τεύχος δημοσιεύομεν ἀνάλυσιν τῆς «Ἐκάβης» ὑπὸ τοῦ κ. Σάρρου, συνοδουμένην ἀπὸ μεταφράσεις ἐκτενῶν ἀποσπασμάτων τοῦ ἀρχαίου δράματος. Ὁ «Μηνιαῖος Νέος Κόσμος», ἐπιθυμῶν νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐκλαίκευσιν τῶν ἀριστουργημάτων τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων τραγικῶν καὶ ἐξασφαλίσας πρὸς τοῦτο τὴν τακτικὴν συνεργασίαν τοῦ κ. Σάρρου, θὰ δημοσιεύῃ ἀνελλιπῶς εἰς κάθε τεύχος ἀπὸ μίαν ἀνάλυσιν ἀρχαίου δράματος, ἢ ἑποία, καθὼς εἰς τὸ παρὸν τεύχος, θὰ συνοδεύεται πάντοτε ἀπὸ μεταφράσεις τῶν κυριωτέρων ἀποσπασμάτων τοῦ ἔργου, ἐν συνεχείᾳ δὲ θὰ δημοσιεύῃ καὶ ὁλόκληρα ἰσχυρὰ δράματα εἰς πιστὰς καὶ γλαφυρὰς μεταφράσεις. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι οἱ ἀναγνώσται μας θὰ ἐκτιμῶσιν κατ' ἀξίαν τὴν προσπάθειαν τοῦ «Μηνιαίου Νέου Κόσμου», ὅπως προσφέρῃ εἰς αὐτούς, ἀντὶ πάσης θυσίας, σοβαρὰν καὶ ἐκλεκτὴν πνευματικὴν βλῆν, τὴν ὁποίαν σπανίως θὰ ἠδύναντο νὰ εἶδον εἰς ἄλλα φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ περιοδικά).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ, ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἡ Ἐκάβη τοῦ Εὐριπίδου εἶνε μίᾳ ἀπὸ τῆς συγκινητικώτερας τραγωδίας ὄχι μόνον τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ παγκόσμιου θεάτρου. Ἀπαρτίζεται ἀπὸ δύο μέρη εὐκολοδιάκριτα. Στὸ πρῶτο μέρος ὁ Εὐριπίδης ἐπραγματεύτηκε μίᾳ ὑπόθεσιν ἀνάλογον πρὸς ἐκείνην πού ἐδραματοποίησε ὁ Σοφοκλῆς στὴν τραγωδίαν τοῦ «Πολυξένη», πού δὲ σώζεται, μετὰ τὴν διαφορὰ

ὅτι ἡ τραγωδία τοῦ Σοφοκλῆ εἶχε ἡρωίδα τὴ θυγατέρα τῆς Ἑκάβης. Πολυξένη, ἐνῶ ἡ τραγωδία τοῦ Εὐριπίδη ἔχει τὴν Ἑκάβη.

Στὸ πρῶτο μέρος τῆς Ἑκάβης τοῦ ὁ Εὐριπίδης ἔχει ὡς βάση τὸ μῦθο τῆς Πολυξένης, μιᾶς ἀπὸ τὶς κόρες τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης. Κατὰ τὸν Εὐριπίδη, ἀφοῦ κυρίεψαν καὶ χάλασαν τὴν Τροία οἱ Ἕλληνες, γυρίζοντας στὴν πατρίδα τους, προσάραξαν, μαζί με τὶς τρωαδίτισσες σκλάβες καὶ τὴν Ἑκάβη, στὴ θρακικὴ χερσόνησο, κατάντικρο τῆς Τροίας, ὅπου βασιλεὺς ὁ Πολυμήτορας, φίλος τοῦ Πριάμου καὶ τῆς Ἑκάβης.

Ἐκεῖ στὴ θρακικὴ χερσόνησο ἡ σκλάβη γριά βασίλισσα Ἑκάβη μαθαίνει πῶς οἱ Ἕλληνες ἀποφάσισαν νὰ θυσιάσουν στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα τὴν κόρη τῆς Πολυξένης, ποὺ τὴν ὀδηγεῖ στὴ σφαγὴ ὁ ἴδιος ὁ Ὀδυσσεύς.

Στὰ χαμένα παρακαλεῖ ἡ Ἑκάβη νὰ τῆς ἀφήσουν τὴν κόρη τῆς, ἡ ὁποία με γενναιότητα καὶ ὑπερηφάνεια βαδίζει στὸ θάνατο. Στὸ τέλος μαθαίνει ἡ Ἑκάβη, κ' ἔμεις μαζί, ἀπὸ τὸν κήρυκα Ταλθύβιο ὅλες τὶς λεπτομέρειες τῆς σπαραξικάρδιας θυσίας τῆς Πολυξένης. Αὐτὰ στὸ πρῶτο μέρος τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδη.

[Ὁ θρῦλος ὅμως τῆς Πολυξένης κυκλοφοροῦσε στὸν ἐπικὸ πρὸ πάντων κύκλο με διάφορες παραλλαγές ὡς πρὸς τὸ θάνατό τῆς: Κατὰ τὰ Κύπρια ἔπη τοῦ Στασίμου ἡ Πολυξένη εἶχε πληγωθεῖ θανάσιμα ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεύα καὶ τὸ Διομήδη στὸ πάρισμο τῆς Τροίας κ' εἶχε παρθεῖ ἀπὸ τὸ Νεοπτόλεμο. Ἡ Ἰλίου πέρσις ὅμως τοῦ Ἀρκίνου καὶ ἴσως καὶ ἡ Μικρὰ Ἰλιάς τοῦ Λέσχη ἀκολουθοῦσαν ἄλλη παράδοση, σύμφωνα μ' αὐτὴν ποὺ ἀκολούθησε ὁ Εὐριπίδης, κ' ἴσως κ' ὁ Σοφοκλῆς. Ὁμοίαι κ' ὁ Σπησίχορος στὸν ὕμνο τοῦ Ἰλίου πέρσις ἔκανε λόγο γιὰ τὴ θυσία τῆς Πολυξένης στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα (κατὰ τὸν Παυσανία). Τὸ ἴδιο κ' ὁ Ἰβυκος. Ἔτσι κ' ὁ περιφημὸς ζωγράφος Πολύγνωτος εἶχε ζωγραφίσει (κατὰ τὸν Παυσανία, Χ, 25 κ.έ.) στὴ Λέσχη τῶν Δελφῶν καὶ στὴν Πινακοθήκη τῶν Προπυλαίων, στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας. Ἄλλοι πάλι μυθολογούσαν (ἴσως κατὰ τὰ Κύπρια ἔπη) πῶς ὁ Ἀχιλλεύς εἶχεν ἐρωτευτεῖ τὴν Πολυξένη (Υἱνός, CΧ, Πολυξένη), ὅπως κ' ἐκείνη τὸν Ἀχιλλέα, κ' ὅτι ἀπὸ τὴ λύπη τῆς μετὰ τὸ θάνατό του δὲν ἠμπόρεσε νὰ ζήσει. Ἐνα σχόλιο ἀρχαῖο τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδη (στ. 41) λέει πῶς ὁ Πρίαμος εἶχε συμφωνήσει με τὸν Ἀχιλλέα νὰ τοῦ δώσει γυναίκα του τὴν Πολυξένη ὅταν σκοτώθηκε στὸ ἄλσος τοῦ Θυμβραίου Ἀπόλλωνα].

Στὸ δεύτερο μέρος τῆς Ἑκάβης τοῦ ὁ Εὐριπίδης πραγματεύεται τὸ μῦθο τοῦ Πολύδωρου. Κατὰ τὸν Εὐριπίδη ὁ Πρίαμος κ' ἡ Ἑκάβη εἶχαν ἐμπιστευθεῖ, πρὶν πέσει ἡ Τροία, τὸ τελευταῖο παιδί τους, τὸν Πολύδωρο, μαζί με πολὺ θησαυρὸ τους στὸ φίλο τους βασιλιά τῆς Θράκης Πολυμήτορα. [κατὰ πληροφορίες μεταγενέστερες ἀπὸ λατινικὲς πηγές ὁ Πολυμήτορας ἦταν γαμπρὸς τους ἀπὸ τὴ θυγατέρα τους Ἰλιόνη]. Ὁ θρακί-

νός μαθαίνοντας τὴν καταστροφή τῆς Τροίας ἐσκότωσε τὸν Πολυμήστορα καὶ τὸν ἔρριξε στὴ θάλασσα, γιὰ νὰ πάρει τὸ χρυσάφι ποῦχε φέρει μαζί του τὸ παιδί ἀπὸ τὴν Τροία. Τὸ νεκρὸ σῶμα τοῦ παιδιοῦ τόφεραν τὰ κύματα στὸ γιαιλό, ὅπου τὸ βρῆκε μιὰ σκλάβα τῆς Ἐκάβης καὶ τόφερε στὴ σκηνή. Ἡ δυστυχησμένη μίνα θλίβεται, ξεφωνίζει καὶ σχεδιάζει ἀμέσως ἐκδίκηση: Προσκαλεῖ τὸν Πολυμήστορα μὲ τὰ δυὸ παιδιά του γιὰ νὰ τοῦ φανερῶσει τάχα θησαυρὸ τοῦ Πριάμου κρυμμένο στὴν Τροία καὶ νὰ τοῦ παραδώσει πρὸς φύλαξη ὅ,τι πολύτιμο πράμα εἶχαν οἱ σκλάβες κρυμμένο ἀπὸ τοὺς ἀφέντες των. Πίστεψε ὁ Πολυμήστορας κι ἔρχεται στὴ σκηνή τοῦ Ἀχιλλέα πού ἦταν ἡ Ἐκάβη, ἡ ὅποια βοηθομένη κι ἀπὸ τίς ὁμόσκλαβές της τὸν τυφλώνει τὸν Πολυμήστορα καὶ σφάζει τὰ παιδιά του. Αὐτὰ κατὰ τὸν Εὐριπίδη.

[Υπῆρχαν ὅμως καὶ παραλλαγές τοῦ μύθου αὐτοῦ: Στὴν Ἰλιάδα (Υ, 407 κ.έ. καὶ Φ, 85—91) ὁ Πολύδωρος, ὁ νεώτερος ἀπὸ τὰ παιδιά τοῦ Πριάμου, φαίνεται γεννημένος ὄχι ἀπὸ τὴν Ἐκάβη, ἀλλὰ ἀπὸ τὴ Λαοθόη. Ἐκεῖ στὴν Ἰλιάδα λέγεται ὅτι, παρακούοντας ὁ Πολύδωρος τὴν πατρικὴ συμβουλή, ἐτόλμησε νὰ βγεῖ στὴ μάχη, ὅπου καὶ σκοτώθηκε ἀπὸ τὸν Ἀχιλλέα, ἐμπρὸς στὰ μάτια τοῦ Ἔκτορα, πρὶν πέσει ἡ Τροία].

Πόθεν ὁ Εὐριπίδης πῆρε τὸ μῦθο τοῦ Πολύδωρου, ὅπου τὸν λέει γιὸ τῆς Ἐκάβης, δὲν εἶνε γνωστό. Ἴσως ἀπὸ ποιήματα προγενέστερα, ὅπως συνήθιζαν οἱ τραγικοὶ (Βάιλ), ἢ κι ἀπὸ καμμιὰ τραγωδία τοῦ Αἰσχύλου πού δὲ σώζεται (Θ. Ζιλίνσκι), ἢ κι ἀπὸ κανένα θρακικὸ μῦθο πού τὸν εἶχαν φέρει στὴν Ἀθήνα ἄποικοι ἀθηναῖοι ἐγκαταστημένοι στὴ θρακικὴ χερσόνησο κατὰ τὸν 5ο αἰῶνα π.Χ. (πρβ. Λ. Μεριντιέ τ. II σ. 173), ὅπως ἀργότερα κι ὁ Βεργίλιος στὴν Αἰνείαδα του (III, 41 κ.έ.) στηρίχθηκε φανερά σὲ παράδοση τοπικὴ, περιγράφοντας τρομαχτικὰ πῶς ὁ Αἰνείας βρῆκε τὸν τάφο τοῦ Πολυμήστορα τραβώντας ἀπὸ ἓνα λόφο κοντὰ στὸ περιγιάλι κατὰ τὴν μάτωμένα ριζόκλαδα γιὰ μιὰ θυσία κι ἀκούοντας τὴν παραπονεμένη φωνὴ καὶ τὴν ἱστορία τοῦ ἀδικοσκοτωμένου νεκροῦ. Καὶ κατὰ τὸν Πλίνιο (H. N. IV, 18, 4) στὴν Αἶνο ἔδειχναν τὸν τάφο του. Τὸ μῦθο τοῦ Πολύδωρου τροποποιημένο πραγματεύτηκε στὴ Ρώμῃ ὁ λατίνος ποιητῆς Πακούβιος στὴν Ἰλιόνη του, ἔχοντας πρότυπο κάποια ἐλληνικὴ τραγωδία ὄχι τοῦ Εὐριπίδη. [Βάιλ σ. 208].

Ἡ Ἐκάβη τοῦ Εὐριπίδη εἶνε τραγωδία πού τὴ θαύμαζαν οἱ ἀρχαῖοι. Στὰ χρόνια τῶν βυζαντινῶν μελετοῦσαν πολὺ στὰ σχολεῖα τὴν Ἐκάβη, τὸν Ὁρέστη καὶ τίς Φοίνισσες. Στὰ νεώτερα χρόνια ἡ Ἐκάβη τοῦ Εὐριπίδη κρίθηκε πολὺ ἀυστηρότερα. Κατηγορήθηκε γιὰτὶ ἐνώνει δυὸ θρύλους σ' ἓναν τίτλο. Εἶνε βέβαιο ὅτι ὁ Εὐριπίδης κάποτε παραμελεῖ τὴν ἀυστηρὴ ἐνότητα τῆς πράξεως (ὅπως στὴν Ἀνδρομάχη, στὸν Ἡρακλῆ κ.τ.λ.). Βέβαια τὰ δυὸ βασικὰ ἐπεισόδια τοῦ θρύλου τῆς Πολυξένης καὶ τοῦ θρύλου τοῦ Νεοπτόλεμου κατὰ τὸ φαινόμενο δὲν ἔχουν φυσικὴ ἀλληλουχία καὶ δὲν εἶνε σφιχτοδεμένα. Ἀπὸ τὴν ἔνωση ὁ-

μως αὐτῶν κατώρθωσε ὁ ποιητῆς νά βγάλει συγκινητικώτατα δραματικά ἀποτελέσματα. Ἀπό τήν ἀρχαιότητα, ἡ ὁποία ἦταν πλησιέστερα στόν ποιητή καί σέ καλύτερη θέση ἀπό ἐμάς, ἡ Ἑκάβη θεωρήθηκε ἕνα ἀπό τάριστουργήματα τοῦ μεγάλου τραγικοῦ. Κατώρθωσε ὁ Εὐριπίδης νά κάμει, ὅπως εἶπαν κι ἄλλοι, μιά πραγματική ἐνότητα στήν καρδιά τῆς δυστυχισμένης μάνας τῶν πλέον ὀδυνηρότερων συμφορῶν πού μπορεῖ κανεῖς νά φανταστεῖ: Ἡ βασίλισσα τῆς Τροίας Ἑκάβη, πού ἦταν ἕως τώρα πανίσχυρη κι εὐτυχισμένη, εἶδε σέ λίγες μέρες νά καταστρέφεται ὅλη τῆς ἡ εὐτυχία: νά σφάζονται ὅλοι οἱ δικοί τῆς ἐξόν ἀπό τίς δυο θυγατέρες τῆς, ἀπό τίς ὁποῖες ἡ μία, ἡ Κασσάντρα, ἔγινε ἐρωμένη τοῦ Ἀγαμέμνονα κι ἡ ἄλλη, ἡ Πολυξένη, ἀκολούθησε τῆς μάνας τῆς σκλάβα στό στρατόπεδο τῶν νικητῶν. Αὐτή ἡ τελευταία τῆς ζητήθηκε γιά θυσία ἀπό τὸ φάντασμα τοῦ σκληροῦ Ἀχιλλέα, καί τῆς στιγμῆς πού θά θυσιάσουν τὴν κόρη τῆς μαθαίνει καί τὴν τελευταία συμφορὰ πού τὴν πλάκωσε: Ὁ μόνος γιός τῆς πού τῆς ἀπόμεινε, ὁ τελευταῖος ἀπ' ὅλους, ὁ Πολύδωρος, πού τὸν εἶχε ἐμπιστευθεῖ στό βασιλιά τῆς Θράκης Πολυμήστορα, γιά νά τὸν φυλάξει ἐκεῖνος ἀπό τὸ χαλασμό τῶν ἐλλήνων, βρέθηκε σκοτωμένος ἀπό τὸν ἀπιστον αὐτὸ φίλο, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδολοφόνησε γιά νά πάρει τὸ χρυσάφι του.

Εἶνε φανερό λοιπὸν ὅτι ὑπόθεση τῆς τραγωδίας αὐτῆς περιληπτικά εἶνε ἡ θλίψη τῆς δυστυχισμένης βασίλισσας τῆς Τροίας Ἑκάβης, πού τὴν πῆραν σκλάβα οἱ Ἕλληνες κι ἔμαθε τὸ θάνατο τοῦ τελευταίου παιδιοῦ τῆς τῆς στιγμῆς πού θυσιάζαν τὴν κόρη τῆς. Ἡ φυσιογνωμία τῆς Ἑκάβης κυριαρχεῖ σ' ὅλο τὸ δράμα. Ἡ τραγωδία αὐτὴ ἔχει μεγάλη σχέση μὲ τίς ὑστερώτερες (415 π.Χ.) Τρῶαδες τοῦ Εὐριπίδου, ὅπου ἀπεικονίζονται διάφορες φριχτὲς σκηνὲς ἀπὸ τὴν Τροία, ὅπως ὁ χαλασμός τῆς Τροίας, ἡ θυσία τῆς Πολυξένης κ.τ.λ.

Τὴν Ἑκάβη τὴν παράστησε ὁ Εὐριπίδης πρὶν τοῦ 423 π.Χ. καί πιθανώτατα στὰ 424. Ποιά ἦταν τὰλλα δράματα τῆς τετραλογίας δὲν ξέρουμε. Ὁ Παρμαντιὲ νομίζει ὅτι στὴν τετραλογία αὐτῆς περιλαμβάνεται κι ὁ Ἡρακλῆς. Ὁ ποιητῆς στὴν Ἑκάβη τοῦ ἐξωγράφησε θαυμάσια στὸ πρῶτο μέρος τὴ θλίψη τῆς μάνας, τὰ παρακάλια τῆς στὸν Ὀδυσσεά γιά νά σώσει τὴν κόρη τῆς, Πολυξένη, καί πρὸ πάντων τὴν εὐγένεια τῆς ψυχῆς τῆς Πολυξένης καί τὴν παρθενικὴ ἡθυσιοληψία: Βαδίζει ἀφοβὰ στὴ σφαγὴ καί ὑπερήφανα, ἐνθυμιζόντας μας τὴν Ἰφιγένεια στὴν Αὐλῖδα τοῦ Ἰδίου τραγικοῦ, τῆς ὁποίας εἶνε τὸ πρωτότυπο (Βίλλεμ σ. 273). Στὸ δεύτερο μέρος τῆς τραγωδίας, τὸ ὁποῖον εἶνε κατώτερο ἀπὸ τὸ πρῶτο, ζωγραφίζει ὁ ποιητῆς θαυμάσια τὴ μανία τῆς Ἑκάβης πρὸς ἐκδίκηση τοῦ κακούργου φονιά τοῦ γιοῦ τῆς.

«Ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῶν τελευταίων ἐτῶν τοῦ [πελοποννησιακοῦ] πολέμου — γράφει ὁ Μιούρραϊ (μετάφρ. Μενάρδου σ. 260) — εἶνε ἡ τάσις τοῦ ποιητοῦ πρὸς περιγραφήν τῆς ἐσχάτης ἐκδικήσεως. Τοῦτο ἦτο παλαιὸν τοῦ Εὐριπίδου θέμα — τῷ 431 ἡ Μήδεια ἐδίδασκε τὴν ἐκδίκησιν — ἀλλ' ἤδη ὁ ποιητῆς ἔβλε-

πε παντοῦ παραδείγματα τοῦ κανόνος ὅτι οἱ πέρα τινὸς ὁρίου ἀδικούμενοι ἄνθρωποι μεταβάλλονται εἰς θηρία. Ἡ ἰδέα αὐτὴ παρέχει ἐνότητα εἰς τὴν Ἑκάβην, δηλ. ἡ βαθμιαία ἀπορρόφησης τῆς ὅλης φύσεως τῆς ἀνάσσης εἰς μίαν ἄπειρον δίψαν ἐκδικήσεως, λύει δὲ τὴν ἀπορίαν τοῦ Σχολιαστοῦ τοῦ Ὁρέστου, ὅτι «πλὴν Πυλάδου πάντες φαῦλοι εἰσιν».

Τὴν Ἑκάβη τοῦ Εὐριπίδη (τὸ πρῶτο μέρος τῆς) μιμήθηκαν κι οἱ λατῖνοι τραγικοὶ Ἔννιος, ἴσως κι ὁ Ἄττιος, κι ὁ Σενέκας στὶς Τρωάδες του. Κατὰ τὸ 16ο αἰῶνα τὴ μετάφρασε ἔμμετρα στὴ λατινικὴ ὁ Ἔρασμος. Ὁ Λάζαρος Μπαίφ στὴ γαλλικὴ κι ἀπ' αὐτὸν ὁ ἰταλὸς ποιητὴς Λουδοβίκος Ντόλτσι (1543) στὴν ἰταλικὴ μέτρια. Κι ἄλλος ἰταλὸς ποιητὴς, ὁ Βοντζιάνι Γκρατταρόλο (1589) μιμήθηκε τὸ πρῶτο μέρος τῆς Ἑκάβης τοῦ Εὐριπίδη στὴν Πολυξένη του, ἔχοντας ὑπ' ὄψει του καὶ τοῦ Σενέκα τὶς Τρωάδες, γιὰ τὸν Ἀστυάνακτά του. Ὁ γάλλος τραγικὸς Ρομπέρτ Γκαρνιέ (1578) στὴν Τρωάδα του, μιμούμενος τὴν Ἑκάθη τοῦ Εὐριπίδη καὶ τὴν Τρωάδα τοῦ Σενέκα. Ὁ γάλλος Μπουσετέλ στὰ 1550 ἔγραψε τραγωδίαν Ἑκάβη μέτρια, καθὼς κι ἄλλοι ἀκόμα: ὁ Μπιλλάρ Πολυξένη (1607), ὁ Σαλλεμπραι Τρωάδα (1640), ὁ Ν. Πραντὸν Τρωάδα (1679), ὁ Α. Λαφὸς Πολυξένη (1696 καὶ 1718), ὁ ἀββᾶ Ζενέ Πολυμυνησσοῦ (1696).

Ἀπὸ τὴν Πολυξένη τοῦ Λαφὸς ἐπρόκυμαν δυὸ ὄπερες: στὰ 1706 Πολυξένη καὶ Πύρρος, στίχοι τοῦ Ντέ Λά Σέρ, μουσικὴ τοῦ Κολάς, καὶ στὰ 1763 Πολυξένη, στίχοι τοῦ Ζολιβῶ καὶ μουσικὴ τοῦ Ντωβέρν.

Ὁ Σατωμπρὲν στὶς Τρωάδες του (1755), μέτριο ἔργο. Πολυξένης ἐγράψαν μιμούμενοι τὸν Εὐριπίδη, Σενέκα καὶ Βιργίλιο οἱ Γ. Λεγκουβέ (1784), Αἰνιάν (παράστησε στὸ γαλλικὸ θέατρο στὰ 1804), κι ὁ ἰταλὸς Νικολίνι (1811) ποὺ βραβεύθηκε ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία τῆς Κρούσκας (στὴ Φλωρεντία).

Ὁ γάλλος ποιητὴς Καζιμίρ Ντεναβὶν ἐδραματοποίησε τὴν Ἑκάβη, τῆς ὁποίας ἕνα ἀπόσπασμα δημοσιεύθηκε (στὰ 1820). Ἐμμετρα μετάφρασε τὴν Ἑκάβη ὁ Α. Β. Ντρουέ (Ρεΐμς 1839). Γι' ἄλλες μεταφράσεις καὶ ἐκδόσεις ἰδὲ στὴ βιβλιογραφία μου τοῦ Εὐριπίδη Βίος καὶ ἔργα (τόμ. Α').

Πάμπολλες εἶνε κι οἱ παραστάσεις τῆς θυσίας τῆς Πολυξένης ποὺ σώζονται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα. Σὲ κύλικα τοῦ ἀρχαίου σπουδαίου ἀγγειογράφου Βρύγου, ποὺ βρίσκεται στὸ Βρεττανικὸ Μουσεῖο, παρασταίνεται ἡ Πολυξένη σερνόμενη στὴ θυσία ἀπὸ τὸν Ἀκάμαντα. Σὲ ἀμφορέα τοῦ ἴδιου Βρεττανικοῦ Μουσειοῦ παρασταίνεται ἡ Πολυξένη φονευόμενη ἀπὸ τὸ Νεοπτόλεμο. Σὲ σαρδώνυχα τὸ ἴδιο.

Καὶ νεώτεροι καλλιτέχνες, πρὸ πάντων γάλλοι. Ὁ γλύπτης Α. Πρεῶ παράστησε τὴν Ἑκάβη (1863) βυθισμένη στὴ θλίψη τῆς. Ὁ Λουὶ Μπουλανζέ, ἐμπνεόμενος ἀπὸ τὴν Κόλαση τοῦ Δάντη (ΧΧΧ) ἐζωγράφησε τὴν Ἑκάβη θλιμμένη (1850).

Ὁ Λεονάρδος Μπράμερ (στὴ Μαδρίτη) ἐζωγράφησε τὴν Ἑκάβη ἐπάνω στὰ πτώματα τῶν παιδιῶν τῆς Πολυδώρας καὶ Πο-

λυξένης. Ὁ Μπλοντέλ παράστησε (1814, Δημαρχεῖο Ντιξόν) τὴν Ἑκάβη λιποθυμισμένη σάν εἶδε τὸν Ὀδυσσεά που πῆγε νά τῆς πάρει τὴν Πολυξένη.

Ὁ Μ. Ντρόλλιγκ (1824) ἐζωγράφησε τὸ χωρισμὸ τῆς Ἑκάβης καὶ τῆς Πολυξένης. Ἰδὲ Χ. Τσουντά, Ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἑλλ. τέχνης. — Γ. Γαρδίκια Εὐριπίδην, ἔκδ. Π. Δρανδάκη.

Σημ. Γιὰ τὴ βιβλιογραφία τῆς Ἑκάβης ἰδὲ στὸν Α' τόμο του Εὐριπίδου (Ἀθήνα, 1934, Βίος καὶ ἔργα, σελ. λξ' κ.έ.).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΕΚΑΒΗΣ

1. Πρόλογος ἢ 1η πράξη (στ. 1—97). Στὴν ἀρχὴ τῆς τραγωδίας παρουσιάζεται μετέωρο τὸ φάντασμα τοῦ μικρότερου γιοῦ τῆς Ἑκάβης Πολύδωρο, μπροστὰ στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀγαμέμνονα που κάθονταν ἢ μάνα του ἢ Ἑκάβη κι οἱ ἄλλες σκλάβες καὶ λέει τὴν ὑπόθεση τῆς τραγωδίας: Διηγείται τὴ θλιβερὴ του ἱστορία: Ἐκεῖ στὴ θρακικὴ χερσόνησο (που εἶνε τώρα ἢ μάνα του κι οἱ σκλάβες τῆς Τροίας) ὁ βασιλιάς τῆς Τροίας Πρίαμος εἶχε στείλει πρὶν τοῦ πολέμου γι' ἀσφάλεια τὸ μικρότερο γιό του Πολύδωρο, μὲ πολὺ χρυσάφι, στὸ φίλο του βασιλιά τῆς Θράκης Πολυμήστορα, φοβούμενος τὴν ὀλέθρια ἐκβίαση τοῦ πολέμου. Σάν ἔπεσαν ὁμως ἡ Τροία κι ἐχάθη κι ὁ Πρίαμος, ὁ Πολυμήστορας σκοτώνει τὸν Πολύδωρο γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὰ πλούτη ποῦ τοῦ τάχαν δώσει οἱ γονεῖς του νὰ τάχει γιὰ κάθε ἐνδεχόμενο τὸ παιδί πρὸς ἀσφάλεια τῆς ζωῆς του, κι ἀφοῦ τὸν ἐσκοτώσε τὸν ἔρριξε στὸ πέλαγος ὅπου κείτεται ἀθαφτος καὶ τώρα παρουσιάζεται τὸ φάντασμά του καὶ λέει πὼς τὸ σῶμα του ποῦ παραδέρνει στὸ περιγιάλι θὰ τὸ λάβει στὰ χέρια τῆς ἢ μάνα του, καθὼς καὶ τὸ σῶμα τῆς ἀδερφῆς του Πολυξένης ποῦ θὰ τὴ θυσιάσουν οἱ Ἕλληνες στὸ κενοτάφιο τοῦ Ἀχιλλέα. Χάνεται κατόπι τὸ φάντασμα τοῦ Πολύδωρο καὶ βγαίνει ἢ Ἑκάβη ἀπὸ τὴ σκηνὴ τοῦ Ἀγαμέμνονα (χωρὶς νὰ ἔχει μάθει τίποτα γιὰ τὸ γιό τῆς Πολύδωρο), ὑποβασταζόμενη ἀπὸ τὶς ὁμόσκλαβές τῆς γιὰ νὰ μὴ πέσει, καὶ διηγείται ἕνα τρομερὸ ὄνειρο ποῦ εἶδε τὴ νύχτα, φοβούμενη καινούργιες συμφορές.

2. Πάροδος, ἢ 1ο τραγούδι τοῦ χοροῦ (στ. 98—153). Μπαίνουν 15 τρωαδίτισσες σκλάβες ποῦ ἀποτελοῦν τὸ χορὸ. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς εἶνε ἡ Κορυφαία τοῦ χοροῦ, ἢ ὁποία τῆς λέει ὅτι φάνηκε ὁ ἴσκιος τοῦ Ἀχιλλέα ἀρματωμένος στὸν τάφο του καὶ ζήτησε θυσία στὸ μνήμα του ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἀποφάσισαν νὰ τοῦ θυσιάσουν ἀμέσως τὴν Πολυξένη, ποῦ θὰ τὴν πάρει ὁ Ὀδυσσεύς ἀμέσως γιὰ τὴ θυσία.

3. Ἐπεισόδιο Α', ἢ 2η πράξη (στ. 154—443). Ἡ Ἑκάβη ἀναθρηνεῖ ἀπελπισμένη καὶ φωνάζει τὴν Πολυξένη, ἢ ὁποία βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴ σκηνὴ κι ἀκούει ἀπὸ τὸ στόμα τῆς μάνας τῆς τὸ κακὸ ποῦ τὴν προσμένει. Ἡ Πολυξένη ἀφοῦ τὸ πῆρε ἀπόφαση πιά πὼς θὰ τὴ θυσιάσουν, κλαίει μόνον τὴ μάνα τῆς ποῦ θὰ ζεῖ δυστυχισμένη, θεωρώντας τὸ θάνατο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς

εὐτυχία. Εἶνε σπαραξικάρδιος ὁ διάλογος αὐτὸς τῆς μάνας καὶ τῆς κόρης. Ἔρχεται ὁ Ὀδυσσεύς βιαστικός καὶ λέει στὴν Ἑκάβη τὴν ἀπόφαση τοῦ στρατοῦ. Στὰ χαμένα ἡ Ἑκάβη, γιὰ νὰ τὸν πρᾶσῃ, τοῦ θυμίζει πῶς μιὰ φορὰ τὸν γλύτωσε ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὸν ἱκετεύει νὰ μὴ σφάζουν τὴν κόρη της. Ὁ Ὀδυσσεύς μένει ἀμετάπειστος: Οἱ Ἕλληνες εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ τιμῆσουν τὸν Ἀχιλλεὺς θυσιάζοντας σ' αὐτὸν τὴν Πολυξένη. Ἡ Ἑκάβη παρακαλεῖ τὴν κόρη της Πολυξένη νὰ προσπέσει στὰ πόδια τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ νὰ τὸν παρακαλέσει νὰ μὴν τὴ θυσιάσουν, ἡ Πολυξένη ὅμως δὲν ἀκούει τὴ μάνα της, ἀλλὰ μὲ μεγαλοφροσύνη καὶ περηφάνεια λέει πῶς εἶνε ἔτοιμη νὰ πεθάνει γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Στὰ χαμένα ἡ Ἑκάβη παρακαλεῖ τὸν Ὀδυσσεύς νὰ θυσιάσει αὐτὴν ἀντὶ τῆς κόρης της, ἢ καὶ τὶς δυὸ μαζί, ἂν δὲν εἶνε δυνατόν νὰ γλυτώσει ἡ κόρη. Ἡ μάνα καὶ κόρη ἀποχωρίζονται γιὰ πάντα μὲ θρήνους κι ὄδυρους.

4. Στάσιμος Α', ἡ 2^ο τραγούδι τοῦ χοροῦ (444—483). Οἱ σκλάβες γυναῖκες τοῦ χοροῦ, θρηνώντας τὴν τύχη τους, ἐρωτοῦν σὲ ποιά μέρη τάχα τῆς Ἑλλάδος θὰ τὶς ὀδηγήσουν οἱ ἀφέντες τους, στὴν ἐπικράτεια τοῦ Ἀχιλλεὺς ἢ στὴν κυριαρχία τοῦ Ἀγαμέμνονα.

5. Ἐπεισόδιο Β', ἡ 3^η πράξη (484—628). Ἔρχεται κατόπι ὁ κήρυκας τοῦ Ἀγαμέμνονα, ὁ Ταλθύβιος, ποῦ τὸν ἔστειλαν οἱ δυὸ ἀρχηγοὶ κι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ πεῖ στὴν Ἑκάβη νὰ παραλάβει καὶ θάψει τὴν κόρη της. Ἡ Ἑκάβη τοῦ ζητεῖ πληροφορίες κι ἐκεῖνος τῆς διηγεῖται μὲ λεπτομέρειες τὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ἀξιοθαύμαστης κόρης της. Ἡ Ἑκάβη ἐλεεινολογεῖ τὴν κατοχὴ τῆς καὶ παρηγοριέται κάπως γιὰ τὴ γενναιότητα ποῦδειξεν ἡ κόρη της ὅταν τὴν ἐθυσίασαν. Ἔπειτα παραγγέλλει μιὰ παλαιὰ τῆς ὑπηρέτρια, τώρα ὁμόσκλαβή της, νὰ φέρει νερὸ ἀπὸ τὴ θάλασσα γιὰ νὰ πλύνουν, κατὰ τὴ συνήθεια, τὸ σῶμα τῆς ἀνούμφευτης νύφης.

6. Στάσιμος Β', ἡ 3^ο τραγούδι τοῦ χοροῦ (629—656). Ὁ χορὸς θρηνολοεῖ πῶς ὁ τρελὸς ἔρωτας τοῦ Πάρη ἐπροξένησε συμφορὰ καὶ δάκρυα στὶς γυναῖκες τῆς Τροίας καθὼς καὶ στὶς ἑλληνίδες.

7. Ἐπεισόδιο Γ', ἡ 4^η πράξη (657—904). [Ἀπ' ἐδῶ ἀρχίζει τὸ β' μέρος τοῦ δράματος]. Ξαναγυρίζει ἡ σκλάβα ὑπηρέτρια ποῦ τὴν ἔστειλε ἡ Ἑκάβη γιὰ νερὸ θαλασσινὸ ποῦ θάκαναν τὸ νεκρόλουτρο τῆς Πολυξένης καὶ φέρνει τυλιγμένο τὸ πτώμα τοῦ Πολύδωρου, ποῦ τὰ κύματα τὸ εἶχαν ξαναφέρει στὸ γιᾶλό. Μὲ τὴ νέα αὐτὴ συμφορὰ ἡ Ἑκάβη ἀναθρηνεῖ μ' ἀπελπισία, μαντεύοντας ὅτι τὸ κακούργημα τῶκαμεν ὁ Πολυμήστορας, καὶ συλλογίζεται πῶς νὰ τὸν ἐκδικηθεῖ. Ἐπάνω σ' αὐτὰ ἔρχεται ὁ Ἀγαμέμνονας νὰ μάθει γιατί ἄργησε ἡ Ἑκάβη νὰ βρεθεῖ στὸν ἐνταφιασμὸ τῆς κόρης της, ποῦ τὴν περίμεναν, καθὼς εἶχε παραγγεῖλει ἡ ἴδια, καὶ τὴν παρακινεῖ νὰ πηγαίνει γλήγορα. Μ' ἐκπληξή του ὅμως βλέπει τὸ νεκρὸ σῶμα καὶ τὴν Ἑκάβη ριγμένη ἔπάνω σ' αὐτό, καὶ ρωτᾷ νὰ μάθει τί συμβαίνει. Ἡ Ἑκάβη

πρῶτα μονολογεῖ, ἔπειτα γίνεται μιὰ στιχομυθία μεταξύ τῶν δύο κι ἡ Ἐκάβη τοῦ διηγεῖται τὸ τραγικὸ τέλος τοῦ γιου τῆς Πολύδωρου, ἔπειτα παρακαλεῖ τὸν Ἀγαμέμνονα νὰ τὴν βοηθήσει νὰ ἐκδικηθεῖ τὸν κακοῦργο, ποῦ ἀφοῦ σκότωσε τὸ γιό της, ἀν καὶ φίλος, τὸν ἔρριξε ἀθαφτον στὴ θάλασσα. Ὁ Ἀγαμέμνωνας δι-στάζει γιὰ νὰ μὴν παρεξηγηθεῖ ἀπὸ τὸ στρατό, ὁ ὁποῖος θεωρεῖ φίλο του τὸ φονιά, ἐνῶ τὸ σκοτωμένον ἐχθρό. Ἡ Ἐκάβη ἐπιμέ-νει μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα καταπειστικά καὶ σὰ τελευταία καταπεῖθει τὸν Ἀγαμέμνονα, ὁ ὁποῖος τὴν ἀφίνει νὰ ἐκτελέσει τὸ σκοπὸ τῆς καὶ τῆς εὐχεται νὰ ἐπιτύχει στὴν ἐκδίκησὴ τῆς, γιὰ νὰ τιμωρηθεῖ ἢ κακία. Ἡ Ἐκάβη τότε στέλνει τὸν Πολυμήστορα μιὰ ἀκόλουθὴ τῆς σκλάβα παραγγέλλοντάς του νάρθει μὲ τὰ παιδιὰ του νὰ τοῦ πεῖ ἕνα σπουδαῖο μυστικὸ ποῦ πρέπει νὰ τὸ ἀκούσουν κι ἐκεῖνα μαζί του.

8. Σ τ ἄ σ ι μ ο Γ', ἢ 4ο τραγούδι τοῦ χοροῦ (905—951).—Ὁ χορὸς, θρηνεῖ τὴν καταστροφὴ τῆς Τροίας ἀναθυμούμενος τὴν τελευταία νύχτα τῆς. Τὸ χορικὸ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ ὠραιό-τερα τραγούδια τοῦ Εὐριπίδη.

9. Ἐ ξ ο δ ο ς, ἢ 5η πράξη (952—1295).—Ἐρχεται ὁ Πολυμή-στορας μὲ τὰ παιδιὰ του πρόθυμος στὴν πρόσκληση τῆς Ἐκά-βης. Ὑστερα ἀπὸ τὶς πρῶτες ὑποκριτικὲς καὶ ψεύτικες φιλοφρο-νήσεις καὶ τῶν δύο, ἡ Ἐκάβη τὸν ξεγελᾷ καὶ τὸν μπάζει μὲ τὰ παιδιὰ του μέσα στὴ σκηνὴ τοῦ Ἀγαμέμνονα γιὰ νὰ τοῦ φανε-ρώσει τάχα ποῦ εἶναι θαμμένοι στὴν Τροία οἱ θησαυροὶ τοῦ Πρι-άμου καὶ νὰ πεῖ σὰ θεοφοβούμενη στὸ γιό της, ποῦ τὸν εἶχεν ἐμπιστευθεῖ. Ὁ χορὸς προβλέπει ὅτι θὰ ρθεῖ ἢ τιμωρία τοῦ κα-κούργου ποῦ πάτησε τὸ θεῖο κι' ἀνθρώπινο δίκην.

Ἀπὸ μέσα ἀπὸ τῆ σκηνὴ ἀκούονται οἱ κραυγὲς τοῦ Πολυμή-στορα ποῦ φωνάζει πῶς τὸν τυφλώνουν καὶ τοῦ σφάζουν τὰ παι-διὰ, καὶ ἀγωνίζεται νὰ πιάσει κυνηγώντας τὴν Ἐκάβη καὶ τὶς Τρώϊσες σκλάβες, ποῦ φεύγουν καὶ βγαίνουν ἔξω, ὅπου ἡ Ἐ-κάβη ἀναγγέλλει τὸ τί ἔγινε. Χτυπώντας ρίχνει τὶς θύρες ὁ Πολυ-μήστορας καὶ παρουσιάζεται τυφλὸς καὶ ματωμένος μὲ τὰ παι-διὰ του σφαγμένα καὶ θρηνωθεῖ. Ἀκούει τὸν θόρυβο ὁ Ἀγαμέ-μνωνας καὶ πηγαίνει ἀνήσυχος νὰ ἴδῃ τί συμβαίνει. Ὁ Πολυμή-στορας θρηνώντας κατηγορεῖ τὴν Ἐκάβη στὸν Ἀγαμέμνονα. Ὁ Ἀγαμέμνωνας ζητεῖ πληροφορίες καὶ δικαιολογεῖ τὴν Ἐκάβη. Μανιάζει τότε ὁ Πολυμήστορας καὶ φωτιζόμενος ἀπὸ τὴν ἐσωτε-ρική ἄραση, τὴν ὁποῖαν οἱ ἀρχαῖοι ἀπόδιδαν εἰς τοὺς τυφλοὺς, προμαντεύει εἰς τὴν Ἐκάβη καὶ στὸν Ἀγαμέμνονα τὰ κακὰ ποῦ θὰ τοὺς συμβοῦν. Στὴ μιὰ λέει πῶς θὰ γίνῃ σκύλα μανιασμένη καὶ θὰ πηδήσῃ στὴ θάλασσα νὰ πνιγῇ καὶ τὴν κόρη τῆς Κασ-σάντρα θὰ τὴν σκοτώσῃ ἢ Κλυταιμνήστρα. Στὸν ἄλλο λέει πῶς θὰ τὸν σκοτώσῃ μὲ τὸ πελέκι στὸ λουτρό ἢ γυναικα τοῦ Κλυ-ταιμνήστρα στὸ Ἄργος. Ὁ Ἀγαμέμνωνας ἀκούοντας αὐτὰ προ-στάζει νὰ ρίξουν τὸν Πολυμήστορα σὲ κανένα ἐρημονήσι, ἔπειτα παραγγέλλει στὴν Ἐκάβη νὰ πάγει νὰ θάψῃ τοὺς νεκροὺς τῆς, καὶ εὐχεται νὰ γυρίσουν μὲ τὸ καλὸ σὰ σπίτια τους.

(Τί τραγική εἰρωνεία! Τὴν ἴδια εὐχὴ ἔκαμε κι, ὅταν ξεκινούσαν ἀπὸ τὴν Αὐλίδα—στὴν Ἰφιγένειαν ἐν Αὐλίδι στίχ. 1266—, τὴν ἴδια κάνει καὶ τώρα ἀνώφελα, γυρίζοντας στὸ σπίτι του!)

(Παραθέτουμε μερικὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Ἑκάβη, καὶ κυρίως τραγούδια τοῦ χοροῦ).

Πάροδος ἢ 1ο τραγούδι τοῦ χοροῦ.

Η ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

(Ἀνάπαιστοι, στίχ. 98—154)

Ἦρθα, Ἑκάβη, τρεχάτη σ' ἐσένα
 τις σκηνές τῶν ἀρχόντων ἀφήνοντας,
 πού σ' αὐτὲς μὲ λαχνὸ καὶ μὲ πρόσταξη
 δούλα βρίσκομαι, ἀφοῦ ἀπὸ τὸ κάστρο τῆς Τροίας
 οἱ Ἀχαιοὶ μὲ κοντάρια καὶ λόγχες
 σουβλερές σκλάβα, ὀϊμέ, τοῦ πολέμου μ' ἐπῆραν.
 Δὲ θὰ σοῦ ξαλαφρώσω τὰ πάθια διόλου,
 παρὰ μόνον τὸ βᾶρος βαστώντας
 τοῦ μαντάτου ποῦ φέρνω, καινούριο κακὸ θὰ σοῦ πῶ:
 Λέγουν πὼς στῶν Ἀχαιῶν τὴ μεγάλη τὴ σύναξη
 βρῆκαν εὐλογο, ὀϊμέ, γιὰ νὰ σφάξουν τὴν κόρη σου
 θυμὰ στὸν Ἀχιλλέα· στὸν τάφο του αὐτὸς
 μάθε πὼς μ' ἄρματα χρυσὰ φάνηκε ὀρθὸς
 καὶ σταμάτησε τὰ θαλασσόδρομα πλοία,
 ποῦ στὰ ξάρτια σφιχτὰ τὰ πανιά εἶχαν τεντώσει,
 τέτοια φωνάζοντας:

«Δαναοί, ποῦ κινᾶτε νὰ πᾶτε
 καὶ τὸ μῆμα μου ἀφήνετε ἀτίμητο;»
 Καὶ μεγάλης συνέριας συγκρούστηκαν κύματα,
 γιατί δίβουλη γνώμη περνοῦσε
 στὸ στρατὸ τῶν Ἑλλήνων, κι ἄλλοι εὕρισκαν δίκιο
 γιὰ νὰ σφάξουν τὸ θυμὰ στὸ μῆμα, κι ἄλλοι ὄχι.
 Γιὰ δικό σου καλὸ προσπαθοῦσεν
 ὁ Ἀγαμέμνωνας, πῶχει στὴν κλίνη του
 τὴν προφήτισσα Βάκχη τὴν κόρη σου.
 Μὰ οἱ δυὸ γιοὶ τοῦ Θησέα, τῆς Ἀθήνας βλαστάρια,
 μπρὸς στὸ πλῆθος δυὸ λόγους ἐκήρυξαν,
 συμφωνώντας κι οἱ δυὸ σὲ μιὰ γνώμη
 τ' Ἀχιλλέα νὰ τιμήσουν τὸν τάφο
 μ' αἶμα νιότικο· ἀλλὰ τῆς Κασσάντρας τὴν κλίνη
 εἶπαν πὼς δὲ θὰ τὴ λογαριάσουν ποτὲ
 στ' Ἀχιλλέα τὴ λόγχη μπροστά.
 Κι ἡ ὄρμη τῆς μεγάλης συνέριας τῶν
 ἰσοδύναμη φάνηκε, ὥστόσο ὁ παμπόνηρος
 λαοπλάνος, λογάς καὶ γλυκόλαος

τοῦ Λαέρτιου γιὸς τὸ στρατὸ καταπίθει
 γιὰ νὰ μὴν ἀψηφήσουν τὸν πρῶτον ἀπ' ὄλους
 τοὺς Δαναοὺς, γιὰ μιὰ σκλάβα ποὺ πρέπει νὰ σφάζουν,
 κι ἀπὸ τοὺς πεθαμένους κανεὶς νὰ μὴν πεί
 στ' Ἄδη ἐμπρὸς τὴν κυρὰ Περσεφόνη
 πῶς ἐφύγαν ἀπὸ τῆς Τρωάδας τοὺς κάμπους
 ποὺ γιὰ τοὺς Ἕλληνας χάθηκαν.
 Καὶ σὲ λίγο θὰ φτάσει ὁ Ὀδυσσεύς
 γιὰ ν' ἀρπάξει τὴν κόρη ἀπ' τὸν κόρφο σου
 κι ἀπὸ τὸ γέρικό σου τὸ χέρι μὲ βιά.
 Πήγαινε στοὺς ναοὺς, πήγαινε στοὺς βωμοὺς,
 στ' Ἄγαμέμνονα πέσε τὰ γόνατα ἰκέτισσα,
 φώναξε δυνατὰ τοὺς θεοὺς τούρανου
 καὶ τοῦ κόσμου τοῦ κάτω.
 Γιατί ἐσένα ἢ θὰ σώσουν οἱ κλάψες
 ἀπ' τὴ δόλια σου κόρη νὰ μὴν ὀρφανέψεις,
 ἢ θὰ ἰδεῖς τὴν παρθένα στὸ μνήμα πεσμένη
 πρῶμυτα, μὲς στὸ κόκκινον αἷμα νὰ πλέει,
 κι ἀπὸ τὸ χρυσοστόλιστο πρῶτα λαιμὸ τῆς
 μελανόλαμπρη βρῦση νὰ ρέει.

Στάσιμο Α', ἢ 2ο τραγούδι τοῦ χοροῦ (στ. 444—483).

Στροφή 1.

Θαλασσινὸ ἀεράκι μου, ποὺ τὰ γοργὰ καράβια
 στὰ κύματα τῆς θάλασσας τὰ πελαγοδρομίζεις,
 ποὺ θὰ μὲ πᾶς τὴν ἄμοιρη; Σὺν ἀρπαγμένη σκλάβα
 σὲ τίνοσ σπῖτι θὰ βρεθῶ; Σ' ἀραξοβόλι τοῦ Ἄργους,
 ἢ τῆς Φθιώτιδας, ποὺ λὲν τοὺς κάμπους τῆς λιπαίνει
 ὁ ποταμὸς Ἄπιδανός, ὠραίων νερῶν πατέρας;

Ἀντιστροφή 1.

Ἦ μὲ κουπὶ νερόλαμνο τὴ δύστυχη στελεμένη
 θὰ μ' ἀρμενίσεις νὰ περνῶ ζωὴ βασιανισμένη
 μὲς στὸ νησί, ποὺ ὁ φοίνικας πρωτόφαντος κι ἡ δάφνη
 πέταξαν κλώνους ἱερούς, γιὰ τῆς Λητώς τὴ χάρη,
 στὴ γέννα τῆς τῆ θεϊκῆ, καὶ μὲ τίς νιὲς τῆς Δήλου
 θὰ ὑμνῶ τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδας τὸ στέμμα καὶ τὰ τόξαι;

Στροφή 2.

Ἦ στῆς Παλλάδας θὰ βρεθῶ τὴ χώρα, καὶ στὸν πέπλο
 τὸν κοῦκ ν' τῆς Ἀθηνᾶς θὰ παρδαλοκεντήσω
 ξομπλιάζοντας μὲ λογιαστὰ κι' ἀνορθαμμένα ὑφάδια
 ζευγαρωμένα τάλογα στ' ἀμάξι τῆς τὸ ὠραῖον,
 ἢ τῶν Τιτάνων τὴ γενιά, ποὺ ὁ γιὸς τοῦ Κρόνου, ὁ Δίας

μ' άστροπελέκι δλόφλογο τήν ἔχει άπονεκρώσει;

Ἐντιστροφή 2.

Ἄλίμονο σὰ τέκνα μας, ἀλί καί στοὺς γονιούς μας,
κρίμα καί στήν πατρίδα μας, πῶπесе στοὺς Ἀργίτες
κι δλόκαπνη γκρεμίζεται, καμένη, ρημαγμένη!
Κι ἔμένα σκλάβα θά μὲ λέν σὲ ξένον τόπο πάντα,
ποὺ τήν Ἀσία παράτησα κι ἤρθα μὲς στήν Εὐρώπη,
σάν ἄλλαξα τὸν τόπο μου μὲ τ' Ἄδη τοὺς θαλάμους.

Στάσιμο Β' ἢ 3ο τραγούδι τοῦ χοροῦ (629—656).

Στροφή 1.

Ἦταν νὰ μ' εὔρει ἡ συμφορά,
ἦταν νὰ μ' εὔρει ὁ χαλασμός,
σάν πρωτόκοψεν ὁ Πάρης
ξύλα ἑλάτινα στήν Ἰδη,
νὰ περάσει μὲ καράβι
τοῦ πελάγου τὰ νερά
γιὰ τήν κλίνη τῆς Ἑλένης
ποὺ ὁ χρυσόφωτος ὁ Ἥλιος
σ' ἄλλη δὲ φεγγοβολεῖ
τόσο ὠραία σάν κι αὐτή.

Ἐντιστροφή

Μᾶς ζώνουν βάσανα πικρά,
τῶνα ἀπὸ τᾶλλο πιὸ βαρὺ
καὶ κακὸν δλέθριο σ' ὄλους
ἔφτασε ἀπὸ ἑνὸς τὴν τρέλα
στοῦ Σιμώντα τὴ χώρα
κι ἀπὸ ξένους συμφορά.
Κι' ἡ φιλονικία ποὺ ἐκρίθη,
σάν ἐδίκασε ὁ βουκόλος
μὲς στῆς Ἰδης τὸ βουνὸ
τὶς τρεῖς κόρες τῶν θεῶν,

Ἐπωδὸς

Ἔφερε πόλεμο, σφαγή
καὶ τῶν σπιτιῶν μας χαλασμό.
Μὰ καὶ στὸν καλορρέματον
Εὐρώτα κάποια Λάκαινα,
κόρη πολυδακρυσμένη,
σπίτι τῆς ἀναστενάζει
καὶ στ' ἀσπρόμαλλο κεφάλι

μάννα τέκνων σκοτωμένων
ρίχνει συχνά τὸ χέρι της
καὶ μαδεῖ τὰ μάγουλά της,
κι' ἀπὸ τὰ σπαράγματα της
ἔχει νύχια αἱματωμένα.

Στάσιμο Γ', ἡ 4ο τραγούδι τοῦ χοροῦ. (905-952)

Στροφή 1.

Ἐσένα, Ἰλιο, πατρίδα μου, δὲ θὰ σὲ λογαριάζων
στὶς ἀπαρτες τίς χῶρες πιά: σύγνεφο τέτοιο Ἑλλήνων
σὲ ἀποσκεπάζει ὀλόγυρα, σὲ πῆραν μὲ τὴν λόγην.
Οἱ πύργοι ποὺ στεφάνωναν τὰ κάστρα σου ἔχουν πέσει
καὶ μὲ μαυρίλα ἐχρίστηκες καπνιάς ἀσβολωμένης.
Ὅϊμέ! σ' ἔσένα ἡ ἀμοιρη δὲν θὰ ξαναπατήσω.

Ἀντιστροφή 1.

Μ' ἠδρε μεσάνυχτα ὁ χαμὸς, τὰπόδειπνο, ὅταν ὁ ὕπνος
γλυκὸς στὰ μάτια χύνεται, κι ἀφοῦ εἶχε ἀποσκολάσει
χαρμόσυνες ὁ ἄντρας μου θυσιές καὶ τραγούδια
καὶ πλάγιαζε στὸ θάλαμο· κρέμασε τὸ κοντάρι
στὸ ξυλοκάρφι—ἀφοῦ στρατὸ θαλασσινὸν ἐκείνος
δὲν ἔβλεπε πιά νᾶχε μπεῖ στὸ κάστρο τῆς Τρωάδας.

Στροφή 2.

Κι' ἐγὼ καλοσυγύριξα τὰ σύμπλεχτα μαλλιά μου
μ' ἀνάδεσμούς τῆς κεφαλῆς, μὲς στοῦ χρυσοῦ καθρέφτη
τάπεραντο ἀντιφέγγισμα τηρώντας, γιὰ νὰ πέσω
στὴν κλίνη μου. Κι ἀκούστηκε στὴ χώρα ἀχὸς μεγάλος,
καὶ τέτοια ἐδόθη προσταγὴ στὴν πόλη τῆς Τρωάδας:
«ᾠ ἔσεῖς, παιδιὰ Ἑλληνόπουλα, πότε τοῦ Ἰλίου τὸ κάστρο,
πότε θὰ τὸ κουρσέψετε καὶ σπίτι σας θὰ πάτε;»

Ἀντιστροφή 2.

Φεύγω μὲ τὸ πουκάμισο ἀπὸ τὴ γλυκειά μου κλίνη,
σάν κόρη Σπαρτιάτισσα, κι ἀνώφελα προσπέφτω
στὴ σεβαστὴ τὴν Ἄρτεμη· κι ἀφοῦ εἶδα σκοτωμένο
τὸ ταίρι μου, μὲς στ' ἄρμυρὸ τὸ πέλαγο μὲ σέρνουν
κι ἀπὸ μακριὰ τὴ χώρα μου θωρῶ ὅταν τὸ καράβι
κίνησε γιὰ τὸ γυρισμό, κι ἐμένα ἀπὸ τὴν Τροία
μ' ἐχώρισε, ἡ βαριόμοιρη πιά δὲ βαστῶ τὴν πίκρα.

Ἐπωδός

Καί βλαστημῶ τὴν ἀδερφή τῶν Διόσκουρων Ἑλένη
καὶ τὸν Ἰδαῖο βούκολα, τὸ σκυλο—Πάρη ἐκείνον,
γιατὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα μου μὲ χάλασε τὴ δόλια
καὶ μ' ἔχει ἀπὸ τὰ σπίτια μου μακριὰ ξεσπιτωμένην
ὁ γάμος τους, τί γάμους λέω· μιά ταλαιπωρία μόνον
φριχτὴ ἀπὸ κάποιο δαίμονα κακόβουλο στελεμένη·
ποὺ τάρμυρὸ τὸ πέλαγο νὰ μὴν τὴν πάγει πίσω
μῆτε νὰ φτάσει αὐτὴ ποτὲ στὸ πατρικὸ τῆς σπίτι.

ΤΑΛΘΥΒΙΟΣ διηγούμενος στὴν Ἑκάβη τὴ θυσία τῆς Πολυξένης

(518—582)

Δάκρυα διπλά, κυρά μου, γιὰ τῆς κόρης σου
τὸν πόθο θέλεις νάπολάψω· λέγοντας
τὴ συμφορά θὰ κλάψω καθὼς ἔκλαφα
κοντὰ στὸν τάφο τὴ στιγμή ποὺ χάνονταν.
Ἐκεῖ ἦταν ὄλος ὁ στρατὸς τῶν Ἀχαιῶν
στὸ μνήμα ἐμπρὸς γιὰ τὴ σφαγὴ τῆς κόρης σου.
Σὰν πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι τ' Ἀχιλλέα ὁ γιὸς
τὴν Πολυξένη, στὴν κορφή τὴν ἔστησε
τοῦ τάφου· ἐγὼ κοντὰ ἦμουν. Ἀκολούθησαν
νιοὶ διαλεχτοὶ τῶν Ἀχαιῶν, γιὰ νὰ κρατοῦν
τῆς κόρης τὸ σπαρτάρισμα. Στὰ χέρια του
ὀλόχρυσο ποτήρι τ' Ἀχιλλέα ὁ γιός,
γεμάτο σὰν τὸ πῆρε καὶ τὸ σήκωσε,
χοῆς προσφέρειν στὸ νεκρὸ πατέρα του,
καὶ νὰ κηρύξω μοῦγενψε παντοῦ σιωπῇ.
Κι' ἐγὼ στὴ μέση βγῆκα κι ἔτσι ἐφώνασα:
«Σιγᾶτε, Ἀχαιοί, σιγήσεται ὄλος ὁ λαός,
σωπάτε!» Καὶ τὸ πλήθος στάθηκε ἤσυχο.
Κι αὐτὸς λέει: «Τοῦ Πηλέα γιᾶ, πατέρα μου,
δέξου μου τοῦτες τὶς εὐφραντικὲς χοῆς,
ποὺ τοὺς νεκροὺς τραβοῦνε· κι ἔλα πιὲ τάγνὸ
μαῦρο τῆς κόρης αἷμα, ποὺ ὁ στρατὸς κι ἐγὼ
προσφέρνουμε σ' ἐσένα· πρᾶος γίνε μας
καὶ δῶσε μας νὰ λύσουμε τῶν καρραβιῶν
τὶς πρύμνες καὶ τὰ χαλινὰ καὶ μ' ἤσυχο
ταξίδι ὅλοι νὰ πάμε στὴν πατρίδα μας».
Τόσα εἶπε κι ὄλος ὁ στρατὸς τὰ εὐχήθηκε.
Σὰ βγάζει ἀπ' τὸ θηκάρι τὸ χρυσὸ σπαθὶ
στοὺς διαλεγμένους νιοὺς τ' Ἀργίτικου στρατοῦ
ἔγενψε νὰ κρατήσουν τὴν παρθένα εὐθύς.
Κι αὐτὴ εἶπε τέτοιο λόγο, καθὼς τόνωισε:
«Ἀργεῖτες, ποὺ ἐρημάξατε τὴ χώρα μου,
θέλοντας ἀπεθαινῶ, μὴ μ' ἐγγίξετε

κανείς' θάπλωσω τὸ λαιμό μου ἀτρόμητα.
 Ἀφήνοντάς με ἐλεύτερη, σκοτώστε με,
 γιὰ νὰ πεθάνω ἐλεύτερη, γιὰ τοὺς θεούς!
 Στὸν Ἄδη σκλάβα νὰ με λέγουν ντρέπομαι,
 ἐγώ, βασιλοπούλα.» Φώναξε ὁ στρατός,
 κι ὁ ἀφέντης Ἀγαμέμνωνας εἶπε στοὺς νιούς
 νάφήσουν τὴν παρθένα. Καὶ τὴν ἄφησαν,
 ἀκούοντας τοῦ μεγάλου ἀφέντη τῆ φωνῆ.
 Κι ἐκείνη αὐτὸν τὸ λόγο καθὼς ἄκουσε
 τραβᾶ ἀπὸ τώμου τὴν κορφή τὰ πέπλα της
 καὶ τᾶσχισε ὡς τῆ μέση πρὸς τὸν ὄφαλό,
 κι ἔδειξε τοὺς μαστούς της καὶ τὰ στήθεια της,
 σὺν ἀγαλμα ὁμοια, καὶ σὺν ἔρριξε στὴ γῆς,
 τὰ γόνατά της, εἶπε μ' ἄφοβη καρδιά:
 «Νᾶ, παλληκάρι, ἂν προτιμᾶς τὸ στήθος μου
 νὰ με χτυπήσεις, χτύπα, ἂν πάλι στὸ λαιμό
 σοῦ ἀρέσει, νὰ τος, κι ὁ λαιμὸς εἶν' ἔτοιμος».
 Κι αὐτὸς μὲ λύπη, θέλοντας μὴ θέλοντας,
 μὲ τὸ σπαθὶ τῆς ἔκοψε τὸ λάρυγγα.
 Τρέχει τὸ αἷμα βρύση. Κι ἐνῶ πέθαινε
 εἶχα πολλὴ φροντίδα νὰ πέσει ὁμορφα,
 κρύβοντας ὅσα ἀπ' ἄντρες πρέπει νὰ κρυφτοῦν.
 Κι ὡς ξεψυχᾶ ἀπὸ τὴ θανάσιμη σφαγή,
 ὅλοι οἱ Ἀργῖτες ἔτρεχαν γιὰ κάτι τι.
 Κι ἄλλοι στὴν πεθαμένη μὲ τὰ χέρια τους
 ἔρριχναν φύλλα, κι ἄλλοι ἐτοίμαζαν φωτιά
 φέρνοντας ξύλα πεύκων, κι ὅποιος στέκονταν
 τέτοια πικρὰ ἀπὸ κεῖνον πῶφερνε ἄκουε:
 «Στέκεις, κακέ, καὶ δὲν κρατεῖς στὸ χέρι σου
 στολίδι μῆτε πέπλον γιὰ τὴν κορασιά;
 Δὲν πᾶς νὰ δώκεις κάτι στὴ γενναϊόκαρδη
 καὶ μεγαλοψυχότατη;» Τέτοια ἔλεγαν
 γιὰ τὴ νεκρὴ σου κόρη. Πλὴν καλότεκνη
 ἔσέν' ἀπ' ὅλες τὶς γυναῖκες βλέπω ἐγώ,
 κι ἀπ' ὅλες ὅμως τὴν πιὸ δυστυχέστερη.

Δ. Μ. ΣΑΡΡΟΣ

(Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ Β' τόμο τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδη σὲ δημοτικούς στίχους ποὺ θὰ ἐκδοθεῖ προσεχῶς)

ΚΩΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΜΑΝΟΥ

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

ΔΡΑΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΓΕΡΜΑΝΙΚ
ΥΠΟ Π. Π.

ΣΤΟΝ ΠΟΝΟ ΤΩΝ ΜΗΤΕΡΩΝ ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ

ΑΘΗΝΑΙ 1934

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

(Τὸ κατωτέρω δράμα τοῦ ἀειμνήστου Κώστα Χριστομάνου, συγγραφέως τῆς «Αὐτοκρατείας Ἐλισάβετ» καὶ τῆς «Κερένιας Κούκλας», ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστέρων λογογράφων μας καὶ ἀνακαινιστοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Σκηνῆς, ἐγράφη Γερμανιστὶ πολὺ πρὸ τῆς καθόδου του εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ μετάφρασις φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Ἑλληνοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καθηγητοῦ, ἔχει γίνεαι πρὸ ἐτῶν, ἀλλ' ἦτο μέχρι τοῦδε ἀδημοσίευτος.

Ἡ «Σταχτιά Γυναῖκα» δὲν ἐγράφη διὰ τὸ θέατρον. Εἶνε ἔργον λυρικὸν προωρισμένον ν' ἀναγινώσκειται καὶ ὄχι νὰ παίζεταί).

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ

Προανάκρουσμα τῆς ὀρχήστρας Πρελούντιο Σοπὲν Νο 3, 15, 20.

Τὰ τοῦ δράματος πρόσωπα:

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ — ΑΓΛΑΪΑ — ΕΝΑ ΠΑΙΔΙ — ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ ΜΕ ΓΚΡΙΖΑ

Στὴν ἑπαυλι τοῦ Λύσαντρου στὴν ἀκρογιαλιά. Ἔινε χτισμένη μὲ τὴν ἔψι πρὸς τὴ θάλασσα ἀπάνω σὲ βράχους ποὺ κατεβαίνουν ἀπότομα. Ἀπὸ τὸ πίσω μέρος τὴν τριγυρίζει ἕνας κήπος εἶδος πάρκου μὲ γηραλέα δέντρα. Μιὰ σάλα ἐπιπλωμένη μὲ καλλιτεχνικό γούστο: ρυθμὸς Ἀναγεννήσεως. Λοξὰ πρὸς τὰ δεξιὰ μᾶλλον πρὸς τὸ μπροστινὸ μέρος τῆς σκηνῆς ἕνα πλατὺ καὶ ὑψηλὸ ἀφιδωτὸ παράθυρο μὲ μεγάλα κινητὰ τζάμια ἀνοίγεται πρὸς τὴ θάλασσα καὶ τοὺς βράχους. Ἀριστερὰ μιὰ σκαλιστὴ ξύλινη πόρτα φέρει πρὸς τ' ἄλλα τὰ δωμάτια. Στὸ βάθος ἕνα παράθυρο καὶ μιὰ τζαμόπορτα πρὸς τὸν νερατζῶνα καὶ τὸ πάρκο. Ἡ τζαμόπορτα καὶ τὰ δυὸ παράθυρα ἀνοιχτά. Ἀπὸ τὴν πόρτα περνώντας μιὰ ταράτσα μὲ ψηλὲς μαρμαρένιες γλάστρες, ὅπου εἶν' ἀνθισμένοι κίτρινος κροκόδς καὶ κόκκινα γεράνια, κατεβαίνει μιὰ σκάλα στὸ πάρκο. Βραδυνὴ εὐωδιὰ λουλουδιῶν κ' ἡ μυρουδιὰ τῆς θάλασσας σκορπίζονται στὴν κἀμαρα. Σουρουπώνει. Στὸ δωμάτιο μέσα θαμποφέγγει. Μιὰ ἀργυρόφεγγη ἀνταύγεια ἀρροχύνεται ἀπὸ τὸ παράθυρο τῆς θάλασσας κ' ἀπλώνεται σὲ κάθε γραμμὴ. Βυθισμένος κ' ὁ κήπος σ' ἕνα μαβὶ φῶς. Ἀντιφεγγίζει μέσα σὰν ἀπὸ μακρὰ μαργαριταρένιος οὐρανὸς καὶ προσβάλλουν ἀπάνω του οἱ μελανοὶ ὄγκοι μεγάλων πεύκων καὶ κυπαρισσιῶν ποὺ ὀρθοστέκουν μὲ τίς κορφὰς φωτισμένες ἀπ' τὸν ἥλιο.

ΜΟΝΟΠΡΑΚΤΟ

Πρῶτη σκηνὴ

Στὸ βάθος τοῦωματίου, κοντὰ στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα τοῦ κήπου βυθισμένη σὲ μιὰ πλατειὰ πλεχτὴ πολυθρόνα ἢ ΑΓΛΑΪΑ, μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὸν οὐρανὸ ποὺ ἀρροσθύνει. Ἔινε σχεδὸν σὰν παιδοῦλα μὲ τρυφερὴ ψυχὴ. Τᾶσπρο τῆς μόνου φόρεμα κ' ὁ φωτοστέφανος ποὺ σχηματίζουν γύρω στὸ

ψυχή. Τάσπρο της μόνο φόρεμα κι' ὁ φωτιστέφανος πού σχηματίζουν γύρω στο ξανθό της κεφάλι τὰ κοντὰ κατσαρά της μαλλιά, φεγγρίζουν μέσα στο σκοτάδι. Ὁνειροπολεῖ. Ὑστερα μπαίνει ὁ ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ: νεώτατος, ψηλοκαμωμένος καὶ ρωμαλέος μὲ πλατεῖς ὤμους μὰ καὶ λιγνός καὶ σβέλτος—ῥαῖο περήφανο κεφάλι μὲ καστανὰ σγουρὰ μαλλιά—τύπος Ἀλεξάντρος στο πρόσωπο—μαύρα μάτια σπιθοδόλα καὶ φρόδια πού ξεπετιοῦνται καμπυλωτά. Φορεῖ μιὰ βελούδινη μπλούζα. Κάνει λίγα βήματα πρὸς τὴν ταράτσα, χωρὶς νὰ ἰδῆ τὴν Ἀγλαΐα, κοιτοστέκεται κυτάζοντας ἀπὸ τὴ τζαμόπορτα τὸν κήπο πού ἀποκοιμᾶται. Ὑστερα στρέφεται σὰν νὰ τὸν ἔσυρε ἡ λάμψη τῆς ἄσπρης φορεσιᾶς.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (μὲ βαθεῖα φωνή, πού ἀντηχεῖ μελωδικά).— Ἐδῶ εἶσ' Ἀγλαΐα;... Κάτι μούλεγε πὼς δὲν εἰμαι μόνος.

ΑΓΛΑΪΑ (ὑστερα ἀπὸ λίγα δευτερόλεπτα σὰν νὰ ξεπετάχτηκε ἀπὸ βαθύ ὕπνο).—Δὲν σ' εἶδα νὰ μπαίνης μέσα... Κάθου' ἐδῶ καὶ ρεμβάζω... ἄκουσα τὸν ἀντίλαλο τῆς φωνῆς σου στ' ὄνειρό μου... Ἦθελα νὰ σ' ἀπαντήσω στ' ὄνειρο κι' ἀμέσως ξύπνησα.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ.—Πάμε λιγάκι στὸν κήπο; Κάνει τόσο εὐχάριστη δροσοῦλα τέτοια ῥά!... Πὼς μουκομυρίζουν σήμερα πάλι ἡ νερατζιές!...

ΑΓΛΑΪΑ (σὰν νὰ μισονειρεύεται ἀκόμα μὲ φράσεις κομμένες, σιγὰ, σὰν νὰ μιλῆ μόνη της).—Ἀχ, ὄχι! Εἶνε τόσο ὁμορφὴ αὐτὴ ἡ ῥά... Ἦα τὴν τρομάζουμε, ἄς τὴν ἀφήσουμε καλύττερα ν' ἀργοδιαβῆ κοντὰ μας... ὅλα γύρω μας εἶνε τόσο ἀπόμακρα... Ὁ χλωμός ὁ οὐρανός κεῖ πέρα τὰ σέρνει ὅλα πρὸς τὸ μέρος του.

(Μικρὴ διακοπή)

...Τοῦ κήπου τὰ δέντρα, τὴ θάλασσα, ὅλα τὰ πράγματα κ' ἐμᾶς τοὺς ἴδιους μᾶς σέρνει τόσο βαθεῖα καὶ μακρὰ... σὰν μέσα σὲ μεγάλους νερέιους ὄγκους... Ξέρουμε πὼς ὅλα εἶνε στὴ θέσι τους, μὰ οἱ μορφές οἱ ἐξωτερικὲς δὲν μᾶς βαρύνουν. Τὰ μάτια μας δὲν κουράζονται πιά ν' ἀκολουθοῦν ὅλες τὶς γραμμές, νὰ ὑποφέρουν τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα.

(Μικρὴ διακοπή)

...πέφτουν ἀπάνω σὲ μιὰ σκοτεινὴ ἔκτασι σὰν ἀπάνω σὲ κάποιον θαλάσσιο καθρέφτη πού ἀποκάτω κοιμῶνται τὰ βύθη... κ' ὕστερα ξεκουράζονται... Κ' ὕστερα παρουσιάζονται μπροστά τους πράγματα ἀνιδῶτα ὦ, τόσο μακρυνά, ἀφταστα, πράγματα, σὰν νὰ περίμεναν αὐτὴ τὴ στιγμή... Μὲ τί λαχτάρᾳ θὰ τὴν περίμεναν γιὰ νὰ βιάζωνται τόσο πολὺ σπρώχνοντας τὸ ἔνα τ' ἄλλο μόνον καὶ μόνον νὰ βγοῦν στὴν ἐπιφάνεια! Καὶ τὰ μάτια μας ὕστερα τὰ ρωτοῦνε: «Τόσον καιρὸ λοιπὸν πού εἴσαστε; γιατί δὲν ἦλθατε νωρίτερα; Κι' ὅμως ἡ μέρα ἔχει τόσες ὥρες κ' ἡ βδομάδα τόσες μέρες, κι' ὁ χρόνος τόσες βδομάδες;... καὶ σεῖς δὲν ἐρχόσαστε;» Μὰ νὰ, πάλι, στὴ στιγμή ξαναχάνονται. Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ τὰ ρωτοῦμε... (μουρμουρίζοντας μυστηριώδικα). Λύσαντρε, ποτὲ κανένας δὲν πρέπει νὰ βάνη στο νοῦ του πὼς βρίσκονται κεῖ. Σὰ φουσκαλίδες εἶνε πού ἀνεβαίνουν ἀπὸ τῆς θάλασσας τὰ βάθη... ὦ, ἀπὸ τί μυστήρια;

(Μικρή διακοπή)

...ἀπὸ κάτι ποὺ διαλύεται, ποὺ πάει κάπου... κ' ὕστερα;—κάτι φευγαλέα κυματάκια σὰ στεφάνια δείχνουν ὅτι ἦταν κεί.

(Μικρή διακοπή)

Πόσες φορές ἀγνάντευα αὐτὲς τὶς μικρὲς ἀσημένιες φουσκοῦλες ξαπλωμένη ἀνάμεσα στὰ βουβρα στὴν ἄκρη τῆς λίμνης καὶ τὸ νερὸ ἦταν τόσο πρασινωπὸ καὶ γάρφαρο ποὺ μπορούσες νὰ ἰδῆς ὡς τὸ βυθό:— ὦρες, ὦρες τὶς κύταζα πὼς ἀνέβαιναν ἀργὰ ἀργὰ ἀπὸ τὰ βάθη... ἔκλεινα τὰ μάτια μου γιὰ νὰ μὴν τὶς τρομάζω μὲ τὶς ματιές μου. Καὶ μ' ὄλ' αὐτὰ ὅμως ἔσπαζαν... ἔκαναν τόσο δρόμο μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ χαθοῦν πάλι...

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (σιμώνει ὡς τόσο στὴν Ἀγλαΐα, σκύβει ἀπὸ πάνω τῆς καὶ τὴν κουνάει ἀλαφρὰ στὸν ὄμο).—Ἔσὺ μικρούλα, ποὺ κοιμᾶσαι στοὺς σχοίνους καὶ κρυφακοῦς τὸ νερὸ (μ' ἓνα ἔλαφρὸ γέλιο ἀπὸ τὴν καρδιά του). Μὰ πές μου ἀλήθεια, σὰν πὼς νειρευόσουνα, μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια, ἢ κλεισμένα...; (τῆς ἀκροφαῖει ἀνάλαφρα μὲ τὸ δάχτυλο τὰ ματόφυλλα).

ΑΓΛΑΪΑ (σιγὰ-σιγὰ ἀργοῦφαίνοντας τὶς σκέψεις τῆς):— Καὶ τὰ ὄνειρα, Λύσαντρε, φουσκοῦλες... εἶνε... ἀπὸ ποῦθε μᾶς ἔρχονται ὅλα αὐτὰ; ἦταν καὶ χάθηκαν καὶ πίσω τους ἀφίνουν τὴν ἀνάμνησι ἀπὸ κάτι ἀτέλειωτο—ἀπεριόριστο: ἀνάμνησι ἀπὸ ἀλάλητες χαρές, ποὺ ὅλες τῆς ζωῆς οἱ ἡδονές, ποτὲ δὲν μποροῦν νὰ δώσουν... ἢ ἀπὸ κάποια τρομερὴ θλίψι—ἀπὸ πόνου σὰν ὅλους τοὺς πόνους μαζί ποὺ μέσα ἐκεῖ ἡ ψυχὴ βουλιάζει καὶ χάνεται... μόνο ἢ ἀνάμνησι, ἢ θύμησι τῆς ἀνάμνησης... κί αὐτὴ πάντα εἶν' ὀδυνηρὴ, εἶτε πόνου εἶτε ἀλάλητη εὐτυχία νειρευθῆκαμε.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (μὲ προσποιητὴ περιέργεια, μ' ἀληθινὰ ἀστειευόμενος).—Ἔ! Μά!... Καὶ δὲν τὸ ξέρομε λοιπὸν πάντοτε, ὅτι νειρευόμαστε;

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ σοβαρὴ ἀφέλεια).—Ναί, πολλὲς φορές τὸ ξέρομε, ἀλλὰ πιστεύουμε σ' αὐτὸ, ποὺ νειρευόμαστε καὶ δὲν μᾶς φαίνεται παράξενο. Λέμε μέσα μας «Τώρα νειρευόμαι» ὅπως λέμε: «Ζῶ», σὰν νάπρεπε πάντα ἔτσι μόνο νὰ γίνεται. Γιὰ τὸ ὄνειρά μας δὲν ἔχουμε τὴν περιέργεια ὅπως γιὰ τὴ λύσι ἐνὸς δράματος, παρὰ τὰ ζοῦμε, ὅπως καὶ τὴν ἄλλη μας ζῆση. (Μὲ κάποιον τόνο σκεπτικὸ μὰ καὶ διδακτικὸ). Μὰ κείνη ἢ ἄλλη δὲν ὑπάρχει πιά γιὰ μᾶς... Ἄμα εἰσχωρήση μέσα στὰ ὄνειρα μας κάτι ἀπ' αὐτὴ, φεύγει μὲ κείνα μαζί—(μὲ προσδοκία)... καὶ νὰ γίνεται μίᾳ ἀθόρυβη μεταβολή: ξάφνω ἀπὸ μιὰ ζῆση μπαίνουμε σὲ μιὰ ἄλλη... καὶ ξαναβρισκόμαστε στὸ κρεβάτι μας ἢ στὴν πολυθρόνα ἐδῶ, ἐνῶ λίγα λεπτὰ πρὶν ἦμαστε ξαπλωμένοι σ' ἓνα λειβάδι (μὲ ἓνα πολυσήμαντο γνέψιμο τοῦ κεφαλιοῦ καὶ μὲ βαθυστοχάστη φυσιογνωμία)— ναί σ' ἀλήθεια ξαπλωμένοι σ' ἓνα λειβάδι καὶ μιλοῦσαμε μὲ τ' ἄνθη... (θλιμμένη, βαθειανασαίνοντας). Μὰ ἀπ' αὐτὴ ποὺ ὀνομάζουμε πραγματικὴ ζωὴ δὲν ξυπνοῦμε, Λύσαντρε!... εἶν' ἓνα ἀδιάκοπο ὄνειρο, ἀπ' τὸ ὁποῖο μόνο γιὰ λίγες στιγμὲς ξεφεύγουμε... (σὰ νὰ βυθίζεται σὲ κάποια γλυκειὰ ἐνθύμησι). Πόσες φορές πατώντας στὶς μύτες τῶν ποδιῶν

μου μέσα από τὸ σκοτάδι τοῦ δάσους δὲν ἀλαφρογλυστρουσα στὴν ἄκρη καμμιάς ξαίθρας γιὰ ν' ἀφουκραστώ τὰ γλυκόλογα ποὺ ψιθύριζαν τὸ ἓνα στ' ἄλλο τὰ λουλούδια κ' ἡ χλόη ὅταν τ' ἀεράκι περνοῦσε ἀνάλαφρα ἀπὸ πάνω τους... μὰ νά, βουβαίνονταν πάλι—κι' ὅμως ἔξέρω πῶς κάτι ἔλεγαν μεταξὺ τους... ἢ νὰ πῆρε τάχα τὸ μάτι τους τ' ἄσπρο μου φόρεμα;—Τὸ ἴδιο καί με τὰ δέντρα τοῦ δάσους... (δειλὰ σταματώντας ἄξαφνα μὲ μιὰ χειρονομία) μόλις τὰ πλησιάζουμε, κόβουν τὶς ἀτέλειωτες ἱστορίες ποὺ διηγοῦνταν καί μᾶς κυτᾶζουν ἀπὸ πάνω μὲ σοβαρὰ βουβά μᾶτια... "Ὅταν ἦμουν ἀκόμα μικρὸ κορίτσι—(χαμογελάει μ' ἓνα φευγαλέο χαμόγελο, σάν ν' ἀπαντᾷ σὲ μιὰ ἐρώτησι ποὺ δὲν τῆς ἔκαναν)... "ὦ ναί, πρὶν παντρευτῶ: ἀλήθεια πέρασε πολὺς καιρὸς ἀπὸ τότε.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (τὴ διακόπτει μὲ γελαστὴ ματιά)... ἀπὸ τότε πῶγινες γυναῖκα μου;

ΑΓΛΑΪΑ... ὄχι, ἀπὸ τότε ποὺ ἔπαψα νᾶμαι ὅ,τι ἦμουν πρῶτα—τότε φανταζόμουν πῶς μόνο νὰ σταθῶ ἔφτανε νὰ τὰ καταλάβω ὅλα αὐτὰ τὰ μυστικά (εὐθυμα)—εἶχα τόση μανία! (εὐθυμα).—Φαντάσου μιὰ φορὰ ἔκανα ἓνα κόκκινο φόρεμα, ἓνα καπέλλο ἀπὸ παπαροῦνες, φόρεσα μπλὲ σκουῖρα μεταξωτὰ γάντια γιὰ νὰ πάω στὸ λειβάδι ποῦχε παπαροῦνες μὲ τὴν ἰδέα πῶς ἐκείνες δὲν με γνῶριζαν... (μὲ χαρμόσυνη προσδοκία) θὰ μ' ἐπαιρναν γιὰ παπαροῦνα—, μὰ ἔκαμαν μιὰ ὑπόκλησι ὅλες καὶ κυμάτισαν ἀπαλὰ στὸ πέρασμα τοῦ ἀνέμου... —κάθισα στὴ γῆ καὶ ἔρριξα πίσω τὸ κεφάλι μου τάχα μ' ἔκανε καὶ μένα ὁ ἀνεμος νὰ σαλέψω. Μὰ νά, ξανασηκώθηκαν πάλι καί με κύταζαν μὲ τὰ μαῦρα τους τὰ μᾶτια, κι' ὀλόκληρο τὸ κόκκινο κεφαλάκι τους ποὺ τρεμοσάλευε, χαμογελοῦσε, σάν νᾶθελαν νὰ μοῦ ποῦν: «"Ἄχ, μ' αὐτὸ ἐσύ δὲν τὸ νοιώθεις!» (Κρυφογελάει τάχα μαζί μὲ τὰ λουλούδια).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (ξεκαρδίζεται κι' αὐτὸς στὰ γέλια).—Τί παρᾶξενο κοριτοσῦδι πρέπει νᾶσουνα.

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ σοβαρότητα).—Παράξενο;—Ξέρεις, Λύσαντρε... ὑποθέτω πῶς τοὺς ἔμοιαζα λιγάκι (μ' ἓνα στεναγμὸ ποὺ τὸν καταπνίγει)—κι' ἀκόμα τώρα μοιάζω.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ.—Μὲ ποιὸν λοιπόν;

ΑΓΛΑΪΑ.—Μὲ τὰ λουλούδια.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (χαμογελώντας, ὕστερα στὰ σοβαρὰ).—"Ἔτσι;—Λοιπόν, μπορεῖ νᾶχης δίκηο...— εἶσαι χαριτωμένη καί μ' ὄλ' αὐτά.

ΑΓΛΑΪΑ (χωρὶς νὰ προσέξη στὸ κοπλιμέντο παρὰ ἐξακολουθώντας τὴ σκέψι της)... Καί κάπου κάπου μὲ πλακῶνει σάν κρυφὸς τρόμος μήπως συμβῆ καί σὲ μένα, ὅ,τι καί στὰ λουλούδια... ὦ δὲν τὸ λέω!—μπορεῖς νὰ τὸ φαντασθῆς.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (ἀλλάζοντας συζήτησι).—Λοιπόν, λοιπόν! Διηγῆσου καί παρακάτω... αὐτὸ ἦταν τόσο ὠραῖο.

ΑΓΛΑΪΑ.—Τί ἦταν ὕστερα;... (συλλογιέται—μὲ φαιδρότητα).—"Α, ναί! "Ἄλλη μιὰ φορὰ ντύθηκα ὀλοπράσινα—χρυσοπρά-

σινα σάν ένα μικρό βελουδένιο πευκάκι...τύλιξα τὸ πρόσωπό μου μ' ἕναν πράσινο πέπλο, ἐπλεξα γάντια ἀπὸ πευκόφυλλα καὶ φλούδια κουκουναριῶν, ποὺ τὰ περνοῦσα σὲ κλωστές... (μὲ κρὰ ξεφωνητὰ σάν νὰ τὴν πείραζε ἡ ἀνάμνησι)—Τί δὲν ἔκαμα!... ὕστερα ἐστάθηκα μέσα στὸ δάσος τῶν πεύκων κάτω ἀπ' ἕνα γέρο πεῦκο, κι' ἀπλώσα τὰ χέρια... τὰ κουνούσα, ἅμα ἔρχονταν ἀνέμου πνοή, μὰζι μὲ τοὺς κλάδους τῶν πεύκων... Πόση ὥρα στάθηκα ἐκεῖ! "Ως ποὺ ἦμουν μισοπεθαμένη ἀπὸ τὴν κούρασι! Παράξενο μοῦ φαίνονταν, πῶς καὶ τὰ δέντρα δὲν ἦσαν κι' αὐτὰ κουρασμένα (μὲ σοβαρότητα). Μὰ ὄλα τοῦ κάκου: σάν νὰ σώπαιναν ἐπίτηδες τὰ πεύκα—, μόνο ὅταν πέφναγε ἀνάμεσά τους ὁ ἀέρας, τραγουδοῦσαν: μὲν ἦταν σάν νὰ τραγουδοῦσε κανένας μὲ κλειστὸ τὸ στόμα... ἢ σὰ μακρυνὸ τραγοῦδι ἄρπας ποὺ τὸ σκορπίζει ὁ ἀνεμος. Λόγια καθόλου.—"Ὁμως γιὰ πολλὴ ὥρα κόλλησε ἀπάνω μου ἡ εὐωδιὰ ἀπὸ τ' ἀγριολούλουδα, κι' ἀκόμα τις δροσοσταλίδες τῶν φύλλων τις ἔφερα μαζί μου στὴν ἄλλη—τὴν ἀκατανόητη ζήση... (σὰ θλιμμένη). Αὐτὸ ἔγινε μιὰ φορά ποὺ ἦμου κοριτσάκι μικρό. Τώρα ἀλλάξα... ὦ, ἀλλάξα τόσο πολὺ! (Χαμηλώνει τὸ κεφάλι κι' ἀναστενάζει): Τώρα τὸ ξέρω καλά, δὲν μπορούμε ν' ἀκούσωμε ὅτι ψιθυρίζεται γύρω μας... οὔτε μπορούμε νὰ ἰδοῦμε ὅτι ὑπάρχει κοντὰ μας. Ὑπάρχουν πράγματα ποὺ θάνε αἰώνως σφαλισμένα γιὰ μᾶς—(μὲ κάποιον παράπονο) κι' ἀκριβῶς ἐκεῖνα, ποὺ λάμπουν πολὺ κοντὰ μας, ἐκεῖνα εἶνε τὰ πιὸ πολὺ μακρυσμένα ἀπὸ μᾶς.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (σκύβει τὸ κεφάλι χαμηλὰ στῆς Ἀγλαΐας τὸν τράχηλο γιὰ νὰ τὴν κυτᾶξη κατάματα). — Κ' ἐγώ, μικρὴ μου μάγισσα, εἶμαι κ' ἐγώ τόσο μυστηριώδες πρᾶμα ποὺ βρίσκεται τόσο μακριὰ ἀπ' τὴν καρδιά σου;

ΑΓΛΑΪΑ (ζωηρά, μὲ θυμὸ ποὺ ξεσπάζει ἀπότομα).—Ἐσύ; ὦ, ἐσύ εἶσαι κάτι, ποὺ δὲν μπορῶ νὰ τὸ συλλογιστώ. Πολλὲς φορές, ὅταν σοῦ μιλῶ, μοῦ φαίνεται σάν νὰ φωνάζω μέσα σ' ἕνα βαθὺ πηγάδι:—ὁ ἀντίλαλος τῆς φωνῆς μου μὲ τρομάζει—τὴν βλέπω νὰ πέφτη στὸ σκοτάδι, νὰ βουλιάζη κατρακυλώντας μέσα στὸ συθὸ καὶ νὰ χάνεται σάν νὰ τὴν κατᾶπτε ἕνα βάραθρο (κατσουφιάζει): Κι' ὅταν ὕστερα μ' ἀπολογιέσαι μοῦ λες κάτι ἐντελῶς ἄσχετο μὲ κείνο, ποὺ σὲ ρώτησα...

(Διακοπή. "Ὑστερα ξαναμμένη):

—Καὶ τὰ μάτια σου, τὰ μάτια σου!—ποὺ μπορούσαν νὰ κυτᾶζουν τόσο ἀπαλὰ καὶ θερμά... (σάν νὰ νειρεύεται) "Ἄμα θέλω νὰ τὰ ρωτήσω τίποτε, βυθίζονται μέσα στὰ κύματά τους, ἅμα θέλω νὰ μ' ἀγκαλιάση τὸ βελουδοῦ τους, νὰ μὲ ζεστάνουν τὰ φιλιὰ τους, τινάζομαι πίσω μὲ τρόπο (μὲ κάποια φοβισμένη ἔκφρασι τρόμου) τόσο κρύα εἶνε... κρύα καὶ πετρωμένα σάν μάρμαρο... "Ἀχ καὶ νὰ μπορούσα νὰ σοῦ τὸ πῶ... (ἡ ἀπελπισία τῆς ἀναβράζει)—κ' ἀντὶ νὰ μ' ἀπαντήσουν μὲ ρωτοῦν: «Ποῦ θὰ πᾶς;» ... ἢ ἀχτινοβολοῦν ἀπάνω μου σάν μεθυσμένα ἀπὸ μακαριότητα σάν νὰ βλέπουν μπροστά τους τὴν εὐτυχία, σάν νὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ τοὺς τῆ δώσω... κι' ὄλο μὲ τραβοῦν... μὲ σέρνουν κι' ἄν

θελήσω νά πιῶ τὸ φῶς τους περιχύνεται γύρω στὸ σῶμα μου μὰ καμμιά του ἀχτίδα δὲν εἰσχωρεῖ μέσα μου... (βιαστικά καὶ βαρειανασαίνοντας) κ' ὕστερα τὰ βλέπω ἀπὸ μακρὰ νά διαβαίνουν πέρα σὰν ἡλίου ἀχτίδες ποὺ χοροπηδᾶν, σὰν νὰ πήγαιναν τραγουδώντας νά ὑποδεχτοῦν κάποιον.—Κάποιον ποὺ θάρρη... ἅμα ὁμῶς πέσουν ἀπάνω μου, σβύνουν. (Ξεσπάει σὲ κλάμμο λιπλώνοντας τὰ χέρια καὶ συστρέφοντάς τα σπασμωδικά, ἱκετευτικά).—Λύσαντρε, γιατί δὲν φέγγουν γιὰ μένα; Γιατί δὲν ἀνοίγουν στὴ ματιά μου; Γιὰ ποιὸν λοιπὸν ζοῦν; Ποιὸν καρτεροῦν; σὺ ὁ ἴδιος δὲν τὸ νοιώθεις, τί σὲ τραβάει;... Δὲν ξέρεις, ὅτι τὰ μάτια σου λαχταρᾶν γιὰ κείνον τὸν ἄλλον;—ποὺ δὲν εἶνε σὰν ἐμένα.... ποὺ δὲν εἶμ' ἐγώ... (κρύβει τὸ πρόσωπο στὴν πολυθρόνα καὶ τὴν πιάνουν ἀναφυλλητά)... Ὡ τὸ ξέρω, ὅτι τὸ βλέπεις νᾶρχεται—κ' ἐγώ... μὰ ἐγώ δὲν ἔχω τίποτα νά κάμω μ' αὐτό; δὲν εἶμ' ἐγώ αὐτό—αὐτὸ ποὺ περιμένεις... (μ' ἓνα βραχνὸ ξεφωνητό):—Τὸ ξέρω σήμερα...

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (Ἀπιθώνει τὰ δυὸ του χέρια στὸ κεφάλι τῆς μὲ τρυφερὸ τόνο σὰν νά σοβαρεύεται καὶ σὰν σ' ἄστεία).—Τί ἔχεις, Ἀγλαΐα; Τί παραξενιές κρύβει αὐτὸ τὸ ξανθὸ κεφαλάκι; *ιζαρχ ρι ογγηφ ολζησσδη κλζ ρου 'ικρηου ρσκηη κρο ιωρη*... νά κρύβη τὸ κεφαλάκι στὶς φτερουγούλες του ἀνάμεσα καὶ νά μὴν κελαϊδῇ πιά:.. Τὸ σκοτάδι καὶ τὸ αἰώνιο αὐτὸ ὄνειροπόλημα εἶνε ποὺ σοῦ βαραινουν τόσο πολὺ αὐτὸ τὸ κεφαλάκι... (Γελαεὶ ἐλαφρὰ, ἔτσι σὰν μὲ τίς δικές του σκέψεις). Τὰ μάτια μου δὲν εἶν' ἀστέρια καὶ πολὺ λιγώτερο ἀχτίδες ποὺ χοροπηδοῦν. Γιὰ ἰδῆς—τίπαράξενο! Ἡ μάννα μου ἔλεγε πάντα, πῶς τὰ μάτια μου εἶνε μικρὲς λιμνοῦλες, ποὺ ποτὲ στὰ νερά τους ἀπάνω δὲν πέρασε ἀγέρα πνοή. Κάθε πρᾶμα δὲν εἶν' ὅπως τὸ βλέπουμε—ἢ καλύτερα μόνο γιὰ μᾶς εἶνε τέτοιο. Τὰ θερμὰ αὐτὰ δάκρυα, ποὺ χύνοντ' ἀπ' τὰ μάτια σου δὲν εἶν' οἱ σταλαματιές ποὺ περιμένουν τὰ λουλούδια... πιστεφέ με, ὑπάρχουν μπόρες ἀπὸ ξάστερο οὐρανὸ, ποὺ δὲν τίς περιμένουμε κ' ἔρχονται παρὰκαιρα, γιατί χαλοῦν τὸ γλυκὸ παιγνίδι τῶν ἡλιαχτίδων... Ποῖος ξέρει ἀπὸ τί πηγὲς ἔρχονται αὐτὰ τὰ μαργαριτάρια: πολλές φορὲς δὲν βλέπουμε σύννεφα. Μὰ ἴσως αὐτὲς θᾶνε ποὺ δὲν τ' ἀφίνουν τὰ μαῦρα σύννεφα νάλθουν. (Γλυκογελαῖ πάλι σὰν σ' ἓνα παιδάκι ποὺ θέλει νά τὸ κἀνὴ νά ξεχάσῃ κάτι λυπηρό):

—Βλέπεις, ἀγάπη μου, τώρα τὴν ξέρω κ' ἐγώ αὐτὴ σου τὴν ὁμορφὰ γλώσσα τῶν λουλουδιῶν καὶ τῶν σύννεφων. Δὲν θὰ λῆς τώρα πῶς εἶμαι κακὸ πηγάδι, ποὺ καταπίνει τὴ φωνή σου... Κύταξέ με στὰ μάτια! Εἶν' ἀκόμα ὀλοένα σὰν ἀπὸ πέτρα; (παθητικά) Ἀγλαΐα μου! Ἄν χύνουν κάποιον φῶς, αὐτὸ δικὸ σου μόνο εἶνε... Δὲν ξέρεις λοιπὸν πόσο, πόσο σ' ἀγαπῶ;—Καὶ δὲν τὸ νοιώθεις καὶ σὺ ἡ ἴδια πόσο εὐτυχισμένος εἶμαι, γιατί εἶσαι δική μου... δική μου, ὀλόδική μου!...—δὲν εἶσαι... δὲν εἶσαι τὸ πᾶν γιὰ μένα;—Ὅταν τὸ συλλογιόμ' αὐτὸ κι' ἀγναντεύω τὰ βουνά, τὰ δέντρα κ' ἐκεῖ (δείχνει πρὸς τ' ἀριστερὰ) τὴν πλατειὰ θάλασσα, μούρχεται, σὰν νᾶθελα νά τὰ σύρω κοντά μου μ' ἓνα μόνο ἀγ-

κάλιασμα—άγκάλιασμα πού θά χωρούσε ὅλη τή μεγάλη μου τήν ἀγάπη...—κ' ἔτσι ροφῶ, ὅ,τι εἶνε γύρω μου: τῶν κυμάτων τή βοή, ἀπ' τίς κορφές τῶν δέντρων τὸ ἀχολόγημα, τῶν λουλουδιῶν τήν εὐωδιά, τὸ κελάϊδισμα τῶν πουλιῶν, τήν ἀνταύγεια τῆς λίμνης, τὸν ἀχνὸ ἀπὸ τῆ βρεμμένη γῆ, τήν τρέμουλη μαρμαρυγὴ τῶν ἀστεριῶν, τ' ἀχνόφωτο τοῦ φεγγαριοῦ—ὄλα, ὄλα μὲ τίς αἰσθήσεις μου...καὶ τὰ μάτια μου τ' ἀχόρταγα κολουμπᾶν ἀπάνω ἀπ' αὐτὰ κι' ἀκόμα πιὸ πέρα...ξέρεις?...πάνε ζητώντας μὴν ὑπάρχη τίποτ' ἄλλο, πού εἶνε δικό μου. Αὐτὸ εἶνε μικρούλα μου! Τώρα τὸ ξέρεις τὸ τρομερό μου τὸ μυστικό... (σοβαρά): Ναι, εἶχε δίκηο ἡ μάννα μου, πού σύγκρινε τὰ μάτια μου μὲ λίμνες γάρναρες. Τὸ κάθε τι θά μπορούσε νὰ καθρεφτισθῆ μέσα τους: Κάθε νεφαλοσπηλιά τ' οὐρανοῦ πού μέσα τ' ἀστερία τρεμοσβύνουν σὰν χρυσομέλισσες, κάθε δεντροκορφοῦλα, πού ἀπάνω τῆς μένουν κρεμασμένα τὰ ἡλιοδάκρυα,... —μὰ ἐγὼ θαρρῶ δὲν πλαστήκαν γι' αὐτὸ κι' ἄδικα προσμένουν. Καρτεροῦν τοῦ ἀνέμου τὴν πνοὴ πού θά τοὺς φέρη κάτι ξένο ἀνίδωτο, μὰ δὲν ἔρχεται... Καὶ καλύτερα ἔτσι. Γιατί ἂν ἔλθῃ, μπορεῖ ὁ καθρέφτης νὰ θολώσῃ καὶ τίποτα πιά νὰ μὴ θωρῆ...κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ ὥρηο νὰ χάσῃ πού τώρα σφίγγει στὴν ἀγκαλιά του... (Σφιχταγκαλιάζει ἀπάνω του τὴν Ἄγλαϊα).

ΑΓΛΑΪΑ. (Στρέφει πλευρὰ τὸ πρόσωπο—μὲ πικρία στὴν ἀρχή, ὕστερα τὴν συνεπαίρνει τὸ πάθος).—Λύσαντρε, Λύσαντρε! Μιλᾶς πολὺ ὁμορφα! Πάντα ἔτσι μιλᾶς ὅταν σοῦ ζητῶ ἱκετευτικά νὰ ρίξω μιά ματιὰ στὰ ἐνδύμοχά σου...ὅταν σοῦ τὸ ζητῶ σὰν ἐλεημοσύνη—ὄσες φορὲς τὸ δοκίμασα...πίστεψέ με, ἦταν πιὸ δυνατὸ ἀπὸ τὴ θέλησί μου—τίποτα πιά δὲ θέλω...ξέρω, ξέρω πῶς τίποτα μ' αὐτὸ δὲ βγαίνει... (ἀναπηδάει ἀπὸ τὴν πολυθρόνα), ξαπλώνεις πάντα ἕναν ὥραϊο μεταξένιο πέπλο πού τὰ ἀποσκεπάζει ὄλα καὶ μόνο γυαλίζει...μ' αὐτὸ πρέπει νὰμ' εὐχαριστημένη, σὰν ἀνόητο μικρὸ παιδάκι...Γιὰ σένα πάντα ἕνα μικρὸ παιδί ἤμουν—ἀκόμα κι' ὅταν ἔγινε μητέρα. (Διασκελίζει τὸ δωμάτιο μὲ ὀρμητικὴ κίνηση).—Ποτέ δὲν μὲ θεώρησες ἀξία νὰ μάθω ποιὸς εἶσαι—στὰ σοβαρά, σὰ Λύσαντρος κι' ὄχι σὰν ἄντρας τῆς μικρῆς Ἄγλαϊας... Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως τὸ βλέπω, χωρὶς τίποτα σὺ νὰ μοῦ δείξῃς... (Γυρίζει πίσω καὶ στέκεται ἐμπρὸς του.—Μὲ ἔμφασι): βλέπω πῶς τρέμει ἢ ἥρεμη φωνή σου...τὴ βλέπω μπροστὰ μου στὸ σκοτάδι, πῶς ἀσπρη ἀπὸ ἐλπίδα κι' ἀπὸ πόθο ἀφουκράζεται τοῦ ἀνέμου τὴν πνοὴ (θερμοπαρκακλῶντας σιγά), Λύσαντρε, ὄχι αὐτὴ τὴν πνοὴ! Ἡ καρδιά σου τὴ μυρίζεται κι' ἀνατριχιάζει σὰν τὰ στάχια τοῦ ἀγροῦ στὴν ἀπαντοχὴ τῆς... ἀπὸ τώρα τὸ βλέπω πῶς θολώνει τὴ γυαλιστερὴ γαλανὴ ἐπιφάνεια. Δὲν εἶν' ἀκόμη καὶ θάρθη—σίγουρα θάρθη, ἐπειδὴ ἀκόμα δὲν εἶνε δῶ (μὲ τρομαγμένα βλέμματα): Τὸ νοιώθω, σοῦ λέω, πῶς κάτι ἀδυσώπητο, ἀναπόφευκτο σιμώνει, ἔρχεται, ἔρχεται... (σὰν ἀπὸ κάποιο βάρος λυγίζεται). Θὰ σὲ χάσω! θὰ σὲ χάσω (ἀπλώνοντας μὲ λαχτάρια τὰ χέρια πρὸς τὸ Λύσαντρο). "Ἄν δὲν μὲ βλέπῃς πιά, τότε κ' ἐγὼ δὲν θά ὑπάρχω πιά γιὰ σένα. Σὺ ὁ

ἴδιος τῶπες.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (τὴ διακόπτει μὲ θυμό).—Ἐγώ;—Πότε τὸ εἶπα;
Ναὶ πότε; Αὐτὸ δὲν ταιριάζ' ἐδῶ.

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ ἱκετευτικὴ χειρονομία διὰ μιᾶς—ὕστερα πιέ-
ζοντας τὸ στήθος τῆς μὲ τὰ χέρια). Δὲν μπορῶ νὰ τὴν ὑποφέρω—
αὐτὴ τὴν ιδέα... καλύστε νὰ πεθάνω! καὶ τότε θάμαι πιὸ κοντά
σου, θὰ ζῶ μέσα σου ὡς ἐνθύμησι,—θὰ ξαναγεννηθῶ πάλι γιὰ
σένα. Ναί, πιστεψέ με, τότε ποτὲ πιά δὲν θὰ σ' ἀφήσω. Σὰν φω-
τερὸ χαλικάκι στὸ βυθὸ τῆς λίμνης θάμαι. Καθρέφτιζε τότε ὅλα
τ' οὐρανοῦ τὰ σύννεφα... θάμαι κοντά σου, ποτὲ μακριά σου δὲν
θα φεύγω, ποτὲ πιά δὲν θὰ σαλέψω ἀπὸ τὰ βάρη σου, δὲν θὰ ξα-
πολυθῶ ἀπὸ τὰ πιὸ ἐνδόμυχά σου... Τότε θὰ μὲ σπλαχνιστῆς...
Κάθε ἄλλο ἴσως θὰ τ' ἀποξεχάσης τότε γιὰ μένα... κάθε
ἐξωτερικὸ θὰνε ὄξω ἀπὸ σένα, μόνο ἐγὼ θάμαι μέσα σου (ψιθυ-
ρίζοντας σὰν τρομαγμένη μαζεύεται κοντά του). Λύσαντρε, δὲν
νοιώθεις τὸν ἴσκιό τοῦ ἀόρατου σύγγενου ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴν εὐ-
τυχία μας;... (Ἐξακολουθώντας βιαστικά); Ὁρεξὶ δὲν θάχης
πιὰ ν' ἀγναντεύης τὰ σύννεφα, παρὰ τὸ φωτερὸ χαλικάκι στὸ
βυθὸ (μὲ πνιγμένη φωνή) μὰ πρέπει πρῶτα νὰ πεθάνω (ξεσπάει
πάλι σὲ κλάματα).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (μὲ θλιβερὴ περιπάθεια).—Ἀγλαΐα, Ἀγλαΐα!
πόσο με κάνει νὰ πονῶ. Βουβάθηκα! δὲν ξέρω τώρα, τί νὰ σοῦ
πῶ τώρα... Μόνο σένα βλέπω μέσα σ' ὅλον τὸν κόσμο—ἀπὸ τότε
ποῦ ἔγινες δική μου...—κί' ὅταν ὡς τὴν ψυχὴ μου φτάνει κάτι
ὁμορφο, συλλογιόμυαι, ὅτι ἀπὸ σένα θάρχεται, ὅτι ἀλαφροκοι-
μῶνταν μέσα σου καὶ τὸ ξύπνησα καὶ τῶσुरα πρὸς τὸ μέρος μου...

ΑΓΛΑΪΑ (ξεφεύγοντας ἀπὸ κεῖνον, ὀρμητικά).—Μπορεῖ νὰ ῥ-
χεται ἀπὸ μένα! Μπορεῖ! Μὰ ἐγὼ ἢ ἴδια δὲν εἶμαι σὲ θέσι νὰ
σοῦ τὸ δώσω. Ὅτι θάπρεπε νὰ ἤμουν ἐγὼ γιὰ σένα, τὸ περιμέ-
νεις ἀπὸ ἄλλον (συσφίγγει τὰ χέρια τῆς).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (μὲ σοβαρότητα γεμάτη πόνο).—Ἀγλαΐα, σῶ-
πα! Εἶνε κακὴ ἀνέμου πνοὴ αὐτὴ! Ἡ ματιά μου θολώνει καὶ δὲν
σὲ βλέπω πιά ὅπως πρῶτα.

(Διακοπὴ. Ὡστόσο τὸ σκοτάδι γίνεται πιὸ βαθύ. Δεξιὰ ἀπὸ
τὸ μεγάλο παράθυρο μπαίνει ἢ πρώτη λάμψι τοῦ φεγγαριοῦ.
Κατόπι πάλι ὁ ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ, σιγὰ καὶ παραπονετικά):—Δὲν ἔ-
χομε τὸ παιδί μας, Ἀγλαΐα;

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ τὰ μάτια καρφωμένα μπροστά τῆς, παραγμέ-
νη).—Τὸ παιδί μας... Τὸ παιδί μου!—Αὐτὸ εἶνε ὁμως τὸ δικό μου
τὸ ἠλιόφωτο ποῦ ἔχω στὴ ζωὴ μου: γι' αὐτὸ τὸ γέννησα—ἔπρεπε
νὰ τὸ γεννήσω... γιὰ νὰ ζῶ...—γι' αὐτὸ γεννήθηκα γιὰ ν' ἀπο-
χτήσω ἐκεῖνο...

(Σύντομη διακοπὴ)

... Ἀλλὰ ἢ ζωὴ μόνη δὲν μοῦ φτάνει—αὐτὴ δὲν μοῦ φτάνει, Λύ-
σαντρε! Ἡ ζωὴ δὲν εἶνε τὸ πᾶν. Δὲν τὸ καταλαβαίνεις λοιπόν;
(Ξαναμμένη μὲ ἀγρία λαχτάρα). Θέλω τὴν εὐτυχία! Δὲν μπορῶ
νὰ πῶ τί εἶν' αὐτὴ—ὁμως τὴ θέλω: γιὰ πάντα αἰώνια, πάντα και-
νούργια, ἀστέρευτη.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (πλησιάζει τὴν Ἀγλαΐα, ρίχνει τὰ χέρια τοῦ γύρω της καὶ στὴν ἀγκαλιά τοῦ τὴν φέρνει πρὸς τ' ἀνοιχτὸ παρὰθυρο.—Μὲ στοργὴ καὶ τρυφερότητα).—Ἐλα, ἔλα σὸ δῶς! Μὴ σκοτεινιάζῃς τίς πιὸ φωτεινὲς ὥρες τῆς ζωῆς καὶ μὴ μὲ κήνης καὶ μένα δυστυχή... Κῦτα, πὼς ἡ θάλασσα σὸ μεγάλο της πόθο ἀνοίγει τὰ στήθια της: τὸ φεγγάρι βυθίζεται μέσα τους, γλυκαγγίλει τὰ φωτεινὰ της μάγουλα στὴν τρέμουλα ἐπιφάνεια καὶ νυσταγμένο μουρμουρίζει στὴν ἀγκάλη της... κί' ἀποκοιμάται ὕστερα... γλυκοκοιμάται καὶ μουρμουρίζει πάντα... Αὐτὸς εἶν' ὕπνος!... Σὰν τί σκοτάδια κοίτονται θαμμένα κάτω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡδονὴ πού μουρμουρίζει! Ποιὰ βύθη πνίγουν τοὺς στεναγμούς των, γιατί πρέπει αἰώνια νὰ μένουν βύθη!... Σὰν οὐράνιο γάλα χύνεται τὸ φωτοπόταμο τῆς εὐτυχίας ἀπὸ ἀφάνταστα μάρκη ὡς τὰ πόδια μας, ὅπου σὸ βάθος τὰ κύματα σπάζουν στοὺς βράχους:—ἀπὸ μακρὰ ἴσια σ' ἐμᾶς, γιὰ μᾶς ἀργοχύνεται κ' ὕστερα σταματᾷ γιατί ὑπάρχουν οἱ βράχοι... ὦ, καὶ νὰ μουρμουρίζε, αἰώνια νὰ μουρμουρίζε σὸν καθρέφτη τῆς ψυχῆς μας, πάνω ἀπὸ κάθε βυθὸ πού στενεύει... Ἀγλαΐα, ἀφήσέ το μόνο νάρθη ἕως σὲ μᾶς!—στὰ πόδια μας, νὰ τελειώσῃ, νὰ τελειώσῃ στὴν καρδιά μας.

(Διακοπὴ)

Δὲν νομίζεις, πὼς οἱ ψυχὲς μας, Ἀγλαΐα, εἶν' ἀξίες νὰ φιλοξενήσουν αὐτὴ τὴν εὐτυχία, νὰ ὑποδεχτοῦν τὸ φωτοπόταμο τῆς εὐτυχίας;... ἂν δὲν ἀξίζαν, θάρχονταν τάχα σὲ μᾶς;... Γιὰ δές, μικρὴ εὐτυχία εἶνε πού ἀγαπιόμαστε, πού μπορούσαμε νάμαστε εὐτυχεῖς—ἀφάνταστα εὐτυχισμένοι, φτάνει σὺ μόνο νάθελεις!...

ΑΓΛΑΪΑ (μ' ἔξαψι).—Ακριβὸς αὐτό. Τὴ φοβᾶμαι αὐτὴ τὴν εὐτυχία. Τίποτε πιά ἀπ' αὐτὴ δὲν προσμένω παρὰ ὅτι τὴ χάνω... (μὲ πνιγμένη φωνή). Μέρα νύχτα τρέμω σ' αὐτὴ τὴ σκέψι. Νοιώθω πὼς ὁ φθόνος τῆς εὐτυχίας μὲ κρυφοτριγυρίζει καὶ μὲ τραβάει... —σὰ φλόγα πού καταλυεταί μοναχὴ της: τέτοια εἶν' ἡ εὐτυχία μου—ἂν αὐτὸ λέγεταί εὐτυχία, θὰ τὸ νώνομαζα εὐτυχία... ὦ, Λύσαντρε (Γρήγορα-γρήγορα κί' ὅσο πάει καὶ συγκινεῖται περισσότερο), κύτα κεῖ πέρα τίς λεπτὲς μαῦρες γραμμὲς στὴ χυτὴ φωτοσυρμὴ πὼς τυλίγουν τὸ ἀχνὸ ἀποκοίμισμα... Τὰ βλέπεις τὰ φειδία, Λύσαντρε... κουλουριάζονται, σ' ὅλο τὸ πλάτος πρὸς ὅλο τὸ μῆκος πέρα ὡς πέρα ἂν καλοκυτάξῃς μῆδ' ἓνα σημεῖο δὲν ὑπάρχει πού νὰ μὴν τὸ σκοτεινιάζουν μὲ τὸν ἴσκιό τους... σιγοπερπατοῦν φειδοκίνητες ἕως ἐδῶ... (προβάλλει σὸ παράθυρο) ὡς τὰ βράχια! (τραβᾷ τὸ Λύσαντρο πρὸς τὸ μέρος τῆς ν' ἀγναντέψῃ ἔξω)—Λύσαντρε, κύτα πὼς σκαρφαλώνουν στοὺς βράχους... πὼς φωλιάζουν μέσα στὶς χαραματιές... (μαζεύεται πρὸς τὸ στήθος τοῦ Λύσαντρου—τοῦ χαιδεύει τὰ μαλλιά).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (ἀπαλά). — Ἀγλαΐα, ἄρρωστη εἶσαι... Πὼς φεγγρίζουν τὰ χρυσᾶ σου τὰ μαλλιά στοῦ φεγγαριοῦ τὸ δῶς! Δὲν ξέρω ποῖο δῶς ἀχτινοβολεῖ περισσότερὴν εὐτυχία τῶν μαλλίων σου τὸ δῶς ἢ τοῦ φεγγαριοῦ ἢ λάμψι ἐκεῖ ἐπάνω σὰ νερά. Κάθε μεταξότριχα τῶν μαλλίων σου εἶνε καὶ μιὰ φωτὸς ἀχτίδα.

Καί ὅμως καί σ' αὐτὰ ἀκόμα ἀπάνω πέφτουν σκιές... ἐδῶ!... ἐδῶ!... Φαντάζεσαι πώς οἱ σκιές αὐτές μποροῦν νά σβύσουν τίς φωτογραμμές πού ἰσκιώνουν;... ὑπάρχουν μόνο γιά νά μποροῦμε κάθε φορά πάλι ν' ἀνακαλύπτουμε κείνες. Ὅπου πρῶτα ἦταν τρισκόταδο, ἔρχεται κατόπιν φῶς. Δέν μποροῦμε νά κυτάξουμε μονομιᾶ ὅλο τὸ φῶς: θὰ τυφλωνόμασταν ἴσως ἢ—θὰ πεθαίναμε.

(Ἡ Ἀγλαΐα ἔχει ἀκουμπήσει τὸ κεφάλι στοῦ Λύσαντρου τὸν ὦμο, τὸ πρόσωπό της εἶνε πλημμυρισμένο ἀπὸ δάκρυα. Ὁ Λύσαντρος περνᾷ ἀπαλὰ τὸ χέρι του στὸ πρόσωπό της).

Πάλι κλαίεις;—Κλάψε! Τὰ δάκρυα αὐτὰ εἶνε πιὸ χαριτωμένα ἀπὸ δροσοσταλίδες. Εἶνε πιὸ γλυκὰ ἀπὸ τὰ πρῶτα φιλιὰ...—καὶ τῶν ματιῶν σου τὰ λούλουδα θὰ ξαναθίξουν καὶ θὰ μοσκοβολήσουν...

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ τρεμάμενα χεῖλια καὶ μὲ φωνὴ πάλλουσα ἀπὸ συγκίνησι). — Γιατί τάχα τ' ἀστέρια τρεμοσβύνουν τόσο ζωηρὰ στὸν οὐρανό;... Εἶνε σάν νάχουν κι' αὐτὰ δάκρυα στὰ μάτια, ὕγρα, πρασινογάλαζα φωτοδάκρυα...—τρεμοσαλεύουν στὰ μάτια τους κάθε φορά πού ἀνοικοκλείνουν τὰ ματόφυλλα... Δέν θέλουν νά πέσουν ἀπὸ τὰ ματόφυλλα... Νοιώθω πώς καὶ τὰ δικὰ μου μάτια ποτὲ δὲν θὰ θελήσουν νά στεγνώσουν.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (σάν πρὸς ἕνα παιδί πλανταγμένο ἀπὸ τὰ κλάματα).—Ξέρεις, μικρούλα μου;—εἶν' ἐπειδὴ τ' ἀστέρια ποτὲ δὲν βλέπουν τὸν ἥλιο: ὅσο συχνὰ ἔρχονται, τόσο καὶ πιὸ πολὺ βιάζονται νά φτάσουν τὸν ἥλιο—μὰ κείνος δὲν εἶνε πιά ἐκεῖ κι' ἀφίνει πίσω του ἕναν κόκκινο πέπλο στὸν πόθο τους... (τρυφερά): Μὰ ἐγὼ εἶμαι κοντὰ σου, θὰ σοῦ στεγνώσω τὰ μάτια μὲ τίς ἡλιαχτίδες μου πού χοροπηδοῦν, γιά νά ξαναβλέπουν πάλι καθαρὰ καὶ ἀνέφελα... ἔτσι—ἔτσι—. (Τὴ φιλεῖ στὰ μάτια πολλές φορές).

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ ἄγρια ὀρμὴ ρίχνει τὰ χέρια της γύρω στὸ λαιμό του.—Φρενιασμένη ἀπὸ πάθος).—Λύσαντρέ μου! ὦ Λύσαντρέ μου! Δὲν ξέρεις—καῦμένε μου—εἶσαι ἀντρας ἐσύ.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (σάν πρὸς ἕνα παιδί, πού δοκιμάζει νά τὸ μερῶς μὲ τὴν ἀπαντοχὴ κάποιας χαρᾶς). — Καὶ τώρα ἄς φέρομε φῶς, καὶ τότε οἱ σκέψεις σου οἱ ἀναμαλλιασμένες θὰ διαλυθοῦν σάν τὰ σύγνεφα. Ἄς ποῦμε νά μᾶς φέρουν τ' ἀγοράκι μας μέσα νά παίξουμε μαζὶ του ὡς νά μᾶς πῆ «καλὴ νύχτα». «Καλὴ νύχτα, παπά! καλὴ νύχτα, μαμά!» Θὰ λάμπη καθαρὰ ὁ ἥλιος τότε καὶ τῆς λίμνης ὁ καθρέφτης δὲν θαυαλίση σὰ χρυσάφι. Πού νάνε τάχα τὸ φεγγερό χαλικάκι; (Τὴν γλυκοκυτᾶζει ὥρα στὸ πρόσωπο μὲ χαϊδευτικὲς ματιές). Σάν τί νανούρισμα θὰ τοῦ τραγουδήσης τοῦ μικροῦ, ἄμα τὸν βάλῃς στὸ κρεβατάκι του; Ἔ; Ἀγλαΐα;—σάν τί τραγουδάκι;

ΑΓΛΑΪΑ (σάν ἀφηρημένη λίγα δευτερόλεπτα—ἔπειτα σάν πένθιμα σὰ στ' ἀστεῖα).—ὦ, χαρούμενο δὲν θάνε... γιά τὸ μοναχικὸ χαλικάκι στὸν ἄπατο βυθὸ τῆς θάλασσας. (Ἄξαφνα ζωηρεῖ, σάν νά τὴ θέρμανε κάποια σκέψι).—Ἄ, ξέρεις, ἐξέχασα νά σοῦ τὸ πῶ... σήμερα δὲν χρειάζεται νά τοῦ τραγουδήσω κανένα νανούρισμα... σήμερα ἔρχεται ἡ καινούργια παραμάννα γιά τὸ

Δῶρο—ἐπρεπε μάλιστα νᾶνε φερμένη... Τὴ βρῆκε, καθὼς ξέρεις, ἢ γιαγιά. Εἶνε ἐνθουσιασμένη μαζί της. Λέγει πῶς εἶνε ἀνεχτί-μητος θησαυρός—κ' ἐπειτα εἶνε τόσο δυστυχημένη! (μὲ οἶκτο): —Φαντάσου, ἢ φτωχή! Ἔχασε τὸν ἄντρα της κ' ἐδῶ καὶ λίγους μῆνες καὶ τὸ μονάκριβό της παιδί! Αὐτὴ ἡ ἴδια τ' ἄφηκε νὰ πέση ἀπὸ τὸ παράθυρο, ἐνῶ τὸ κρατοῦσε στὴν ἀγκαλιά... ἀπὸ τὸ τέ-ταρτο πάτωμα (σὴν νὰ μονολογῇ, σκεπτικῆ) φριχτό!... Ἦταν μεγάλο σὺν τὸ Δῶρο μας—δυσὸ χρονὸν κ' ἐνὸς μηνός... (πάλι πιὸ ζωηρά): Ἄπο τότε λέξι πιὰ δὲν εἶπε παρά: «Ἄχ καὶ νᾶχα ἓνα ἀγοράκι! νᾶχα ἓνα παιδί!» Καὶ χαμογελάει κρυφὰ μόνη της, σὴν νὰ βλέπη κάποιον νᾶρχεται πρὸς τὸ μέρος της. Σταχτιά μόνον φορεῖ πάντοτε, ὄχι μαῦρα, γιατί τὸ μικρὸ της ἐφοβοῦνταν τὸ μαῦρο χρῶμα. Φαντάζεται ἴσως πῶς κανένα παιδί δὲν θὰ τὴν ἀγαποῦσε μαυροφορεμένη. Ὅλος ὁ κόσμος τὴν ὀνομάζει: «Ἡ σταχτιά γυναίκα». Ἡ γιαγιά, ὅμως, λέει πῶς εἶνε σὴν ν' ἀχτινο-βολῇ κάποιον φῶς ἀπὸ πάνω της, ἂν καὶ ἡ ἴδια εἶνε σὴν ἴσκιος, γερασμένη παράκαιρα, γέρασε παράκαιρα καὶ τὴν ἔφαγ' ὁ πό-νος. Ἰσως εἶνε ὁ μεγάλος πόνος ποῦ βγαίνει τραγουδιστὸς ἀπὸ τὸ σύνολό της: τὴ φαντάζομαι σὴν ἄρπα ποῦ παίζει μόνη της. Ἡ γιαγιά λέει πῶς λατρεῦει τὸ παιδί μας σὴν εἰδῶλο, θὰ τὸ φυλάη σὴν τὰ μάτια της—ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἔχει τὴν ἡλικία τοῦ πεθαμέ-νου παιδιοῦ της... κ' ἴσως ἡ νέα αὐτὴ ἀγάπη γλυκάνη τὴν πληγὴ τῆς ψυχῆς της... Ἡ φτωχὴ «Σταχτιά Γυναίκα»! Θὰ τὴ λέμε κ' ἐ-μεῖς «σταχτιά γυναίκα».

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (στενοχωρημένος). — «Σταχτιά Γυναίκα»! Τί παράξενο!

ΑΓΛΑΪΑ.—Δὲν τὸ βρίσκω σωστὸ ἐγὼ νὰ τὴν ὀνομάζουν ἔτσι οἱ ἄνθρωποι. Ἐπρεπε νὰ τὴν λέν «ἡ ἀνοιχτοπενθοῦσα» ἢ καλύτε-ρα «ἡ ἠχοῦσα ἄρπα».—Ἔ;

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (σὴν νᾶνε ὑπὸ ζωηρὴ ἐντύπωσι—μᾶλλον μέσα του, πρὸς τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ μου).—«Σταχτιά Γυναίκα»! Πόσο μὲ συγκινεῖ αὐτὸ τὸ ὄνομα! Παιδί ἀκόμα μ' ἔπιανε μιὰ ἐσωτερικὴ τρεμουλα μπροστά στο σταχτι—ὄχι ἀνατριχίλα, μήτε φόβος... ὄχι... παρὰ κάτι ποῦ δὲν μπορῶ νὰ τὸ ὀρίσω: γλυκὸς πόνος... ἓνα αἶσθημα σὴν πόνος καὶ ἡδονὴ μαζί—σὴν ὄλα τῆς εὐτυχίας τὰ χρῶματα νᾶταν θαμμένα στο σταχτι κι' ὅμως μόνον σ' αὐτὸ νὰ μπορούσαν νὰ ὑπάρχουν... σὴν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου τὸ ὄνειρο, ὕπνος σ' ὄλες τῆς ἀσυνειδήτες χαρῆς τῆς ὑπάρξεως (χω-ρίς νὰ μπορούμε ποτὲ νὰ τις ξυπνήσουμε στὴν πραγματικὴ ζωὴ) στο σταχτι νὰ μπορούσε νὰ βρεθῇ... (Σὴν σὲ ἀποκάλυψι) θὰ ἴδῃς (ἀργὰ καὶ συρτὰ ἀκολουθώντας κάποια ἐνθύμησι ποῦ σιγὰ προβάλλει) τώρα θυμάμαι:—μιὰ γρηὴ μάγισσα, ποῦ τὴν περιού-σαμε γιὰ τρελλή, μιὰ φορὰ—ἡμουν ἀκόμα μικρὸ, μικρὸ παιδάκι—μοῦ προφήτεψε μὲ τᾶσπρα καὶ μαῦρα φασόλια: «ἀπὸ τὴ στα-χτιά μορφή θὰ σοῦρθη μιὰ μέρα ἢ μεγαλύτερη εὐτυχία κ' ἢ πιὸ μεγάλη συμφορά... ἀπὸ τὴ σταχτιά μορφή θὰ σοῦρθη μιὰ μέρα ὄλο τὸ φῶς καὶ σ' αὐτὸ μέσα θὰ χαθῆς». Ναι, ἔτσι μοῦ πε. Θαρρῶ πῶς τὴν ἀκούω ἀκόμα τὴ βραχνὴ της φωνή... Τί λὲς ἐσύ γι' αὐ-

τό; Μπορεῖ νά τὸ χωρέσ' ὁ νοῦς σου;

Καὶ γέλασα τόσο πολὺ τότε, γιατί ἡ προφητεία αὐτὴ μοῦ φαίνονταν ἐντελῶς κωμική. Κι' ὅμως ἀπὸ τότε πῆρα αὐτὸ τὸ μυστηριώδικο φόβο πρὸς τὸ σταχτί. "Ἴσως μ' αὐτὸ συναισθάνθηκα πρῶτῃ φορά, κείνο πού θᾶταν μέσα μου προτῆτερα—ἀλλοιώτικα πῶς θά παρουσιαζόταν ἔτσι μονομιᾶς! Δὲν θά ὑπῆρχε βέβαια, ἂν δὲν ἦταν νᾶλθη... (Συγκινημένος μὲ τρεμουλιαστὴ φωνή): ὦ! Τὸ τρομάζω μὰ καὶ τὸ λαχταρῶ... ἕνα τρομερὸ μεθύσι εἶνε πρὸς τὸ ἀγνώστο. "Ἐνα σταχτί σύγνεφο, ἡ θάλασσα ἡ σταχτιά.—Κλείνω τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴ βλέπω κι' ὅμως θέλω νὰ μὲ ρυφήξῃ. Σὰν κάποιος κρυφὸς πόνος, σὰν κάποια κρυφὴ θλίψι αὐτὴ ἡ ἰδέα τοῦ κρώματος ἀλαφροκοιμάται μέσα μου: μόνο νὰ ξυπνήσῃ... καὶ τότε μὲ συναρπάζει πάλι. Θυμᾶσαι μιὰ φορά πού σ' ἔσφιξα τόσο δυνατὰ ἀπάνω μου, ὥστε ἔβγαλες ἕνα ξεφωνητό; ὅταν φοροῦσες κάποιο σταχτί φόρεμα καὶ ὄλο σὲ θερμοπαρκαλοῦσα: «βγάλε του αὐτὸ τὸ φόρεμα! βγάλε το αὐτὸ τὸ φόρεμα».—Δὲν ξέρω, μὰ μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴ σταχτιά γυναίκα τρέμω...=μὲ σέρνει, μὲ τραβάει...—δὲν θά μπορέσω νὰ τὴν ὑποφέρω...

ΑΓΓΛΑΪ'Α (Ξαφνισμένη). — Μὰ Λύσαντρε! τί ἔπαθες; Πῶς μπορεῖς νὰ μιλάς ἔτσι; κ' ὕστερα λὲς πῶς μὲ βασανίζουν χίμαιρες... Ἡ φτωγὴ χήρα, πού θά τ' ἀγαπᾷ τὸ παιδί μας σὰν τὸ πεθαμένο τὸ δικό της πού ποτὲ λέξι δὲν λέει ἔξω ἀπὸ κείνες τίς λίγες, οἱ ὁποῖες ἀνυψώνουν ὅλη της τὴ λαχτάρα γιὰ τὴ χαμένη εὐτυχία σὰν ἀπάνω σὲ χέρια πού ἰκετεύουν, πού ἡ ψυχὴ της ἀντηχεῖ ἀπὸ τὴ θλίψι. Εἶνε τόσο δυστυχισμένη ὥστε θά παρουσιασθῇ σὰ μεταμορφωμένη. Τὸ σταχτί της θᾶνε μόνο ἡ πηγὴ τοῦ πιὸ λαμπροῦ φέτος. Κ' ἔπειτα εἶμαι βέβαια, θᾶνε τόσο ὠραία, τόσο καλὴ! Φαντάζομαι, ἡ δυστυχία θά κάνει τοὺς ἀνθρώπους πιὸ ὠραίους καὶ πιὸ καλοὺς παρὰ ἡ εὐτυχία—τὸ νοιώθω αὐτὸ σὲ μένα τὴν ἴδια (Στ' ἀστεία): Εἶμαι τόσο κακὴ, μόνο γιατί εἶμαι τόσο εὐτυχισμένη. — Πρέπει, νὰ πάω τώρα νὰ ἰδῶ, τί γίνεται ὁ Δῶρος μας, ἂν εἶνε μὲ τὴ γιαγιά. Μὰ ἔπρεπε νᾶνε φερμένη τώρα κ' ἡ Σταχτιά γυναίκα (ὁ Λύσαντρος ἀκούοντας τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀνατρομάζει). Σὲ παρακαλῶ, Λύσαντρε, μὴν εἰσαι κακὸς μαζί της. Ἄξιζει τὴν καλωσύνη σου. Θά τὴ φέρω ἀμέσως κι' αὐτὴ καὶ τὸ Δῶρο. Νοιώθω νὰ φυτρῶνῃ μέσα μου κάποια καινούργια εὐτυχία πὸν ὁμορφότερη ἀπὸ κάθε περασμένη, γιατί δὲν τὴν κρατῶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου, παρὰ τὴ χαρίζω ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου. Πές μου φιλεῖ στὸ στόμα καὶ βγαίνει βιαστικὰ ἀπὸ τὴν πόρτα ἀριστερὰ δὲν εἶνε ἔτσι; ὦ ἐσύ!—ἐσύ!— (Τὰ μάτια της γυαλίζουν. Τὸν πρὸς τὸ βάθος).

ΣΚΗΝΗ ΔΕΥΤΕΡΗ

(Ὁ Λύσαντρος στέκεται στὴ μέση τῆς σάλας μὲ τὰ νῶτα πρὸς τὸ πάροχο καὶ τὸ βλέμμα πρὸς τὴν πόρτα καρφωμένο, ἀπ' ὅπου χάθηκε ἡ Ἀγγαλα. Βρίσκεται σὲ μιὰ ἔξαψι ποῦ κι' ὁ ἴδιος ἀδυνατεῖ νὰ ἐξηγήσῃ, σὰν νᾶθελε νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ

κάποια άδριστη, σκέψη, από κάτι που σιμώνει. Στο πρόσωπό του είναι ζωγραφισμένη άγωνία, μά και κάποια έλπιδοφόρα άπαντοχή: νιώθει πώς έρχεται κάτι έντελώς παράξενο. Τά μάτια του είναι κλεισιμένα και τó στόμα του μισανοιγμένο. Τό στήθος του άνεδοκατεβαίνει. Τόνα χέρι του ύψώνεται άθελα πρós τά πίσω σέ μιá χειρονομία κάπως άμυντική, κ' ή δλη στάσι: του είναι: σάν νά θέλη νά τρέξη κοντά στήν Άγλαία, μά κάποια άόρατη δύναμη τόν κρατεί. Ή δλη κίνησι πρέπει: νάνα: έσωτερική μάλλον, και δέν πρέπει νά εκδηλώνεται με άπότομες χειρονομίες, μ' δλα ταύτα όμως πρέπει νάνα: καταφανής στο θεατή).

ΔΕΥΤΕΡΗ ΣΚΗΝΗ

(Άπό τήν πόρτα τού πάρκου γλυστρά άθόρυθα σάν Ίσκιος ή Σταχτιά Γυναίκα. Φορεί μακρύ φόρεμα σταχτί που πέφτει σέ άπλές πτυχές, κ' ένα ομοιόχρωμο πέπλο, που κρέμεται κάτω στο σώμα της βαρεια. Τά μαλλιά της είναι φαιόξανθα με άπληή χωρίστρα. Τά μάτια της είναι: πολύ βαθουλά και φαντάζουσε μεγαλύτερα άπ' ό,τι είναι: έξ αίτίας άπό τó μελανό κύκλο, που τά πλαισιώνει. Ή κορμοστασιά της ξεχωρίζει κυπρισόβλιγγη —σάν κυματογραμμή— σέ άδριστο περίγραμμα έπάνω στο φωτεινό άνοιγμα τής τζαμόπορτας. Άπό τó παράθυρο τής θάλασσας τó φώς τού φεγγαριού πέφτει ως τó μέρος που στέκεται. Τό πλατύ φωτισόταμο τήν πλημμυρίζει: γλιστρώντας γύρω της, χωρίς νά τή φωτίσει τήν Ίδια. Μένει στο φώς σάν Ίσκιος αυτοσκιαζόμενος και μέσα σ' αυτόν μόνον τ' ώχρό της πρόσωπο άνοφέγγει. Ό Λύσαντρος, χωρίς νά τήν άκούση, γυρίζει άξαφνα πρós τó μέρος της. Στέκετ' άσάλευτος καταμεσής στο φώς και καρτερεί τή λαλιά της. Ή Σταχτιά Γυναίκα μιλεί με βαρεια κ' άπαλή φωνή, σάν τ' άλαφρό μουμουρητό βρυσούλας, πνιγμένο κάτω άπό παχύ στρώμα μαραμένων φύλλων. Ή φωνή αυτή λέει πιο πολλά, άπ' ό,τι τά λόγια μπορούν νά πουν... Πρέπει νά δίνουν τήν έντόπωσι μουσικής και φωτός μαζί και τά λόγια που τήν εκφράζουν είναι μόνο τά: ελιζ που άνοίγουν τόν άνιχτη όδροφράκτη).

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ. (Τά μάτια της είναι σκεπασμένα με πέπλο και κυττάζει έτσι σάν μέσα στον έαυτό της). — Έμπήκα μόνη μου... Μοῦπαν πώς ή κυρία ήταν έδω... Ήρθα για τó παιδί, (με μεγάλο άγώνα φέρνει στα χείλια της τή λέξι «παιδί»)... Έξ αίτίας τού παιδιού ήρθα.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (τήν κυτάζει κατάματα και μιλάει μηχανικά σάν άφηρημένος). — Ήρθατε για τó παιδί;... Έρχεστε από μακριά;

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ. — Ναι, κύριε!... από πολύ μακριά! Ήταν πολύ σκοτεινά εκεί που ήμουν. Έδω είναι φώς, είν' ώραια... Δέν ξέρω άν πρέπει νά πιστέψω ότι βρίσκουμ' έδω... είναι κολλημένο άπάνω μου πολύ, πάρα πολύ σκοτάδι ακόμα... ακόμα πολύ σκοτάδι άπάνω μου... Είμαι σάν ένας μαύρος λεκές από Ίσκιο. Μ' όνομάζουν «ή Σταχτιά Γυναίκα». Ξέρουν πώς οί σκιές μου ποτέ δέν θά φύγουν... ποτέ δέν θά φύγουν.

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ. Δέν βλέπετε πώς σάς περιχύνει τó φώς τού φεγγαριού;

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ (γελώντας μελαγχολικά με τόνο όδυνηής βεβαιότητας). — Μά δέν άποκοτá νάρθη κοντά μου... "Α! κύριε, υπάρχουν σκοτάδια που κάθε φωτός άχτίδα διαλύε-

ται άπάνω τους, πού ροφούν κάθε φώς και ποτέ δέν άχτινοβολούν. (Τά μάτια της άρχίζουν νά γυαλίζουν).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (σέ κατάπληξι σάν νά τόν μαγεύη όλο και πιότερο ένα άλλόκοτο θέαμα). — Ξέρω, Ξέρω. (Δείχνει μιá πολυθρόνα και την προσκαλεί νά καθήση) . . . γνωρίζω τή δυστυχία σας. Είναι τόσο μεγάλη, πού στέκεται κι' από τή δυστυχία πέρα άκόμα . . . και τόσο ζοφερή πού άχτινοβολεί ή ίδια (ύστερα από κάποιο διαταγμό)—όπως ποτέ κανένας ήλιος δέν άχτινοβόλησε. (Άναζητάει κάποιο φιλοφρονητικό λόγο). Η ψυχή σας πρέπει νά ναι όλόφωτη άπ' αυτή . . . (δείχνοντας του φεγγαριού τó φώς), πιό φωτεινή κι' άπ' αυτό έδώ τó φωτοπόταμο. Σάν δεμένος από κάποια όπτασία, άν και δείχνει πώς θέλει ν' άπευθύνη μόνο λίγα θερμά λόγια στη Σταχτιά Γυναίκα). Τó βλέπω τó φώς σας και θαμπώνομαι. Τó φως πού ώς τώρα έπικρατούσε μέσα μου και γύρω μου, μπροστά σ' αυτό τó φώς δέν είναι παρά βαθύ σκοτάδι. (Πηγαινοέρχεται κάμποσα βήματα, πολύ ταραγμένος κι' ύστερα ίσια πρós εκείνη με τά χέρια άπλωμένα). Έλάτε, βλέπετε τή θάλασσα έκει πέρα; Πόσο θά σάς κηλεύει! Άσημωμένη είναι ή όψη της, μά σάν τί σκοτάδια νά κρυφοστενάζουν στά βάθη της! Και νάταν αυτά τά βάθη τόσο αυτόφωτα σάν τά δικά σας! Τί θά συνέβαινε τότε!—Δέν τó χωρεί ό νοός μου τί θά συνέβαινε . . . μά και νά τόξερα δέν θά μπορούσα νά τó πώ . . . έγω όμως κάποιο αίσθημα από κάτι άλάλητο πού γεμίζει τó στήθος μου: τόσο πολλή είναι κεί μέσα — τόση μεγάλη εύτυχία, τέτοιος άπειρος πόνος, ώστε νοιώθω πώς όλο τó έσωτερικό μου μαραίνεται ή πάλι ξαναθίζει Κι' όλο αυτό προέρχεται από σάς! (Όλο και με πιότερη συγκίνηση). Ήλθετε νά μάς φέρετε αυτό τó φώς και λέτε έρχεστε για νά βρήτε έδώ φώς; (σάν άπελπισμένος με τά μάτια καρφωμένα μπροστά του). Έσείς είστε πού ώς τώρα λαχταρούσαμε τόσο πολύ . . . Δέν τó νοιώθετε λοιπόν πώς αυτό τó σπίτι από τότε πού χτίστηκε, έσάς μόνο καρτερούσε . . . ότι έγώ γι' αυτή μόνο τή στιγμή πού ζώ τώρα έχω ζήσει; . . . (Με έξασι πού όλο και μεγαλώνει τήν πλησιάζει και φεγγαριού).

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ (με χαμηλή και δειλή φωνή).—“Α, κύριε, είστε τόσο καλός! Σάν ζεστός ήλιος είναι τά λόγια σας: θωρῶ νά γίνεται πιό φωτεινότερο γύρω μου . . . τó νοιώθω νάρχεται κείνο, πού τόσον καιρό λαχταρούσα . . . Είναι τάχα τó παιδί σας πού θά μου τó φέρη όλο αυτό; Είναι τó παιδί σας, πού κέρδισα με άλάλητους πόνους (ξαπλώνοντας τά χέρια και λυγίζοντας πίσωθε τó κεφάλι δυνατά): “Ω, σάς εύχαριστώ! (με έκφρασι έγκάρδια με τó πρόσωπο σάν μεταμορφωμένο). Σάς εύχαριστώ . . . Είναι δυνατόν; (με κόπο): Θά μου τó φέρη αυτό ό πόνος μου; . . . μπορεί αυτός νά μου γίνη μιá τέτοια πηγή; . . .

(Βυθίζεται σάν εξαντλημένη σε μιá πολυθρόνα και στηρίζεται με τόνα χέρι σόν τραπέζι. Ήχορός ό Λύσαντρος στέκεται έμπρός της, με τά μάτια καρφωμένα πάνω της με άκρα υπερέν-

τασι τοῦ ἔσωτερικοῦ ἀγῶνος ζωγραφισμένη στο πρόσωπο).

ΣΚΗΝΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

(Ἡ πόρτα πρὸς τ' ἀριστερὰ ἀνοίγεται καὶ μπαίνει μέσα ἡ ΑΓΛΑΪ'Α. Πρὶν ἀκόμη νάμπη ἀκούεται ἡ φωνή της, πού μιλά σὲ κάποιον):

— Πάτε τὸ παιδί στη γιαγιᾶ νὰ τῆς πῆ καλὴ νύχτα κ' ὕστερα φέρτετο μέσα.

(Μπροστὰ στη φωνή τῆς Σταχτιάς Γυναίκας» τῆς Ἀγλαΐας ἡ φωνὴ ἀντηχεῖ σὰν πουλιοῦ κελάδημα στη χαραυγὴ. Μπαίνοντας):

— Τί ἀκόμα φῶς ἐδῶ;

(Στρέφοντας πίσω φωνάζει πρὸς τὰ ἔξω):

— Ἀντρέοι, ἐλάτε νανάψετε τὸ φῶς!

Πρὸς τὸ Λύσαντρο:

— Μόνος εἶσαι Λύσαντρε;— Ἡ γιαγιᾶ μοῦπε πῶς ἡ Σταχτιά Γυναῖκα θάναι μαζί σου καὶ πῶς πρὸ ὀλίγου τὴν ἔστειλε μέσα. Δὲν ἦλθ' ἀκόμα; (ὁ Λύσαντρος μένει ἀκίνητος ἐνῶ ἡ Σταχτιά Γυναῖκα σηκώνεται σιγά-σιγά ἀπὸ τὴν πολυθρόνα. Πέφτει τὸ σελινόφωτο ἀπάνω της καὶ φαίνεται ἀξάφωνα ἡ μορφή της.— Ἡ Ἀγλαΐα βλέποντάς την βγάνει ἐν' ἀλαφρὸ ξεφωνητό. Ὡς τόσο μπαίνει ὁ ὑπηρέτης κι' ἀνάβει μιὰ λάμπα τοῦ τραπεζιοῦ μὲ πράσινο μεταξωτὸ ἀμπαζοῦρ, πού βρίσκεται στη γωνία. Ἀργά-ἀργὰ βγαίνει πάλι ὄξω ἀπὸ τὸ δωμάτιο ἐνῶ περιεργάζεται τὴ Σταχτιά Γυναῖκα μὲ βλέμματα σὰν περιεργείας καὶ σὰν δυσπιστίας.— Ὁ Λύσαντρος στρέφει γιὰ μιὰ στιγμή πρὸς τὴν Ἀγλαΐα κ' ὕστερα ἐξακολουθεῖ, μὲ τὸ πρόσωπο πάλι γυρισμένο πρὸς τὴ Σταχτιά Γυναῖκα, ν' ἀκουμπᾷ τὸ βραχίονα σὲ μιὰ πολυθρόνα στὴν πρώτη του στάσι).

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ, (χαμηλόφωνα): Σᾶς τρόμαξα κυρία;

(Ἡ Ἀγλαΐα μένει βουβὴ γιὰ λίγα δευτερόλεπτα—μὴ βρίσκοντας ἀπάντησι). Νὰ μὲ συγχωρήσετε...—καὶ πῶς νὰ μὴ σᾶς τρομάξω!

ΑΓΛΑΪ'Α (μὲ ὑποτρέμουσα φωνή, χαμογελῶντας ἐλαφρά): Ἦταν τόσο σκοτάδι στο δωμάτιο—καὶ δὲν σᾶς εἶχα ἰδῆ...

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ (μὲ φωνή, πού μόλις ἀκούεται): Ἦμουν τὸ πιὸ σκοτεινότερο σημεῖο ἐδῶ μέσα... Ἡ κυρία γιαγιᾶ σας θὰ σᾶς τῶπε... μὲ ὀνομάζουν «ἡ ΣΤΑΧΤΙΑ Γυναῖκα».

ΑΓΛΑΪ'Α (προσπαθεῖ νὰ πάρῃ ἀφελεῖ τόνου): Τὸ ξέρω—θὰ μ' ἔχετε ἴσως ἀκούσει ὅτι κ' ἐγὼ ἡ ἴδια τώρα δὲ ἔτσι σᾶς εἶπα (μὲ φιλοφρόνησι δειγνόμενος μιὰ πολυθρόνα). Μὰ σᾶς παρακαλῶ καθῆστε.— Ἄλλο ὄνομα δικό σας δὲν ξέρω, ὅμως ἔλεγα στὸν ἄντρα μου, πρὸ ὀλίγου, πῶς θάθελα νὰ σᾶς δώσω κάποιον ἄλλο ὄνομα πού νὰ σᾶς ταιριάξῃ καλύτερα. (Κάθεται σὲ μιὰ πολυθρόνα. Ἡ Σταχτιά Γυναῖκα καὶ μετὰ τὴν πρόσκλησι νὰ καθῆσθαι στέκεται ὀρθή μὲ τὸ πρόσωπο γυρισμένο πρὸς τὴ σκηνή. Ἀνάμεσά τους εἶνε τὸ τραπέζι. Ἀριστερὰ ἀκουμπισμένοι στο ἔρεισινῶτο

μιᾶς πολυθρόνας μὲ τις πλάτες πρὸς τὸ παράθυρο τῆς θάλασσας ὁ Λύσαντρος. Τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, πού ξεχύνεται ἀπὸ τὸ παράθυρο καὶ τῆς λάμπας τὸ φῶς μὲ τὸ πράσινο ἀμπαζοῦρ ἐνώνονται ἀκριβῶς ἀπὸ πίσω ἀπὸ τις μορφές τοῦ Λύσαντρου καὶ τῆς Σταχτιάς Γυναίκας. Ἡ Ἀγλαΐα βρισκεται σὲ μέρος κάπως σκοτεινὸ, ἀλλὰ τὸ λευκὸ τῆς φόρεμα φαντάζει φεγγερό σχεδὸν πρὸς ζωηρὸ ἀπὸ τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς. Ἡ φωνὴ τῆς ἐγινε πρὸς θερμὴ καὶ πρὸς ἡρεμῆ. Ὁ οἶκτος πρὸς τὴν δυστυχῆ γυναῖκα προβάλλει στὴν ἐπιφάνεια, ὅπως μιὰ ἡλιου ἀχτίδα πίσω ἀπὸ ἓνα σὺννεφο. Μιλεῖ ἀπαλά):

—Ἡ γιογιὰ μου εἶπε τόσα πολλὰ γιὰ σᾶς! Σᾶς συμπαθεῖ τόσο! ὦ, αὐτὸ δείχνει πῶς εἶστε ἓνας ἄγγελος. Λέει, πῶς εἶστε μιὰ μάρτυς. Εἶνε κυριευμένη ἀπὸ τὴ σκέψι νὰ μπορέση νὰ σᾶς βοηθήση νὰ βάλῃ θερμὸ χέρι στὴν καρδιά σας. Μούλεγε τώρα δᾶ: κρατῶντας τὸ χεράκι τοῦ μικροῦ μου ψηλὰ «αὐτὸ τὸ μικροῦλικο χεράκι, θὰ κάμῃ τὸ θαῦμα:—καρδιά, πὺ μαρμαρώσει κ' ἐγινε πάγος, αὐτὸ θὰ τὴ θερμάνῃ πάλι...». Κ' εἶνε γι' αὐτὸ τόσο εὐτυχισμένη: «Τῆς ζωῆς μας σκοπὸς εἶνε, λέει, μιὰ τούλάχιστο ἀπὸ κείνες τις σκιές πού ρίχνουν στὴν ψυχὴ τὸ σκοτάδι τους νὰ τὴ σβύσουμε καὶ στὸν τόπο τῆς νὰ κάμουμε νὰ φεγγοβολήση ἓνα κομμάτι γαλάζιου οὐρανοῦ» (ἀνοιχτόκαρδα): Κ' ἐγὼ ἢ ἴδια χαίρομαι πὺ ἤρθετε σὲ μᾶς. Ὅταν μεθ' διηγούνταν ἡ γιογιὰ τὴν ἱστορία σας, ἀνατριχίασα ὡς τῆς καρδιάς τὰ βάθη. Ποτὲ στὴ ζωὴ μου δὲν ἔνοιωσα ἓνα τέτοιο πρᾶμα... Ἀπὸ τότε μπροστὰ σὲ κάθε ἴσκιό τρέμω. συχνά, σᾶς βεβαιῶ, κ' ὁ ἀντίλαλος τῆς φωνῆς τοῦ παιδιοῦ μου μὲ τρομάζει... χωρὶς λόγο ξεσπῶ σὲ κλάματα (χαμογελώντας): Ὁ ἄντρας μου μπορεῖ νὰ σᾶς τὸ βεβαιώσῃ. (μὲ θερμότερο τόνο):—Βέβαια πρέπει νὰ ἔλθετε σὲ μᾶς καὶ νὰ εἶστε εὐτυχισμένη κοντὰ μας γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχη πιά στὸν κόσμὸ πόνος σὰν τὸ δικό σας. Δὲν πρέπει νὰ ὑποφέρετε ἔτσι. Ὁ οὐρανὸς δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀνέχεται αὐτὸ κάτω του. Ἐμεῖς πὺ εἴμαστε νέοι μόνο νὰ τὸ συλλογιόμαστε: πρέπει νὰ μᾶς πιάνῃ λιγοθυμιά.

(Διακοπή. Κατ' αὐτὴν ἡ Ἀγλαΐα ρίχνει πρὸς τὴ Σταχτιά γυναῖκα βλέμματα συμπαθείας καὶ θαυμασμοῦ)... Πόσο μεγάλη εἴσθε! Πῶς βαστάτε αὐτὸ τὸ βᾶρος μονάχη;... Διηγηθῆτε μας, πῶς ἐγινε αὐτὸ τὸ τρομερό... Ἐμένα ὅταν με πιέζῃ κάτι, πρέπει ἀμέσως νὰ τὸ πῶ... δὲν μπορῶ νὰ τὸ βαστάξω μέσα μου... κ' αὐτὸ βέβαια τὸ κάτι δὲν εἶνε τίποτα βαρὺ. Πολλὲς φορὲς συλλογιόμμαι ὡρες τί εἶνε τάχα αὐτό, κ' εἶμαι πολὺ λυπημένη, γιὰτὶ δὲν μπορῶ νὰ τὸ βρῶ: τόσο μεγάλη ἦταν ἡ δυστυχία μου! (μὲ ἓνα ἐλαφρὸ μισοσκωπτικὸ, μισοθλιμμένο χαμόγελο, πὺ στὴ στιγμή πάλι τὸ καταπιέει): Ὁ ἄντρας μου μοῦ λέγει, πῶς εἶμαι σὰν ἓνα πουλάκι, πὺ εἶνε μαραμμένο φύλλο τὸ κάνει νὰ κρῦψῃ τὸ κεφαλάκι του κάτω ἀπὸ τις φτεροῦγες του καὶ νὰ μὴν κελαδῇ πιά... Ὑπάρχουν ὁμως κ' ἀηδόνια, δὲν εἶνε σωστό; Ἄ, σὲ κείνα τὸ πρᾶγμα δὲν εἶνε τόσο ἀπλό (μὲ τόνο μαλακὸ, λυπητερό κ' ἐρωτηματικὸ): Ἐσεῖς, βέβαια, εἶστε ἓνα ἀηδόνι;... Πρέπει νὰ

μᾶς τραγουδήσετε τὸν πόνο σας... αὐτὸ θὰ σᾶς κἀνῆ καλὸ, κ' ἴσως θὰ λησμονήσετε κἀτὶ ἀπ' αὐτόν... κἀτὶ θ' ἀποξεχάσετε...

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ (μὲ φωνὴ σιγαλὴ, βαθεῖα καὶ μονότονη, πολὺ ἀργά): Νὰ τραγουδήσω δὲν μπορῶ, μὰ μπορῶ νὰ πῶ, κεῖνο ποὺ φτερουγίζει στὰ χεῖλη μου... μπορῶ νὰ πῶ κεῖνο ποὺ τρεμουλιάζει στὰ μάτια μου, κεῖνο ποὺ κἀει μέσα στὸ αἷμα μου... ποὺ ἀκατάπαστα πάλλεται σ' ὄλο μου τὸ αἷμα... Τὴ βλέπω τὴ ζωὴ μου... ζῶ τὴ ματιά μου... (βιαστικὰ σὰν ν' ἀγωνίζεται νὰ πάρῃ ἀνάσα). Ζῶ μόνο μὲ ἓνα... μὲ μιὰ εἰκόνα... (πάλι σιγὰ κι' ἀργὰ ὅπως πρῶτα). Εἶνε σὰν ν' ἀναπνέω, ὅταν λέγω, τί μὲ κατέχει, τί ἀποτελεῖ τὴ ζωὴ μου (μὲ λυπητερὸ χαμόγελο)... Καί, νὰ ξεχάσω! (πιὸ σιγὰ καὶ ἀργά, μὲ κουρασμένη, μονότονη φωνή): Αὐτὸ θὰ ἦταν νὰ πέθαινε τὴ ζωὴ μου. Ὅταν ὁμως βυθίζομαι μέσα κεῖ, τότε μόνο νοιώθω πῶς ὑπάρχω... Αὐτὸ τὸ ὀνομάζετε δυστυχία μου... στὴν ἀρχὴ κ' ἐγὼ θαρροῦσα πῶς ἔτσι λέγεται... ἢ λέξι ὁμως αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ ἐκφράσῃ (ἄξαφνα ξεφωνίζοντας μὲ στριγγιὰ φωνή): Εἶνε πολὺ ἄθλια πολὺ φτωγὴ. Κεῖνο ποὺ ἔχω μέσα μου δὲν εἶνε μόνο κἀτὶ ποὺ δὲν εἶν' ἄλλο, παρὰ ὄλο κεῖνο ποὺ ὑπάρχει καὶ ὑπῆρχε (ἐξαντλημένη μὲ φωνὴ ποὺ σβύνεται): "Ὅλες οἱ λέξεις μαζί εἶνε πολὺ λίγες γι' αὐτὸ τὸ ἓνα—γιὰ τοῦ ὁποῖου καὶ μόνο τὸ ὄνομα... (ἦσυχὰ πάλι καὶ ὑπομονητικὰ σὰν νὰ κἀνῆ κήρυγμα): Δὲν μπορεῖ νᾶνε κἀτὶ ποὺ δὲν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ... Δὲν ἔαχῃ τίποτε τὸ φονεβρὸ, τίποτε τὸ τρομαχτικὸ μέσα του... Δὲν φαίνεται νὰ κλεινῆ μέσα του τίποτε ποὺ νὰ βαρύνῃ καὶ νὰ βασανίζῃ... Ἀλλοιώτικα πῶς μποροῦσε ὁ Θεὸς νὰ τὸ φορτώσῃ αὐτὸ σ' ἓνα μόνο ἄνθρωπο;... νὰ τὸ κυλίῃ ἀπάνω σὲ μένα μιὰ ἀδύνατη γυναικίκα;... Πρέπει νᾶνε ἢ οὐσία τῆς φύσεως, ἢ οὐσία τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, ἀλλοιώτικα δὲν θὰ ὑπῆρχε (πάλι μὲ πάθος ποὺ ὄλο καὶ δυναμώνει)... ἀλλοιώτικα δὲν θὰ ἔρχονταν χωρὶς ὁ κόσμος νὰ καταστραφῇ!... (Φαίνεται, ἐνῶ ὁμιλεῖ, ἀπὸ τὸν πόνο ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ ὑπεράνθρωπη ὀρμή, σὰ μεταμορφωμένη. Ἡ Ἀγλαΐα τὴν κυτᾶζει μὲ ὀρθάνοιχα τὰ μάτια, βουβῆ ἀπὸ ἐκπληξι. Ὁ Λύσαντρος ἐκστατικὸς κρέμεται ἀπὸ τὰ χεῖλια τῆς:—σὰν ν' ἀγνωστεύῃ σὲ μᾶκρῃ φωτεινὰ καὶ ν' ἀφουκράζεται κάποια φωνὴ ἀνάκουστη στοὺς ἄλλους ποὺ μιλεῖ λόγια πιὸ γλυκὰ κι' ἀπὸ τὸ πιὸ νόστιμο τραγουδι—ἔτσι στέκει, ἀσάλευτος, μὲ τὰ χέρια ἄτονα, κρεμασμένα κάτω, μὲ τὸ κεφάλι κάπως γερμένο ἔμπροσθ καὶ κάποια ἐλαφρὴ τρεμοῦλα περνάει στὸ σῶμα του.—Ἡ λάμπα κάτω ἀπὸ τὸν πράσινο γλόμπο τρεμοσαλεύει. Ἀπὸ τὸ πάρκο φυσᾶ ἓνα ἀλαφρὸ ἀεράκι ποὺ κἀνει τὰ δέντρα νὰ βουτίζουν. Ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο τῆς θάλασσας ἀκούεται τ' ἀλαφρὸ θροῖσμα τῶν κυμάτων στοὺς βράχους).

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ. (Μὲ τὰ μάτια ἀπλανῆ καὶ μισοσβυσμένα σὰν νὰ κρατιέται ἀπὸ κάποια ἐνδόμυχη ὀπτασία. Στὴν ἀρχὴ μιλεῖ πάλι πολὺ ἀργὰ μὲ φωνὴ κούφια καὶ παραπονετικὰ, ποὺ ἀντηχεῖ σὰν μέταλλο, ὕστερα μὲ ἕξαψι, ποὺ πάντα καὶ μεγαλώνει, βγάνει τίς φράσεις κομματιαστὲς καὶ μὲ ἐπίπνο σπουδῆ)

...Γιατί μιὰ μάννα νὰ γεννᾷ τὸ παιδί της ἀπὸ τὰ τρισβαθὰ της, ἄν εἶνε νὰ τὸ ξαναπετάξῃ μέσα στὸ σκοτάδι, ἀπ' ὅπου ἦλθε; Γιατί ἀνασέρνει κάτω ἀπὸ τοῦ ὕπνου τὰ κύματα μιὰ παιδική ψυχή... τὴν ξυπνάει ἀπὸ τὰ ὄνειρά της γιὰ νὰ τὴ στραγγαλίση; ('Υψώνει τὰ χέρια της μὲ τὰ δάχτυλα τενωμένα καὶ σαλεύοντα σπασμωδικὰ στὰ μελίγγια της). Αὐτὴ ἡ ἴδια—ἡ μάννα... Ἐγὼ ἡ ἴδια!... Ἐγὼ ἡ ἴδια νὰ σκοτώσω ἓνα μικρὸ παιδί, τὸ δικό μου τὸ παιδί. (Ξαφνικὰ μὲ ἀδιαφορία, σχεδὸν ψυχρῆ): Πῶς νὰ κλάψω;... Κλαίει ἓνας ἄμα πεθάνῃ τὸ παιδί του, ἄμα χάσῃ τὸ πιὸ ἀγαπημένο του, ὄχι (μὲ ζωηρὴ χειρονομία ἀποτροφῆς—δυνατὰ, προκλητικὰ), ὅταν τὸ πετάξῃ μόνος του—(στενοάζοντας ἀπελπιστικὰ)... Ὑπῆρχε τὸ παιδί μου—ὑπῆρχε—κάπου—καὶ πρὶν ἔλθει ἀκόμα... ἀλλοιώτικα δὲν θὰ μπορούσε ν'ἄλθῃ... Καὶ τώρα;—γιὰ πάντα... (συστρέφει τὰ χέρια. Σιγὰ, μὲ τρεμουλιαστὴ φωνὴ ποῦ ξεχειλιζέει): Γιατί, λοιπόν, ἦλθε, ἀπ' οὗ ἦταν νὰ ξαναφύγῃ πάλι; Ἦταν ἓνα πλασματάκι αὐτοτελές, ἓνα βεβαιότατο πλάσμα, μὲ τὰ μάτια του, μὲ τὰ χεράκια του καὶ τὰ ποδαράκια του τὰ ρόδινα, τὴ φωνοῦλα του, τὴ θέλησί του, τὴ δικοῦλα του τὴ ζωή... μὲ τόση ζωὴ ἐμπρὸς του, ὦ τόση πολλή!... Τὸ ἔβλεπα σὲ κάθε ματιά του, τᾶκουα σὲ κάθε λαλιά του: συχνὰ τὸ ἀγνάντευα πίσω σὲ κείνα τὰ βάθη... ἡ φωνὴ του ἐρχόταν ἀπὸ ἀλάλητα μᾶκρη... Ποῦ;—ποῦ λοιπὸν ἦταν πρὶν ἔλθῃ; Ἀπόξενο σὲ μένα ὄλο αὐτὸ τὸν καιρὸ, καὶ ποῦ ἦλθε;—σὲ μένα τὴ μάννα του; (Ξεσπᾷ σ' ἓνα σύντομο, διαπεραστικὸ γέλοιο, πιὸ σπαραχτικώτερο, γιατί ἦταν στεναγμός). Ἄ, ὄχι! Δὲν μπορεῖ ν'ἄνε αὐτό. Ἐγὼ ἡ ἴδια ἤμουν... καὶ τώρα δὲν εἶμαι πιά ἐδῶ... τώρα παρᾶπεσα καὶ χάθηκα ἀπὸ τὸν ἐαυτό μου... Πῶς μπορῶ νὰ κλάψω;—ἀπ' οὗ δὲν ὑπάρχω πιά... (Βουρκωμένη καὶ μ' αὐστηρότητα στὴ φωνή της, μὲ τὸ πρόσωπο σὰν ἀπολιθωμένο). Ἐχασα τὸ δικαίωμα νὰ ὑπάρχω! Ἦμουν μάννα—μητέρα μόνο—καὶ δὲν εἶμαι πιά! (μὲ σαρκαστικὸ χαμόγελο). Εἴμ' ἐγὼ μάννα;—Ποῦ εἶν' τὸ παιδί μου; ποῖος τὸ σκότωσε;... ποῖος τὸ σκότωσε; (μικρὴ διακοπὴ.—Γαληνὰ πάλι σὰν ν' ἀναγγέλλῃ κάποια δικαστικὴ ἀπόφασι): Δὲν εἶμαι πιά... Δὲν ὑπάρχω μὴ πὸ ἐξαφάνισα τὸν ἐαυτό μου... (τὴν πιάνει μιὰ πυρετώδης ἀγωνία καὶ λέει κομματιασμένες τὶς φράσεις κοντανασαίνοντας): Δὲν εἴμ' ἐγὼ πιά... δὲν εἴμ' ἐγὼ ἡ ἴδια πιά... Ἐκεῖ εἶμαι, ἐκεῖ—ποῦ εἶνε τῶρ' αὐτό... καὶ ὅπου ἦταν πρῶτα... μόνο ἡ Σταχτίκα Γυναῖκα ἀπόμεινε... Ὁ ἴσκιος μου μόνον εἶμαι... ὁ κριματισμένος... τὸ αἰώνιο ἀγρυννο φάντασμα τῆς ἁμαρτίας μου... Αὐτὰ τὰ δυὸ χέρια εἶμαι μᾶλλον (τὰ τεντώνει ἐμπρὸς σὰν ἄψυχα ξύλα) ποῦ τὸ κρατοῦσαν σφιχταγκαλιασμένο ἀπὸ πᾶν ἀπὸ τὴν ἄβυσσο... ποῦ μὲ τὴν σκέψι πῶς μπορούσαν ν' ἀνοίξουν, ἔγιναν πάγος, ἄψυχος πάγος... ποῦ ἤθελαν νὰ κλείσουν σπασμωδικὰ... γιὰ νὰ μὴν τὸ κάμουν, ναί, νὰ μὴν τὸ κάμουν... ν' ἀρπάξουν ἀπὸ τὴν λαίμαργη τὴν ἄβυσσο τὴ λεία της—ποῦ ἤθελαν νὰ κλείσουν... νὰ κλείσουν... κι' ἀνοίξαν... ἄ—νοι—ξαν... (τὴν πιάνει μιὰ σπασμωδικὴ τρεμοῦλα. Κατόπιν σὰν ἀφανισμένη—βουλιάζει στοῦ πόνου τὰ πέλαγα)... Τώρα πιά εἰ-

μαι αὐτὰ τὰ δυὸ μάτια. (Φέρνει τὰ δυὸ της χέρια μὲ τὰ δάχτυλα ἑλαφρὰ καμπυλωμένα πρὸς τὰ μάτια της σάν νὰ τσακώσῃ τῶν ματιῶν της τὶς κόρες, Μιλεῖ πάντα: πιδ βιαστικά καὶ κομματιαστά)... πὺ εἶδαν ὄλ' αὐτὰ, πὺ γύριζαν ἤσυχα μέσα στὶς κόγχες των... χωρὶς νὰ σβύσουν... χωρὶς νὰ πέσουν (σταματᾷ σάν ἀποκαμωμένη κι' ὕστερα ἐξακολουθεῖ μὲ ψυχρὴ σκληράδα) ... ἔμειναν ἀτάραχα καὶ παρατηροῦσαν τὰ χέρια τοῦτα, πὺ ἀνοίγουν... τὸ ξανθὸ κεφαλάκι πὺ ἀναποδογύρισε καὶ ἐξαφανίστηκε... (μὲ τρέμουσα φωνή) ἐπῆρε μαζί του ὅλες τὶς σκεψοῦλες του... ξαναπῆρε πάλι τὰ ἀνείπωτα μυστικά του, τὶς ἐνθύμησές του, πὺ ἦταν ἀποκοιμισμένες καὶ δὲν πρόφτασαν νὰ ξυπνήσουν, τὰ χαμογέλια του πὺ ἀλαφρογλυστοῦσαν, σάν ἄσπρες πεταλουδίτσες... τὶς ματιές του—τὶς γεμάτες ἀπορία ματιές του πὺ ἔτρεμαν μπροστὰ στὸ μελλοῦμενο, μπροστὰ στὴν ἀπειλητικὴ ζωή... ζωή;... (Ξεφωνῶντας): Θρυψαλισμένο σὲ χίλια τίποτα! Πάλι ἀξένιωτο! Τέλειωσε... Ποτέ! ποτέ πιά!... Καὶ τὸ κύταξαν ἀπὸ πίσω, ἀτάραχα ἀπὸ τὶς κόγχες τους... σάν κάτι ξένο... ὡς κάτω στὰ βάθη, στὰ μεγάλα μαῦρα βάθη... στὸ βουβὸ στόμα τοῦ γκρεμοῦ πὺ ἔχασκε στὸ κόκκινο ἄχτινοβόλημα τοῦ ἡλίου... χωρὶς νὰ σαλέψουν ἀπὸ τὸν τόπο τους... κυτᾷζον-

σο τοῦ ὡς τὰ βάθη... ἐξοπίσω κυτᾷζοντας (μὲ πάθος ὑπέρτατο ρίχνοντας χαμηλὰ κάτω πρὸς τὸ στήθος τὸ κεφάλι, μὲ σφιγμένα τὰ δόντια) κυτᾷζοντας ἐξοπίσω του... εἰς... τὰ... βὰ... θη... (Γλυστρᾷ ἀργά, σάν νὰ τὴ σέρνουν τὰ βάθη εἰς τὸ ἔδαφος. Ὁ Λύσαντρος καρφώνεται ἀσάλευτος στὴ θέσι του. Ἡ Ἀγλαΐα ἔχει γύρει τὸ κεφάλι πρὸς τὰ πίσω κ' εἶνε σάν λείψανο χλωμῆ. Ὑστερα ὁ Λύσαντρος ξυπνᾷ σάν ἀπὸ νάρκωσι κυτᾷ ἐλόγουρα καὶ θωρεῖ τὴ Σταχτιά Γυναίκα σάν σωρὸ ἄμορφο στὸ ἔδαφος, μὰ δὲν τοῦρχειται στὸ νοῦ νὰ τὴν σηκώσῃ... Ἄκουμπῶντας στὸ τραπέζι καὶ στὶς πολυθρόνες σηκώνεται μόνη της χωρὶς νὰ βγάλη ἄχνα καὶ ξαναπαίρνει τὴν πρώτη της θέσι. Ἡ στάσι της ἐκφράζει ἀμέτρητη κούρασι τόσο πὺ θαρρεῖ κανεὶς πὺς ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή θὰ τὴν ἰδῇ νὰ σωριασθῇ. Μὰ σάν νὰ κρατῇ κάθε τόσο τὸ κορμὶ της ὀρθὸ ἢ αἰωνίως ἄγρυπνη λύπη).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (ἀξάφνα συνέρχεται ἐξαλλος ἀπὸ οἶκτο σάν νὰ τὸν βασανίζῃ κάποιος φυσικὸς πόνος):

—Ἀγλαΐα!—Ἀγλαΐα. Μὰ κύταξέ την. (Σκύβει στὴν Ἀγλαΐα καὶ τὴν σφίγγει τρελλὰ στὴν ἀγκαλιά του): Ἀγλαΐα πάρτηνε κοντὰ σου, στὴν καρδιά σου, πὲς της κάτι. Ἐγὼ δὲν ξέρω, τί νὰ τῆς πῶ, δὲν ξέρω κ' ἐγὼ ὁ ἴδιος πὺς εἶμαι—νοιώθω ἕνα κρῦο χέρι γκρὶ στὸ λαιμό μου, πὺ μοῦ φεύγει ἡ ἀναπνοή... (ἰκετευτικά): Ἀγλαΐα, βάλε τὸ χέρι σου γύρω στὸ λαιμὸ μου.

ΑΓΛΑΪΑ. (Σάν νὰ ξυπνᾷ ἀπὸ ὄνειρο).— Γιατί μὲ φίλησες, τοῦ Λύσαντρου). Ἦλιε μου! φῶς μου!... (Σηκώνεται ἀπὸ τὸ νατισμένη φωνή): Δὲν ξέρω... ἀπὸ ποῦ ἔρχομαι... Μοῦ φαίνεται σάν νᾶμουν πολὺ μακρῶν... πὺς ξύπνησα κάπου πολὺ μακρῶν καὶ πολὺ βαθειά... Ξέρεις;...—δὲν εἶν' αὐτὸ πὺ ἀκούσαμε... κάτι ἄλλο εἶνε, πὺ δὲν τόχοιμε ἀκούει ἀκόμα μήτε τόχοιμε

Ιδῆ... κάτι πιὸ τρομαχτικὸ—τόσο φοβερό, πού ἦταν γλυκὸ καὶ φωτεινὸ... (Τὴ συνεπαίρνει ἢ συγκίνησι, σὰν νὰ πνίγεται). ὦ, Δῶρε, παιδί μου! (μὲ λαχανιασμένη φωνή, ἀκόμα στὴν ἀγκάλῃ τοῦ Ὀλύσαντρου). Ἥλιε μου! φῶς μου!... (Σηκώνεται ἀπὸ τὸ κάθισμα καὶ ξεφεύγει ἀπαλὰ ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά του.—Ἐλαφρά, τρέμοντας ἀπὸ μυστικὴ ἀγαλλίασι). Ἥλιε μου, φῶς μου!

(Μὲ ἔλαφρὸ κουρασμένον βᾶδισμα, μὲ τὸ πρόσωπο φωτισμένο ἀπὸ κάποια ἀνατέλλουσα φωταύγεια ἐλπίδας βγαίνει ἀπὸ τὴν πόρτα, πού ἐμπήκε).

ΠΕΜΠΤΗ ΣΚΗΝΗ

(Ὁ Λύσαντρος κάνει κάμποσα βήματα πρὸς τὴ Σταχτιά Γυναίκα, σὰν νὰ θέλῃ νὰ τῆς μιλήσῃ, μὰ δὲν τὸ κατορθώνει. Πάλι μιὰ πνοὴ ἀέρα φυσᾷ ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ πάρκου. Ἀκούονται τὰ δέντρα πού βουίζουν ἐλαφρά καὶ τὰ κύματα πού σπάζουν στοὺς βράχους. Ἡ Σταχτιά Γυναίκα στέκεται ὅπως καὶ στὴν ἀρχὴ ἀσάλευτη, μὲ τὰ μάτια πεπλοσκεπασμένα, κυτᾶζοντας μῆσα τῆς, περίλυπη κι' ἐκστατικῆ.—Μακρὰ διακοπή: ἄκρα σιωπῆ).

ΕΚΤΗ ΣΚΗΝΗ

(Ἀκούεται τοῦ παιδιοῦ ἡ φωνὴ καὶ μπαίνει ἡ Ἄγλατα κρατώντας τὸ στὴν ἀγκαλιά. Ἡ ὅλη τῆς ὄψι, ὁ τρόπος πού κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά τὸ παιδί, κάθε τι πού ἐκφράζουν ἢ γραμμὲς τοῦ σώματός τῆς, θυμίζουν μιὰ Παναγία τῶν «Primitive», σὲ σιωπηλὴ ἀγαλλίασι. Σὰν νὰ τὴ φωτίξῃ κάποιον ἐνδόμυχο αἶσθημα τρυφερότητος, μητρικῆς ὑπερφανείας καὶ ἐθελουσιᾶς πρὸς τὴν πλημμυρεῖ. Ζητεῖ μὲ τὸ βλέμμα τὴ Σταχτιά Γυναίκα. Προχωρεῖ πρὸς αὐτὴ μὲ βήματα κλονούμενα μὰ καὶ μεγαλόπρεπα μαζί σὰν νὰ ἔφερνε στὴν ἀγκαλιά τῆς τὴ ζωή).

ΑΓΛΑΪΑ (Μὲ φωνὴ καθαρὴ σὰν καμπάνας ἦχο, πού προμηνᾷ τὴν εὐτυχία πού ἔρχεται).—Ἐδῶ σου φέρνω τὸ φῶς μου: τὸ Δῶρο, τὸ παιδί μου. Εἶνε δῶρο τ' οὐρανοῦ—μοῦ τὸ χάρισε ὁ οὐρανός, θᾶνε καὶ δικό σου δῶρο... Εἶνε τοῦ ἡλίου τὸ φῶς πού χύνει ὁ οὐρανὸς στῆς γῆς τὸ πρόσωπο, γιὰ νὰ μπορῆ νὰ βαστάξῃ τὸ αἰώνιον βάρος τοῦ θόλου του! (Ἔντονα): Θὰ φωτίξῃ τὰ σκοτεινὰ βᾶθειά τῆς γῆς... θὰ παρηγοράῃ τὴ γῆ γιὰτὶ βρίσκεται τόσο βαθειά... θὰ τὴν κἀνῃ νὰ πιστεῦῃ, ὅτι ὑπάρχει μόνο καὶ μόνο νὰ δέχεται τὸ φῶς νὰ τ' ἀφήνῃ νὰ πλημμυρῆ ἀνάμεσά τῆς καὶ τοῦ οὐρανοῦ... Σᾶς δίνω τὸ ἡλιοφῶς μου (ἀντηχοῦν στὴ φωνὴ τῆς δάκρυα σὰν βροχῆς σταλαγματιές, πού χτυποῦν σ' ἓνα γυάλινο κουδοῦνι).—Θὰ τὸ ἔχωμε μαζί. Μοῦ τὸ χάρισ' ὁ οὐρανός, ὅπως τὸ χαρίζε σ' ἓνα λειβάδι, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ χωρὶς αὐτό. Ὅμως ὑπάρχουν βᾶραθρα πού αἰώνια βογοῦν λαχταρώντας τὶς ἀχτίδες του, κι' ὅμως ζοῦν—ζοῦν μόνο νὰ βογοῦν λαχταρώντας τὶς ἀχτίδες του... (Ἐνδόμυχα, μὲ ἀδύνατο, παιδικὸ χαμόγελο). Τὸ λειβαδάκι θὰ τὸ μοιραστῆ μὲ τὸ βᾶραθρο γιὰ

νά πάψη τὸ δεύτερο νὰ βογγᾷ. (Παίρνει τὸ παιδί της, καὶ τὸ παρουσιάζει στὴ Σταχτιά Γυναίκα σάν μαλαματένιο τάμα τρέμοντας ἀπὸ ἐνδόμυχη συγκίνησι). Νὰ πάρτε τὸ παιδί μου. Τὸ δικό σας τὸ νεκρὸ πάλι ξαναγύρισε... μὲ τὰ μικρά του χεράκια θὰ σᾶς θερμαίνῃ τὴν καρδιά... Μπορεῖτε νὰ τὸ κρατήτε στὴν ἀγκαλιά σας... Μπορεῖτε νὰ τὸ κυτᾶτε μὲ τὰ μάτια σας... Δὲν πρέπει πιά νὰ κατηγορήτε τὰ χέρια σας καὶ τὰ μάτια σας; κανένα ἔγκλημα δὲν ἔκαμαν: ἕνα μαῦρο ὄνειρο ἦταν, τίποτ' ἄλλο. Τώρα ἦλθε τὸ φῶς καὶ κεῖνο πέρασε. "Ὅλα πέρασαν.

(Ἡ Σταχτιά Γυναίκα, ἀπὸ τὴ στιγμή πού φέραν τὸ παιδί μέσα ξεχάστηκε σάν νὰ κύταξε κάποιον φωτεινὸ ἀστέρι πού ὄλο καὶ σιμώνει. Μὲ τὰ λόγια τῆς Ἀγλαίας τὰ μάτια της ἀνοίγουν, σάν κάλυκες ἀπὸ κάποιο ἀπόκοσμο λουλουδί, ὅσο πᾶν καὶ περισσότερο. Σάν νὰ ξάπλωσαν πάνω σ' ὄλο τὸ πρόσωπό της καὶ κεῖνο ἀχτινοβολοῦσε μία εὐωδία πού χύνονταν σὲ φωτοκύματα. Μὲ τὸ κεφάλι ριγμένον χαμηλά πίσω, τὰ χέρια τεντωμένα καὶ τὰ δάχτυλα σὲ σπασμωδικὸ σφίξιμο σάν νὰ θέλῃ ν' ἀνασύρῃ κάτι ἀπὸ τὰ βάθη, στὰ τελευταῖα λόγια τῆς Ἀγλαίας, πού τὴν πλησίασε, πέφτει στὰ γόνατα. Τὰ μαλλιά της πού ἦταν μαζεμένα πρὸς τὰ πάνω κότσο, μὲ τὸ ρίξιμο τῆς κεφαλῆς πίσω λύθηκαν, ἐχύθηκαν σὲ μακρεῖς σταχτοξάνθους βόστρυχους στοὺς ὤμους καὶ τὴν πλάτη της. Μόλις τῆς ἔδωκε τὰ χέρια τὸ παιδί ἢ Ἀγλαία καὶ στὸ σγουρόμαλλο κεφαλάκι ἀγγίσει τὸ πρόσωπό της σάν νὰ λύθηκε ἀπὸ δεσμὰ, ξεφεύγει ἀπὸ τὰ στήθια της ἕνας συρτὸς μελωδικὸς στεναγμὸς ἴδια μακρόσυρτη δοξαριά σ' ὄλους τοὺς τόνους τῆς σκάλας ἀπὸ τὸ «ντὸ» χαμηλό, ὡς τὸ «ντὸ» ὑψηλό. Γιὰ μιὰ στιγμή δὲν βγάνει ἄνω. "Ἐπειτα ξεσπᾷ σὲ ὑστερικὰ ἀναφυλλητὰ. Τὰ χέρια της ἀγκαλιάζουν καὶ πασπατεύουν βιαστικὰ καὶ πυρετωδῶς τὸ κεφαλάκι κι' ὄλα τὰ μέλη τοῦ παιδιοῦ. Ὁ Λύσαντρος εἶνε βαθειὰ συγκινημένος, περισσότερο ἀπὸ ποῦτα, γιατί ἐκεῖνη ἀπὸ τὴν ὀρμὴ τῆς ἐνθύμησης καὶ τοῦ πόνου ἐλύγισε χάμω. Τὸν συνεπάρνει μιὰν ὄρμη νὰ τὴν ἀλαφρώσῃ στὴν ἀμέτρητη χαρὰ ὅπως πρῶτα στὸ βῆρος τῆς λύτης—σάν νάθελε νὰ χυθῇ ἀπάνω της καὶ νὰ τὴ σηκώσῃ στὴν ἀγκαλιά του μ' ὄλο τὸ ψυχικὸ της τὸ βῆρος... Ἡ Ἀγλαία στέκει ὀρθία ἐμπρὸς στὴ γονατιστὴ γυναίκα σάν φωτεινὴ μορφή ἀγγέλου πού θ' ἀναγγεῖλῃ τὸ πῶς χαομόσυνο μῆνυμα: ταῦτοχρόνως ὅμως ἢ στάσις της ἐκφράζει τὴν ἀπαλὴ λιποψυχία ἐκείνου πού ἔδωσε τὸ πῶς ἀγαπημένο της).

Η ΣΤΑΧΤΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ. (Σηκώνεται σιγά-σιγά μὲ τὸ παιδί στὴν ἀγκαλιά. Σάν νὰ κρατῇ σκῆπτρο στὸ χέρι κάνει μερικὰ βήματα ἀθελα πρὸς τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, κυτάζοντας κατὰ πρόσωπο τὸ παιδί μὲ αὐξουσα ἔκστασι.—Τρισευτυχισμένη μουρμουρίζει μὲ φωνὴ σάν ἀπαλὸ τερέτισμα πουλιῶν).

—Ἐσὺ εἶσαι; Ποῦ ἦσουν λοιπὸν τόσον καιρό; Ποῦ εἶχες κρυφτῆ ἀπὸ τὰ μάτια μου; Γιατί τὰ παιδεψες τόσο; Γιατί ξέφυγες ἀπὸ τὴν ἀγκαλιά μου γιὰ μιὰ στιγμή ἀδυναμίας; —Γιατί μοῦ τῶκαμες αὐτό;—Δὲν ἤξερες ὅτι τὰ μάτια μου γιὰ σένα μόνο φωτίζουν, ὅτι τὰ χέρια μου ἔσένα μόνο λαχταροῦν;...

(Τὸ παιδί πού τὸ κρατεῖ μὲ τὰ χέρια ὑψωμένα ψηλά, τὴν κυτάζει, μ' ἐκστατικὲς ματιές). Ποιὸς σὲ ξυπνοῦσε τόσον καιρὸ, ἀλαφροφιλώντας σου τὸ λουλουδένιο στοματάκι; Ποιὸς φιλοῦσε τόσον καιρὸ τ' ἀστροματάκια σου στὸν ὕπνο; Ποιὸς ἔπινε τὸ φεγγαρόφωτο ἀπὸ τὰ μαλλάκια σου; Ποιὸς σοῦ διηγοῦνταν τόσον καιρὸ παραμύθια γιὰ τὸ φεγγάρι καὶ γιὰ τ' ἀστέρια; Τὰ ξέχασες τάχα ὅλα;... ὅλα τὰ ξέχασες;—Ναί; (Σὲ κάθε λέξι ὅλο καὶ πλησιάζει σὰν ἄθελα πρὸς τὸ παράθυρο τῆς θάλασσας σὰν δυὸ ἀόρατα χέρια ν' ἀπλώνουν ἀπ' ἐξω καὶ νὰ τὴν σέρνουν πρὸς τὰ ἐκεῖ).

—Ἄ, ὄχι! Δὲν θὰ τὰ ξέχασες. (Τὸ παιδί τὴν κυτάζει πάντα μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια). Ἄκους; Μ' ἀκούς, καρδούλα μου;—Πές: «Ναί μαμά».—Τέτοια φωτεινὰ παραμύθια δὲν τὰ λησμονᾶν. Δὲν τὰ ξανάκουσες, βέβαια, μέσα στὸ σκοτάδι πού ἦσουν ἀπὸ τότε! Ἔλα, θὰ σοῦ τὰ ξαναπῶ... πάλι ἀπὸ τὸ πρῶτο ὡς τὸ τελευταῖο... Τί ὁμορφα πού θᾶνε! (Πλησιάζει στὸ παράθυρο μ' ἐλαφρὸ, σχεδὸν ἀκούσιο πάτημα σὰν νὰ τὴν σπρώχνῃ ἀνώτερη βία).

... Βλέπεις; Βλέπεις; Τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἀστέρια ὅλα ἦλθαν... ἐσένα περιμέναν. Ἐλειπες τόσον καιρό! Ὡς τόσο τὸ φεγγάρι κουράστηκε κ' ἔγειρε στὴ θάλασσα νὰ κοιμηθῆ λικάκι... Ὡς πού νᾶρθῆ πάλι τ' ἀγοράκι, εἶπε μέσα του, ἐγὼ θὰ εἶμαι πάλι ξυπνητό.—τ' ἀστέρια ὅμως, αὐτὰ δὲν ἤθελαν νὰ κλείσουν τὰ ματάκια τους.

(Ἔφτασε τώρα πολὺ κοντὰ στὸ παράθυρο καὶ στέκει ἐκεῖ μὲ τὸ παιδί, πού πέρασε τὰ μπράτσα του γύρω στὸ λαιμό της. Πιάνει μὲ τὸ δεξί της τὰ χεράκια του καὶ τὸ γυρίζει μὲ τὸ πρόσωπο πρὸς τὸ πέλαγο).

... Τὸ χρυσοῦ κεφαλάκι μποροῦσε νᾶλθῃ στὸ τέλος καὶ δὲν θὰ τὸ βλέπαμε, συλλογίστηκαν τ' ἀστέρια... — κι' ὅλο κλείνουν τὰ ματόφυλλά τους ἀπὸ τὴ νύστα, μὰ τὰ ξανανοίγουν ἄξαφνα γιὰ νὰ δοῦν, ἂν ἦρθες. (Ἡ φωνή της χάνεται πρὸς τὰ ἐξω. Κάπου-κάπου μαζὶ μὲ τῶν κυμάτων τῆ βοῆ, τοῦ ἄερα τὸ φύσημα φέρνει μέσα καὶ μερικὰ λόγια της)... Καὶ νὰ τὸ φεγγάρι ξέπλεξε τ' ἀσημένια του μαλλιά...

(Ἔστερ' ἀπὸ λίγο):

—Ξέρεις, εἶνε τόσο μακρὰ, πού ξεχύνονται σ' ὅλη τὴ θάλασσα... (Κι' ὕστερα πάλι σὲ λιγάκι): Καὶ νὰ τῆς θάλασσας τὰ βάθη ποῦλεγαν «Ἔλα λοιπὸν καὶ σὲ μένα!...» (Καὶ πάλι ὕστερ' ἀπὸ μικρότερο διάλειμμα) ... Καὶ τ' ἀστέρια ἔλεγαν: «Καλὸ φεγγαράκι, μὴν τρέχεις λοιπὸν τόσο γρήγορα καὶ δὲν μποροῦμε νὰ σὲ φτάσουμε... τὰ μάτια μας εἶνε γεμάτα δάκρυα καὶ δὲ βλέπουμε καλά τὸ δρόμο... ναὶ δὲν τὸν βλέπουμε...»

(Ὁ Λύσαντρος καὶ ἡ Ἄγλαῖα παρακολοθοῦν ὅλες τὶς κινήσεις της. Ὁ Λύσαντρος ρουφᾷ μὲ ὅλες τὶς ἴνες τοῦ «εἶνε» του τῆς εὐτυχίας τὸ φῶς πού ξεχύνεται ἀπὸ τὴ φωνή της καὶ ἀπὸ τὶς κυματογραμμὲς της. Ἡ Ἄγλαῖα μένει ἀκίνητη σὰν νὰ τὴν πιέζουν μαῦροι νερένιοι ὄγκοι. Τίποτε μπρὸς της δὲν βλέπει παρὰ τὸ φωτεινὸ κεφαλάκι τοῦ παιδιοῦ της ἀπόμακρα. Ὅσο πλησι-

ζει ἡ Σταχτιά Γυναίκα πρὸς τῆ παράθυρο, ὑψώνει ἄθραλα πρὸς τὰ ἄνω τόνα τῆς χέρι καὶ τὸ κρατεῖ στὸν ἀέρα σὰν πρὸς κάτι μακρυνὸ πού ὅλο καὶ ξεμακραίνει. Ὁ Λύσαντρος σιμῶνει στὴν Ἀγλαΐα μὲ τὸ βλέμμα πάντα καρφωμένο στὴ Σταχτιά Γυναίκα. Βάνει τὸ χέρι του γύρω στὸ λαιμὸ τῆς Ἀγλαΐας, τὴ σφίγγει ἀπάνω του καὶ κολλᾷ τὰ χεῖλη του στὸ στόμα τῆς ξυπνῶντας τὴν ἀπὸ τῆ νάρκωσι: δὲν παύει νὰ τὴν φιλῆ, νὰ τὴν γεμίζει μὲ φιλία ἀπότομα, ἄγρια, τρελλά, σὰν νὰ θέλῃ ρουφηχτὰ νὰ τὴν πιῆ, ὅπως ἡ ἀγριομέλισσα ρουφᾷ τὸ μέλι κι' ὅλο ξανακάθεται στὸ λουλουδί. . . βυθίζονται τὰ χέρια του στὸ μαλακὸ τῆς σώμα πολεμᾶν νὰ χωθοῦν μέσα σὰν νὰ σβύσουν τὴ φλόγα τους).

ΑΓΛΑΪΑ (σπαρταρῶντας σὲ κάθε ἐπαφῆ του, μὲ διακομμένες φράσεις σὰν λαχανιασμένη).—Τί ἔχεις, Λύσαντρε; . . . γιατί γυαλίζουν ἔτσι τὰ μάτια σου; . . . τόσο τρομερά;—Τί ἀναδεύεται πίσω ἀπὸ τὸ μέτωπό σου. . . (βιαστικά, μὲ μιὰ ἀνάσα). Αὐτὸ δὲν εἶνε γιὰ μένα! (μὲ στριγγιά φωνή): "Ὅχι! ὄχι! ὄχι! ὄχι! . . . Γιατί μὲ φιλοῦσες ἔτσι; Ποιὲ δὲν μὲ φίλησες ἔτσι (μὲ κραυγή). Μ' ἔκανες νὰ πονέσω!—Τὰ φιλιά σου καίνε στὸ στόμα μου. . . σὰν νὰ μὴν ἦταν τὰ δικά σου, σὰν νὰ μὴν ἦταν γιὰ μένα. . . Τὰ χέρια σου ἀναταράζουν τὴν καρδιά μου. . . τὴ σκοτώνουν!—Λύσαντρε, ποῖος εἶσαι; ! . . .

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ, (μακάρια — ἔξω ἀπ' τὴν πραγματικότητα): "Ἀκουσες τὴ φωνή τῆς;—Τί ἦχος εἶν' αὐτός; . . . ἀπὸ ποῖον οὐρανὸ πέφτει. . . Ἀπὸ ποιὲς νύχτες ἀναδύουν; . . . ἀπὸ ποῖα βάθη ξεχύνονται; . . . δροσοσταλίδες πού κωδωνίζουν στῶν λουλουδιῶν τοὺς κάλυκες. . . πηγές πού ἀναβρῦζουν ἀπὸ τὴ γῆ κι' ἀόρατες μουρμουρίζουν μέσα στὸ νιόχλωρο λειβάδι. . . ἀνάλαφρο τερέτισμα πουλιῶν πού νειρεύονται. . . (Μιὰ κρύα πνοὴ ἀέρα περνάει στὸ δωμάτιο).

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ ἀνατριχίλα καὶ ὄψι φοβισμένη).—Τί βουίζουν ἔτσι τὰ δέντρα καὶ τὰ κύματα; Γιατί τὰ παράθυρα εἶν' ἀκόμα ἀνοιχτὰ τέτοια ὥρα;—Τοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς μὲ τυφλώνει. . . Ἡ λάμπα τρεμοσαλεύει, τοῦ θανάτου ἡ λάμπα. . .

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ. (Χωρὶς νὰ προσέχη στὰ λόγια τῆς, πυρετωδῶς, σὰν θαμπωμένος).—Κύτα! Κύτα τὴν λοιπόν, πῶς ἀνθίζει, πῶς λάμπει, πῶς τῆς περιχύνει τὸ κορμί ἢ εὐτυχία σὲ φωτοκύματα. . . πῶς θροεῖ γύρω τῆς. . . Τὸ βλέπεις τὸ φεγγαροβόλημα γύρω στὸ κεφάλι τῆς; . . . τὸ βλέπεις πῶς πέφτει ἀπάνω στοῦ φεγγαριοῦ τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτεινιάζει; . . .

ΑΓΛΑΪΑ. (Ξεφωνίζει ἄξαφνα μ' ἄφθαστο τρόπο—σὰν τώρα μόνο νὰ υποψιάζεται κάποιον κίνδυνο). Στέκει μὲ τὸ παιδί στὸ παράθυρο!—(μὲ τρέμουλη φωνή): Μὲ τὸ παιδί μου! Μὲ τὸ φῶς μου. . . πού τῆς ἔδωκα! . . . (Κάνει κάποια κίνησι, σὰν νὰ θέλῃ νὰ ὀρμήσῃ).

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ. (Ἐξακολουθῶντας τὰς σκέψεις του, μὲ τὰ βλέμματα καρφωμένα στὸ παράθυρο). . . Φωτοπόταμο εἶνε πού χύνεται μέσα σ' ἓνα ἄλλο φωτοπόταμο! . . .

ΑΓΛΑΪΑ (διακόπτοντας, παθητικά).—Θέλω τὸ παιδί μου. . .

Θέλω νά πάρω πίσω τὸ φῶς μου!... Τὸ θέλω! (Χειρονομῶντας σὰν λιγοθυμισμένη—μὲ σβυσμένη φωνή)—μὰ δὲν μπορῶ νά σαλέψω—(ἀπελπισμένα): Λύσαντρε!—ἔσὺ μὲ κρατεῖς;

ΛΥΣΑΝΤΡΟΣ (πάντα σὰν ἀφηρημένος).—Πόσο γαλήνια ἀρκοκλάει τὸ ρεῦμα... βουβὰ στὴν αἰωνιότητα! Σιγὰ μίλα... ἄφισέ τὸ πρῶτα νά προσπεράση...

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ σιγαλή κλαψάρικη φωνή κυτάζοντας γύρω σατισμένα).—Θέλω μὰ δὲν μπορῶ!—Θέλω νά κουνήσω τὰ μέλη μου μὰ δὲν μπορῶ!... πάγωσαν τὰ γόνατά μου... ρίζες φύτρωσαν στὰ πόδια μου. Κ' ἐκείνη ἤθελε νά κλείση τὰ χέρια της καὶ δὲν μπορούσε... νὰ τὰ κλείση ἤθελε καὶ τ' ἀνοίγε... ἀνοίγε τὰ χέρια της, ἐπειδὴ ἤθελε νά κλείση σφιχτότερα, ἀκριβῶς γι' αὐτό!... (τὰ μέλη της τρεμουλιγίζουν, μὲ στριγγή φωνή): Λύσαντρε βοήθεια! βοήθεια!—(μὲ σπαρακτικό ξεφωνητό) Λύσαν...!.

(Ἡ Σταχτιά Γυναίκα, πού στέκονταν ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα μὲ τὸ παιδί στὸ παράθυρο, κρατῶντας τὸ σφιχτὰ στὴν ἀγκαλιά, σχεδὸν ζουλιζοντάς το καὶ ἀπὸ τὰ λόγια της κάπου κάπου ἔφερνε καμμιὰ λέξι τοῦ ἀέρα ἢ πνοή, ξάφνου κυριεύεται ἀπὸ μιὰ δυνατὴ τρεμουλα. Τὴ βλέπουν νά σκύβῃ χαμηλὰ ἔξω ἀπὸ τὸ παράθυρο κι' ὕστερα νά ὀρθώνεται πάλι μὲ φωνὴ πού μοιάζει μᾶλλον μὲ κούφιο βογγητὸ ζῶου, πού πεθαίνει ἢ μὲ πιγμένο κρᾶξιμο πουλιοῦ παρὰ μὲ ἀνθρώπου κραυγὴ—διαπεραστικὴ κ' ὅμως πιγμένη καὶ κούφια, ὅπως ἠχολογεῖ τὸ ἔδαφος ὅταν χτυπᾷ ἐπάνω κάποιον σκληρὸ πρᾶγμα, ἢ ὅπως ἡ πόρτα ἀπὸ κάποιον βαθὺ ὑπόγειον ὅταν τὴν κλεῖ ἕνας ἀπότομον καὶ μὲ ὄρμη καὶ κάνει τὸ ἔδαφος νά τραντάξῃ... Ξάφνου ρίχνει πάλι τὸ πάνω κορμί της πάλι πρὸς τὰ μέσα, σηκώνει ψηλὰ στὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τὰ δύο χέρια ἐλεύθερα κ' ἀνοίχτά καὶ τὰ χτυπᾷ στοῦ παραθυριοῦ τοὺς παραστάτες σὰν κορμὸς ξύλου πού τοῦ ἀνέμου τὸ φύσημα τὸν χτυπᾷ στὸν τοῖχον... Τὸ παιδί ξέφυγε ἀπὸ τὰ χέρια της... (Τὸ πῆρε γιὰ δικό της: τὸ κρατοῦσε πάλι στὴν ἀγκαλιά της, ἢ ὑπεράνθρωπη θέλησι νά μὴν ἀφίση τὸ παιδί της νά πέση, νὰ τὸ γλυτώσῃ αὐτὴ τὴ φορά, τὴν κατάλαβε πάλι καὶ γι' αὐτὸ ὠφείλε ν' ἀνοίξῃ πάλι τὰ χέρια της καὶ νὰ τ' ἀφίση νά πέση νὰ τὸ πετάξῃ στ' ἀλήθεια στοὺς βράχους, στὴ θάλασσα... Ἦταν ὁ πόνος ἐνσωματωμένος. Δὲν μπορούσε ν' ἀπαρνηθῇ τὴ φύσιν της παύοντας νά πονῇ, γιατί, τότε θᾶπρεπε ν' ἀπαρνηθῇ τὴν ὑπαρξί της. Μὲ τὸ κεφάλι χαμηλὰ πρὸς τὸ στήθος κατεβατισμένο σὰν νάπεσε ἀπάνω της ἡ στέγη, μὲ τὰ πόδια σὰν ἀντιστόλια μπρὸς της, στρέφει τὸ πρόσωπό της ὀλοφῶτιστο ἀπὸ τὸ φεγγάρι, κι' ἀπὸ τὸ φεγγαλόφωτον ἀκόμα ὠχρότερον πρὸς τὰ μέσα, πρὸς τὸ Λύσαντρο καὶ τὴν Ἀγλαΐαν. Τὸ σαγόνι της τὸ κάτω πετάχτηκ' ἔξω καὶ κρέμεται. Τὰ μάτια της ἀκόμη γυρίζουν πρὸς τὴν θάλασσα, καὶ τ' ἀσπράδι τῶν ματιῶν της φαντάζει στὸ δωμάτιον. Τὰ χέρια της συστρέφονται σπασμωδικὰ σ' ἕνα στενὸν κύκλον σὰν νὰ θέλουν νά κρατήσουν κάποιον ἀόρατον σῶμα... Μὲ τὸ ξεψυχισμένον ξεφωνητό: «Λύσαντρε» στὰ χεῖλη ἢ Ἀγλαΐαν ἀποσβολώθηκε. Γέρονει ἐμπρὸς ὄλο τὸ πάνω κορμί της, σὰν νὰ ἤθελε νά δῇ κάτι πού δὲν μπορεῖ

νά τὸ ἀναγνωρίσῃ. Τὰ μάτια τῆς σὰν νὰ πετάχτηκαν ἀπὸ τὶς κόγ-
 χες. Τὸ πρόσωπό τῆς δὲν ἐκφράζει λύπη παρὰ ἀπορία γεμάτη
 τρόμο.—Κατάπληξι γι' αὐτὸ ποὺ θὰ ἰδῆ, γι' αὐτὸ ποὺ πρώτη φορὰ
 στὴ ζωὴ τῆς τῆς παρουσιάζεται.

Τοῦ ΛΥΣΑΝΤΡΟΥ τὰ μάτια καταβροχθίζουν τὴ μορφή τῆς
 Σταχτιάς Γυναίκας! Τὰ βλέμματά του χυμοῦν ἀπάνω τῆς καὶ
 πάλι φεύγουν, ξαναγυρίζουν σὲ κείνη καὶ πάλι πρὸς τὸν ἑαυτὸ
 του. Ὑστερα πᾶν καὶ δὲν ξαναγυρίζουν πιά. Τὸ στήθος του ὅσο
 πάει καὶ ἀνεβοκατεβαίνει πῶς ζωηρὰ καὶ ἀπὸ τὰ τρίσβαθα ξεσπᾷ
 μιὰ κραυγὴ σὰ σάλπισμα): Αὐτὸ εἶνε πάρα πολὺ γιὰ σένα! Μό-
 νη σου δὲν πρέπει νὰ τὸ βαστάξῃς. . . !

(Χύνεται πρὸς τὴ Σταχτιά Γυναῖκα τὴ φόνισσα τοῦ παιδιοῦ
 του—καὶ τὴν σφιχταγκαλιάζει τρελλὰ. Ἐκείνη πέφτει στὰ στή-
 θια του μὲ ὑπόκωφη φωνὴ σὰν νὰ πέταξε μ' αὐτὴ κ' ἡ τελευταία
 τῆς πνοή: κρέμεται κάτω τὸ κεφάλι τῆς σὰν τσακισμένο λουλου-
 δι. Τὰ χέρια τῆς πέφτουν βαρειά πρὸς τὰ κάτω.—Μένουν κ' οἱ δυὸ
 στηριγμένοι στὸ παράθυρο καὶ τοὺς χτυπάει ἄπλετο τοῦ φεγγα-
 ριοῦ τὸ φῶς. Ὁ Λύσαντρος βαστάει τὸ βάρος τῆς σὰν νὰ μὴν τὸ
 νειώθῃ. Τὸ πρόσωπό του εἶνε τρισευτυχισμένο. Ὅπως τὴν κρατεῖ
 στὴν ἀγκαλιά, σκύβει πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς σὰν μεθυσμένος
 καὶ ρουφᾷ τὸ πρόσωπό τῆς μὲ τὸ δικό του: Βυθισμένος σὲ ὀπτα-
 σία πρὸς κάτι ἀλλόκοτο ποὺ γίνεται μέσα του, φαίνεται ἑξόχως
 στὴν πραγματικότητα. . . καὶ ψελλίζει μόνος του σιγά, μὲ διακο-
 πὲς σὰν ν' ἀφουκράζεται τῆς ἴδιας του τῆς φωνῆς τὴ γλύκα: Ψυ-
 χοῦλα μου!—Ψυχὴ μου!—Εἶσαι τῆς ψυχῆς μου τὸ φῶς. . . (καὶ
 πάλι μὲ κομμένες φράσεις): Εἶσαι τὸ φῶς. . . Τὸ φῶς μου. . . Ἡ
 μορφιά μου. . . Εἶσαι ἡ ζωὴ. . . ὁ θάνατος. . . Εἶσαι ἐγώ. . . Εἶ-
 σαι τὸ πᾶν. . . . (*)

(*) Ὑπὸ τὴν ἐμφάνισι τῆς Σταχτιάς Γυναίκας» μιὰ ἀνατροπὴ ἔγινε στὸ Λύ-
 σαντρο: ἡ ὄντοτης του ἐσχίστηκε σὲ δυὸ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ὁ αἰώνιος ἄνθρωπος,
 ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ τυχαῖο ἄτομο, τὸ περαστικό. Τόσο τριγυρίζεται καὶ περιορίζε-
 ται ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὰς σχέσεις καὶ τὶς φυσικὰς ἀνάγκας—ἐκεῖνος ἕνας καθαρὸς
 ἐσωτερικὸς ξεχωριστὸς πυρήνας, αὐτοτελής, αὐτόφωτος, ἀπεριόριστος, ρέοντας αἰώ-
 νια, ἡ πλαστικὴ ἰδέα ποὺ εἶνε ἡ βᾶσις τῆς μορφῆς, ποὺ προϋπάρχει καὶ πρὶν
 πλαστῆ τὸ φλοῦδι σὲ κάποια ἄλλη χώρα (τίποτα γι' αὐτὴ τὴ χώρα δὲν ξέρουμε,
 ὅπως τὸ ἴδιο μας τὸ ἐσωτερικὸ μᾶς τὸ λέει μὲ τὸν τρόμο πρὸς τὸ ἄγνωστο), ζεῖ
 τὴ δικὴ του ζωὴ σὲ κάποια ἄλλη ἀτμόσφαιρα (πολὺ σπάνια αὐτὴ μᾶς γγίζει περ-
 νώντας, γιὰ νὰ μᾶς ἀπογυμνώσῃ γιὰ μιὰ στιγμοῦλα ἀπὸ τὴν περιωρισμένη ἀνθρω-
 ποσὸν κα' ἐπιδιώκει πράγματα, ποὺ τοῦ ἀνθρώπου τὸ λογικὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ
 γνωρίσῃ κα' ἀγναντεύει πράματα κα' ἀκροᾷται φωνές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οὔτε βλέ-
 πουμε οὔτε ἀκοῦμε τίποτα. . . Ὑπάρχουν στιγμές ποὺ τὸ Αἰώνιο μέσα μας ξεθαί-
 νει ἔμπὸς τῆ μακρυνῆ μοναξιά του στὴν ἐπιφάνεια. Κι' αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν ἐπίδρασι
 ἢ καλύτερα ἀπὸ τὴν βία κάποιας μεγίστης ἀνάγκης, κάποιας Δυνάμεως ἀφάντα-
 στα μεγάλης καὶ μεγαλόπρεπης, ὥστε καὶ μόνον τὸ φτεροκόπημά τῆς, ὅταν σιμῶνῃ,
 εἶν' ἱκανὸ νὰ τραντάξῃ τὸ ἐσωτερικὸ εἶναι μας σὲ θέλλα. Κ' ἐνεργεῖ ὕστερα μέσα
 μας τὸ Αἰώνιον μὲ νόμου ἀσυνείδητους καὶ ἀναλλοίωτους, ποὺ βρίσκοντ' ἔξω ἀπὸ κάθε
 σχέσι πρὸς τὴ ζωὴ καὶ σ' αὐτοὺς παραδίδεται χωρὶς ἀντίστασι. Στὴν προκειμένη

(Στὸ θέαμα αὐτὸ ἡ Ἄγλαϊα ὀπισθοχωρεῖ τρικλίζοντας σὰν νὰ τὴ χτύπησαν μὲ κάποιον ρόπαλο στὸ κεφάλι. Ἡ ἔκφρασι τῆς ἀπορίας ὑποχωρεῖ στὸν ἀπέραντο πόνον τῆς αἰσθήσεως. Μὲ ξεκωφαντικὴ κραυγὴ σωριάζεται. (*))

(Ὁ Λύσαντρος κ' ἡ Σταχτιά Γυναίκα μένουν στὴ ἴδια θέσι στὸ παράθυρο. . . Ὁ ἀέρας ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο φέρνει τὴ βοή τῶν δέντρων καὶ τῶν κυμάτων κ' ἡ λάμπα στὴ γωνιά τρεμοσβύνει. Περνοῦν ἀρκετὰ λεπτὰ σιωπῆς, ποὺ φαίνονται ἀτέλειωτα. . . Κ' ὕστερα ἀξαφνα τινάζεται ἀπάνω ἡ:

ΑΓΛΑΪΑ (μὲ ἐλαφρὰ πηδηχτὰ βήματα κινεῖται πρὸς τὸ παράθυρο ὅπου οἱ δυὸ κρατιοῦνται ἀγκαλιασμένοι. Δὲν τοὺς βλέπει. . . μένει στὸ παράθυρο καὶ τεντώνει ἕξω τὸ χέρι τῆς. Μὲ φωνὴ στριγγιὰ, θρηνώδη, τρέμουλη, ποὺ καὶ χαρᾶς μπορούσε νάνει). — Ἀχ, τῆς εὐτυχίας τὸ φωτεινὸ ποτάμι! . . . Ἀπὸ μακρυὰ κυλάει πρὸς ἡμᾶς, ὡς τὰ πόδια μας, ὡς τοὺς βράχους, ὅπου σπάζει! Στους βράχους πρέπει νὰ σπάση—μὰ θέλουμε νὰ τὸ κάμωμε νὰ τραβήξῃ καὶ πέρ' ἀκόμα ὡς τὶς ψυχές μας. . . δὲν θέλουμε νὰ τ' ἀφίσουμε νὰ τελειώσῃ στὰ πόδια μας στοὺς βράχους. . . Ναι, οἱ ψυχές μας εἶν' ἀξίες νὰ τὴ φιλοξενήσουν τὴν εὐτυχία, ἔ! Ἄγλαϊα; . . . Ἐ! Ἄγλαϊα; . . . (Ἀπομιμείται τοῦ Λύσαντρου τὴ φωνή. . . Σκύβει ἕξω ἀπ' τὸ παράθυρο). ὦ, ὄχι. . . ὄχι. . . Προτιμᾶει νὰ παίξῃ μὲ τὸ κουφάρι τοῦ παιδιδοῦ μου, Λύσαντρο—τῆς εὐτυχίας τὸ φωτεινὸ ποτάμι. . . δὲ θέλει νάλθῃ μέσα σὲ μᾶς: φοβᾶται τὶς ψυχές μας—εἶνε πολὺ σκοτεινὰ ἐδῶ μέσα—. εἶν' εὐχαριστημένο νὰ παίξῃ μὲ τὸ νεκρὸ μου παιδί. . . αὐτὸ εἶνε πιὸ ὁμορφό! ὦ, αὐτὸ εἶν' ὠραῖο, νὰ παίξῃ μὲ τὰ ξανθὰ μαλλᾶκια τὰ καταματωμένα. . . (Χαμηλώνει ἡ φωνὴ τῆς σὲ μυστηριώδικο ψίθυρο). Δὲ θέλω νὰ τοῦ χαλάσω τὸ παιγνίδι. Θὰ πάω πατώντας στὶς ἄκρες τῶν ποδιῶν μου στὸν κῆπο. . .

(Προχωρεῖ ἀκροποδητεῖ πρὸς τὴν πόρτα τοῦ πάρκου. . . Μοιολογώντας, σὲ ἔκστασι). Κ' ἐγὼ τώρα εἶμ' ὁμορφὴ! Δὲν πονῶ τάχα ἀρκετὰ; . . .—τὸ παιδί μου κοίτεται κάτω στοὺς βράχους—μὰ δὲν τὸ σκότωσα ἐγὼ ἡ ἴδια. . . Δὲν πειράζει: θὰ ἔλθουν ξένοι ἄνθρωποι νὰ μ' ἀγκαλιάσουν, ἐπειδὴ τὴν πόστον πολὺ. . . (Γνέφοντας ὀλόγουρα, μὲ σαστισμένες ματιές ποὺ μάτην ἰκετεύουν): Ἐλάτε λοιπόν! . . . Μά. . . Ἐλάτε λοιπόν. . . ! (Ἐνα διαπεραστικὸ

περίπτωσι, αὐτὴ ἡ ἀνώτατη Δύναμις φανερόνεται ὡς ἐσωτερικὴ Ὁμορφιά, ποὺ ἀχτινοβολεῖ ἀπὸ τὸ εἶναι τῆς Σταχτιάς Γυναίκας. Ἡ λατρεία, ἡ ἀφοσίωσι σ' αὐτὴ εἶνε ἡ: ΑΝΑΓΚΗ—ἡ μοῖρα. Ἔτσι κι' ὁ Λύσαντρος σ' αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴν πάλῃ δὲν μπορεῖ ν' ἀντισταθῇ, εἶνε ναυαγὸς ποὺ τὸν ἐσκοφενδοῖζον τὰ μανιασμένα κύματα τῆς ψυχικῆς του τρικυμίας! ἀμείλικτος πρὸς ἐκεῖνο τὸ σημεῖο, ὅπου μέσα στὴ νεροποντῆ τῆς μοίρας του θὰ χαθῇ. . .

(*) Ἡ ἔκφρασι τοῦ μεγαλείου αὐτῆς τῆς καταστροφῆς πρέπει ν' ἀφεθῇ εἰς τοὺς ἠθοποιούς μὲ τρόπο ἀνάλογο πρὸς τὴν καλλιτεχνικὴ ἀτομικότητα τοῦ καθενός. Βλέπω σωματοποιημένη τὴ μορφή τῆς Σταχτιάς Γυναίκας στὴν Adele Sandrock: Γ' αὐτὴν ἔγραφα τὸ ρόλο κι' ἀφιερώνω τοῦτο μου τὸ ἐσωτερικὸ δρᾶμα σὰ πιὸ φωτεινὰ τῆς τέχνης ὀψῆ.

γέλιο σάν στεναγμός, πού καταπίνεται, ξεχύνετ' ἀπὸ τὰ στήθια της, ξαπλώνεται καὶ σχίζεται σὲ δύο—πρὶν τελειώσῃ ἀκόμα. Γνέφοντας... μὲ τὰ δυὸ χέρια σάν ἄλλοι νὰ γέλασαν). Σιωπή! σιωπή!... ξάφνου κάτι ἄλλο συλλογίζεται). Μὰ πρῶτα θὰ πάω στὸν κήπο, θέλω νάφουκρασθῶ τὰ λουλούδια καὶ τὰ δέντρα, ὅπως πρῶτα... ὅπως πρῶτα—ὅταν ἤμουν ἀκόμη μικρὸ κοριτσάκι... Πόσο μακριὰ εἶνε!... Τὸν ἀκούτε τῶν λουλουδιῶν τὸν ψίθυρο καὶ τῶν πεύκων;... Τὸ μοσκοβόλημα ἀπ' τὴς νεραντζῆς ἔρχεται καὶ μοῦ λέει, πῶς ὄλα μὲ περιμένουν... Τ' ἀκούτε; (Μὲ μακάριο ἄσβεστο χαμόγελο).—Κ' ἐγὼ τώρα εἶμαι λουλούδι—πού τὸ τσάκισαν, τοῦ σχίσαν τὴν καρδιά... (μεταμορφωμένη). Ναι, εἶμαι... τὸ νοιώθω πῶς εἶμαι... Ἄ! (μὲ πολυσήμαντο γνέψιμο): Τώρα θὰ τὰ καταλαβαίνω καλά τὰ λουλούδια καὶ τὰ δέντρα... τώρα ἔχω λεπτὰ αὐτιά! (Κάνει λίγα βήματα πρὸς τὸ προσκήνιο... Μὲ τόνο ἀγαλλιᾶσεως τονίζοντας κάθε λέξι)... Κ' ὕστερα θὰ γυρίσω καὶ θὰ πῶ σ' ὄλον τὸν κόσμον τί ὁμορφὰ πράγματα πού ἀκουσα... (διαπερᾶστικά σάν γυαλί πού συντρίβεται): Χαίρετε...!

(Ρίχνεται ἀπὸ τὴν τζαμόπορτα στὸν κήπο... ἀκούεται τὸ στεγνὸ, παιδικὸ της γέλιο πού ξεμακραίνει... Ἡ πύρτα ἀριστερὰ ἀνοίγει κι' ὁ ὑπηρέτης κυτᾶζει μέσα σαστισμένος).

(Μιά σταχτιά αὐλαία κατεβαίνει ἄργα).

Ἡ ὄρχήστρα παίζει ὑποκρούοντας τὸ Πρελούντιο Νο 4 τοῦ Σοπέν.

ΤΕΛΟΣ

Σχεδιάστηκε καὶ γράφτηκε στὴν Ἀθήνα στὴν ἀρχὴ τῆς πρώτης γέας Ὀλυμπιάδος τὸν Ἀποίλη τοῦ ἔτους 1896. Τυπώθηκε στίς 7 τοῦ Ἀπρίλη 1898 στὴ Βιέννη.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ

ΠΕΤΡΟΥ ΧΑΡΗ

Πολύ φοβούμαι, κυρίες και κύριοι, ότι, ενώ έχω την υποχρέωση να κλείσω τη σειρά των έπτά όμιλιών για τα σαράντα τελευταία χρόνια του ελληνικού θεάτρου μ' έναν τρόπο που να παγιώσει την πεποίθηση ότι στις διαλέξεις του φιλολογικού τμήματος του «Παρνασσού» και της «Ένώσεως θεατρικών και μουσικών κριτικών» δεν ακούει κανείς μόνο χρήσιμα πράγματα, αλλά και περνά μια ευχάριστη ώρα, πολύ φοβούμαι ότι θά ειμαι ολιγώτερο ευχάριστος από τον κ. Λάσκαρη, από τον κ. Ανδρεάδη, από τον κ. Ξενόπουλο, από τον κ. Συναδινό, από τον κ. Κύρου, από τον κ. Ροδά. Μή φαντασθήτε ότι έκφράζω την ανησυχία αυτή από μετριοφροσύνη. Θά ήμουν πολύ άφελής αν ενόμιζα ότι μπορείτε να πιστέψετε έναν άνθρωπο της εποχής μας, που ισχυρίζεται ότι είναι μετριόφρων, προπάντων όταν ο άνθρωπος αυτός είναι νέος.

Αιτία της ανησυχίας μου είναι άλλη. Και δεν δυσκολεύομαι να σάς την πω. Ή σειρά των έπτά αυτών διαλέξεων σκοπό έχει να δώσει μια εικόνα της θεατρικής κινήσεως στον τόπο μας κατά τα τελευταία σαράντα χρόνια, να θυμήση πρόσωπα και προσάψεις, που δεν πρέπει να τις ξεχνούμε ποτέ, να κατατάξη τις εργασίες που έγιναν στο χρονικό αυτό διάστημα και με έξακριβωμένες πληροφορίες να κατατοπίση τον θεατρόφιλο σε μερικά πράγματα, για τα όποια ή δεν έχει καμμιά ιδέα ή, ακόμη χειρότερο, έχει γνώμη στηριγμένη σε πηγές που δεν εμπνέουν εμπιστοσύνη. Άλλ' αν είναι δυνατόν να γίνη ιστορική κατάταξη εργασιών που ανήκουν στις τρεις πρώτες δεκαετίες της τελευταίας τεσσαρακονταετίας, είναι πολύ τολμηρό να διατυπωθούν οριστικές κρίσεις για συγγραφείς και ήθοποιους που συνεχίζουν τις προσπάθειές των ή που μόλις τις άρχισαν, για έργα που δεν αντιμετώπισαν τον χρόνο και για μόδες ή αναγκαίες επαναστάσεις με άποτελέσματα που άμφισβητούνται ακόμα. Ή άποψινή όμιλία, λοιπόν, έπιβάλλεται να είναι κριτική περισσότερο παρὰ

ιστορική επισκόπηση. Κ' έπειδή ξέρω ότι ή κριτική όχι μόνο εϋχάριστη δέν είναι αλλά πεισμώνει κάποτε τόσο πολύ, ώστε δυο θανάσιμοι έχθροί μπορεί νά ξεχάσουν τά μίση των και νά συμφιλιωθούν για νά στραφούν έναντίον της, έσπευσα νά σάς προειδοποιήσω. "Άλλάς τε, έπειτ' από έξη διαλέξεις, πού δέν σάς έκορρασαν καθόλου, έχετε μεγάλο απόθεμα ύπομονής. Σάς παρκαλώ νά τó διαθέσετε άπόψε όλόκληρο.

Φυσικά, δέν πρόκειται νά μιλήσω για τó μεταπολεμικό θέατρο γενικώς. Άλλά και τó έλληνικό μεταπολεμικό θέατρο δέν είναι λίγο ύλικό για μιá όμιλία. Έγινε και στην Έλλάδα, τά τελευταία δέκα-δώδεκα χρόνια, κ' έξακολουθεί νά γίνεται ό,τι και στόν άλλο κόσμος: μιá μεγάλη μάχη του θεάτρου με τόν κινηματογράφο. Καί, μολονότι στόν τόπο μας ό ένθουσιασμός για τή θεατρική τέχνη έλαττώθηκε πολύ λίγο κ' έκείνοι πού ύποστηρίζουν ό,τι τó θέατρο πέθανε μετριώνται στα δάχτυλα, στη μάχη αυτή ό φανατισμός δέν ήτανε μικρότερος. Άλλ' ή θεατρική κίνηση τών τελευταίων έτών δέν όφείλεται μόνο στόν άνταγωνισμό θεάτρου και κινηματογράφου. Μέσα στη δωδεκαετία αυτή έπλησίασαν ή έπέρασαν τά σαράντα μερικοί άνθρωποι, πού από νέοι είκοσι χρόνων άρχισαν νά έργάζονται για τó θέατρο και συμπλήρωσαν μιá προετοιμασία, πού δέν μπορούσε παρά νά δώση τά άποτελέσματά της. Άλλά και οί νέοι δέν ύστέρησαν. Έδρασαν ως συγγραφείς ή ως ήθοποιοί όσο ποτέ άλλοτε. Κι' άν δέν παρουσίασαν σπουδαία έργασία, έδειξαν ό,τι ό πόνος τους για τó θέατρο δέν ύποχωρεί έμπρός σε κανένα έμπόδιο και τούς κάνει ίκανούς για κάθε είδους θυσία.

Δέν θα παραλείψω, βέβαια, νά χρησιμοποιήσω τις πληροφορίες πού βρήκα στα χαρτιά μου και τά σημειώματα, πού είχαν τήν καλωσύνη νά μου δώσουν ό κ. Άνδρεάδης, ό κ. Γ. Νάζος, ό κ. Μ. Λιδωρίκης και ό κ. Κ. Βελμύρας. Άλλά και χωρίς νά στηριχθώ σε στατιστικές, όποιος παρακολούθησε θέατρο τά τελευταία δώδεκα χρόνια, δέν μπορεί παρά νά έχη τή γνώμη ότι ή κίνηση στη χρονική αυτή περίοδο ήταν μεγάλη, μεγαλύτερη ίσως άπ' όσην επέτρεπε ή γενική οικονομική κατάσταση. Έκείνο όμως πού χαρακτηρίζει περισσότερο τή θεατρική αυτή περίοδο δέν είναι ή ζωηρότατη κίνηση, αλλά κάτι πολύ σπουδαιότερο και πολύ πιό ύπολογίσιμο από ένα μεγάλο άριθμό παραστάσεων. Στα δέκα-δώδεκα τελευταία χρόνια έγιναν προσπάθειες καθάρως καλλιτεχνικές και πολλοί άνθρωποι του θεάτρου δέν έμόχθησαν για νά πραγματοποιήσουν εισπράξεις, αλλά για νά μορφώσουν αισθητικώς τó μεγάλο κοινόν με έργα τέχνης και με καλές σκηνοθετικές και σκηνογραφικές έργασίες. Ό Χρηστομάνος, πού έξαντλούσε τήν ύπομονή του άκροατηρίου του για νά δέση καλύτερα τó φιλόγκο τής πρωταγωνιστριάς του ή τή γράβτα του ζέν-πρεμιέ του θιάσου του, δέν έματαιοπήνησε. Η επί-

δρασή του ήταν ευεργετικωτάτη. Φάνηκε όμως αρκετά χρόνια έπειτ' από τὸ θάνατό του, στις παραστάσεις, βέβαια, τῶν δύο μεγάλων θιάσων, τῆς Κυβέλης καὶ τῆς Κοτοπούλης, ἀλλὰ περισσότερο στις προσπάθειες ὅλων τῶν θεάτρων τέχνης τῆς χρονιῆς περιόδου ποὺ ἐξετάζουμε. Ἦταν ἀντίδραση οἱ προσπάθειες αὐτές στὴ στάση τοῦ κοινοῦ, ποὺ ἄρχισε νὰ ἐνδιαφέρεται λιγώτερο γιὰ τὸ θέατρο καὶ ἄκουνα ἀπέναντι τοῦ κινηματογράφου; Ἦταν οἱ φιλοδοξίες μερικῶν ποὺ ὑπολογίζουν πολὺ στὸ θόρυβο; Ἦταν ἀποτέλεσμα βαθύτερας ἐκτιμῆσεως τῶν θεατρικῶν μας πραγμάτων, ἐκτιμῆσεως ποὺ ἐπέβαλε τὴν ἀνανέωση; Θὰ τὸ δοῦμε ἀμέσως. Ὅπως δὴποτε, ἡ θεατρικὴ κίνηση τῆς τελευταίας δωδεκαετίας εἶχε χαρακτῆρα καλλιτεχνικό. Ἀκριβῶς γι' αὐτὸ ἐπροκάλεσε ἐνθουσιασμοὺς καὶ ἐπικρίσεις, ὅπως καθεστὶ ποὺ ἀντέχει στὸν ἔλεγχο καὶ δίνει ἀφορμὴ σὲ σκέψεις, σὲ συζητήσεις, σὲ ἀντίδραση ἀκόμα. Καὶ φτάνει νὰ φυλλομετρήσετε τοὺς τόμους τῶν ἡμερησίων γιὰ νὰ καταλάβετε πόσο ἀξιόλογη ἦταν ἡ θεατρικὴ κίνηση τῶν τελευταίων δώδεκα ἐτῶν. Δὲν ἔγιναν μόνον περισσότεροι καὶ ἐνοχλητικώτεροι οἱ κριτικοί. Ἀνεκινήθησαν ζητήματα γενικώτερα, ἐκρίθησαν συγγραφεῖς καὶ τάσεις, συζητήθηκαν μερικὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν πολλοὺς καὶ ἐκλεκτοὺς στὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα, διευτυπώθησαν μερικὲς περιέργειες, ἀλλὰ καὶ ἀρκετὲς σωστὲς γνώμες γιὰ τὸ θέατρο καὶ τὸν προορισμὸ του, ζητήθηκαν εὐθύνες, τέλος πάντων ἕνας κόσμος ὀλόκληρος προσεπάθησε νὰ δῆ τί γίνεται ἀλλοῦ καὶ νὰ ὑποδείξῃ τί πρέπει νὰ γίνῃ στὴν Ἑλλάδα, ἀγωνίστηκε γιὰ νὰ πληροφορήσῃ, νὰ διαφωτίσῃ καὶ νὰ κάμῃ γνωστὰ μερικὰ πράγματα, ποὺ βοηθοῦν στὴν ἐκτίμησι μίᾶς καλῆς προσπαθείας καὶ στὴν καταδίκη τοῦ καμποτινισμού, ὅπου καὶ ὅπως ἐμφανίζεται. Οἱ προσπάθειες τῶν θεατρικῶν συγγραφέων τῆς ἐποχῆς μας, οἱ ἐπιδιώξεις γενικῶς τοῦ συγχρόνου θεάτρου, ἡ παραβίαση τῶν ἀριστοτελικῶν κανόνων καὶ ὁ χωρισμὸς τοῦ θεατρικοῦ ἔργου σὲ πολλὰς εἰκόνας, ὁ ρόλος τῶν σκηνοθετῶν καὶ τῶν σκηνογράφων, τὰ προβλήματα τοῦ φωτισμοῦ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα προβλήματα ποὺ ἔχουν γεννηθῆ στὴ μεταπολεμικὴ σκηνή, οἱ ἐρμηνεῖες τῶν μεγάλων ρόλων, ἡ διδασκαλία κλασσικῶν ἔργων χωρὶς κοστουμια τῆς ἐποχῆς, ὅλα συζητήθηκαν, ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ ἐπιδείξουν μερικοὶ εὐκολὴ σοφία καὶ ἐκπληκτικὴ ἐνημερότητα, ἀλλὰ συγχρόνως ἔκαμαν ἀπαιτητικώτερο τὸ κοινόν. (Καὶ ἴσως ἐπλησιάσαμε στὴν εὐρωπαϊκὴ θεατρικὴ κίνηση μὲ τίς συζητήσεις περισσότερο παρὰ μὲ τὰ ἔργα. Ἀλλὰ κ' αὐτὸ εἶνε κέρδος. Ὅταν ξέρῃ κανεὶς πόσο προοδεύουν οἱ ἄλλοι, ἡσυχάζει λιγώτερο. Καὶ ἡ ἀνησυχία εἶναι δημιουργικὴ δύναμη, μίᾳ ἀπὸ τίς πιὸ ἀπαραίτητες προϋποθέσεις γιὰ κάθε ἀξιόλογη πνευματικὴ ἐργασία).

Ἄς δοῦμε ὁμως μίᾳ-μίᾳ τίς κυριώτερες ἀπὸ τίς προσπάθειες ποὺ ἔγιναν στὴ δωδεκαετία. Οἱ θίασοι Κυβέλης καὶ Κοτοπούλης ἐργάστηκαν γιὰ τὸ πρόγραμμα καὶ γιὰ τίς ἐπιτυχίες, γιὰ τίς ὁποῖες σὰς μίλησαν ὁ κ. Συναδινὸς καὶ ὁ κ. Κύρου. Δὲν ὑπάρχει

λοιπόν, λόγος νά ἐπαναλάβω πράγματα γνωστά. Ἐξαίρεση μόνο θά κάμω γιά τὸ θίασο Κοτοπούλη, ὅταν φτάσουμε στὴν ἐποχὴ ποῦ ἔγινε «Ἐλευθέρα Σκηνή» καὶ θέλησε ν' ἀκολουθήσῃ ἕνα πρόγραμμα αὐστηρῶς καλλιτεχνικό. Ἀλλὰ στὸ μεταξύ προηγούμεναι πολλές ἄλλες προσπάθειες.

Ὁ θίασος τοῦ Ὁδείου Ἀθηνῶν, κατὰ χρονολογικὴ σειρά, ἰδρύθηκε τὸ 1918 κ' ἐργάστηκε στὸ πρῶν Βασιλικὸ θέατρο ὡς τὸ 1924. Ἦταν ἕνας καλὸς ὀργανισμὸς μὲ διοικητικὸ συμβούλιο, ποῦ τὸ ἀποτελοῦσαν οἱ κ. κ. Α. Διομήδης, Γ. Ἀβέρωφ, Λ. Ἐμπειρικός, Ι. Ἡλιάσκος, Γ. Καφαντάρης, Δ. Διαμαντίδης, Σ. Παντερμαλῆς, Κ. Νικολαΐδης καὶ Γ. Νάζος, μὲ ἐφορεία κυριῶν, μὲ ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ, μὲ διευθυντὴ τὸν κ. Γεώργιο Νάζο, σκηνοθέτῃ τὸ Θωμᾶ Οἰκονόμου καὶ ἔφορο τὸν κ. Νικ. Ζάννο. Οἱ ἠθοποιοὶ του, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Ροζάν, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦταν νέοι, ἢ Κούλα Ζερβοῦ, τῶρα κυρία Κέλη, ἢ Ἰουλία Κωνσταντινίδου, ἢ Ἀγγελικὴ Κοτσάλη, ἢ Κλειῶ Βρασιβανοπούλου, ἢ Βενετία καὶ ἢ Μαρία Μπενηψάλτη, ἢ Θάλεια Παναγοπούλου, ἢ Ἄννα Γαλανοῦ, ἢ Αἰκατερίνη Λεμονίδου, ἢ Εὐφροσύνη Μπατεστάτου, ἢ Σαββάρια Κανελλοπούλου, ἢ Μαρία Παπανικολάου, ἢ Πηνελόπη καὶ ἢ Χαρίκλεια Ρηγοπούλου, ὁ Δημήτριος Ροντήρης, ὁ Ἡλίας Δεστούνης, ὁ Θεόδωρος Γαλάνης, ὁ Γεώργιος Τσιτσιλιάνος ὁ Ὀρέστης Κοντογιάννης, ὁ Ι. Κοπανᾶς, ὁ Γ. Παπαχρήστος, ὁ Π. Σπυρόπουλος, ὁ Ι. Κωννήδος, ὁ μακαρίτης ὁ Βολάνης, ὁ Βακόντιος, ὁ Χατζηπέτρος, ὁ Σακελλαρίου, ὁ Λ. Βρασιβανόπουλος, ὁ Φωκᾶς. Καὶ ὅλοι αὐτοὶ οἱ νέοι ἐργάστηκαν μὲ ἐνθουσιασμὸ κ' ἐδοκίμασαν τίς δυνάμεις των σὲ ἔργα δύσκολα: στὴν «Ὀρέστεια» τοῦ Αἰσχύλου, στὸ «Στοιχεῖο τοῦ πύργου» τοῦ Γκριλμπάρτερ, στὸ «Ρωμαιοὶ καὶ τὴν Ἰουλιέττα», στοὺς «Γάμος τοῦ Φιγκαρώ», στὸν «Κατὰ φαντασίαν ἀσθενῆ», στὸ «Χειμωιάτικο παραμῦθι», στὴ «Δωδεκάτη νύχτα», στὴν «Ἡρώ καὶ Λέανδρος». Καὶ μόνο ἀπὸ τὸ ρεπερτόριο αὐτὸ καταλαβαίνει κανεὶς ὅτι τὸ θέατρο τοῦ Ὁδείου ἦταν θέατρο τέχνης. Μᾶς ἐγνώρισε ἔργα ποῦ μορφώνουν πραγματικῶς τὸ γούστο καί, μολονότι δὲν ἔδινε κάθε βράδου παραστάσεις καὶ τὸ θίασὸ του τὸν ἀποτελοῦσαν ἐρασιτέχνες, προσέφερε στὴ θεατρικὴ μας κίνηση ὅσα πολὺ λίγοι ἀπὸ τοὺς τακτικούς θιάσους.

Τὴν ἴδια περίπου ἐποχὴ ἰδρύθηκε ὁ θίασος τῆς «Ἐταιρίας Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» μὲ τὴν ἐποπτεία τῆς «Ἐταιρίας θεατρικῶν συγγραφέων», ἀλλὰ μὲ χρήματα φίλων τοῦ κ. Μιλτιάδη Λιδωρίκη. Διευθυντῆς τοῦ θιάσου ὁ κ. Λιδωρίκης, σκηνοθέτης ὁ κ. Φῶτος Πολίτης, γραμματεὺς ὁ κ. Γεώργιος Βλάχος καὶ ταμίας ὁ κ. Τάκης Δαραλέξης. Μέλη του ἡ Νίνα Κόκκου (τῶρα κ. Ἀθανάτου), ἢ Βασιλεία Στεφάνου, ἢ Χριστίνα Καλογερίκου, ἢ Μαρία Φιλιππίδου, ἢ Σωτηρία Ἰατρίδου, ἢ Ἀθανασία Μουστάκα, ὁ Βεᾶκης, ὁ Λούης, ὁ Γαβριηλίδης, ὁ Νέξερ, ὁ Ἰακωβίδης, ὁ

Παλμύρας, ὁ Λύτρας, ὁ Μουστάκας, ὁ Σάββας, μακαρίτες πιά οἱ τρεῖς τελευταῖοι, ὁ Φιλίππιδης, ὁ Κωνσταντῖνος. Ἄρχισε τίς παραστάσεις του στὰ «Ὀλύμπια» μέ τὸν «Οἰδίποδα Τύραννο», ποῦ ἦταν μιὰ ἀναμφισβήτητη σκηνοθετικὴ ἐπιτυχία τοῦ κ. Φώτου Πολίτη, καὶ τίς συνέχισε μέ ἀρκετὰ καλὰ ξένα ἔργα, μέ μερικά ἀξιόλογα μεταφρασμένα ἀπὸ τὸν Πολύβιο Δημητρακόπουλο ἑλληνικά καὶ μέ τὴν «Εἰρήνη» τοῦ Ἀριστοφάνη. Ἀπὸ τὰ ξένα ἀναφέρουμε τὸν «Θεῖλο» καὶ τὸν «Ἐμπορο τῆς Βενετίας» τοῦ Σαίξπηρ, τὸν «Ἐπιθεωρητὴ» τοῦ Γκόγκολ, τῆς «Ἀδελφοῦς Καραμαζώφ» τοῦ Ντοστογιέφσκυ, τὸν «Πέπλο τῆς εὐτυχίας» τοῦ Κλεμανσώ, τὸν «Ἀρλεκῖνο βασιλιά» τοῦ Λοττάρ, τὸν «Ἐπίσκοπο καὶ Σία» τοῦ Ντ' Ἀνουτσιο, διασκευασμένον ἀπὸ τὸν κ. Λευκοπαρίδη καὶ τὸν κ. Παρασκευᾶ. Ἑλληνικά ἔργα ὁ θίασος τῆς «Ἐταιρίας Ἑλληνικοῦ Θεάτρου» ἔπαιξε ἑπτὰ: τοὺς «Φοιτητὰς» τοῦ κ. Ξενοπούλου, τὴ «Φλόγα» τῶν κ. κ. Μελά καὶ Κοκκίνου, τὴ «Νέλλη» τοῦ κ. Κύρου, τὴ «Φαίδρα» τοῦ κ. Προβελεγγίου, τὸ «Λουλουδόκοσμο» τοῦ Δημητρακοπούλου, τὸ «Μεγάλο κακὸ» τοῦ Δεληκατερίνη καὶ τῆς «Ὠμορφιάς τὰ μάγια» τοῦ κ. Ἀθανασιάδη—Λάρμη. Ἀπὸ τὰ ἑπτὰ αὐτὰ ἔργα εἶχαν τὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία (εἴκοσι τρεῖς παραστάσεις στὴ σειρά), ἔπειτ' ἀπὸ τὸ «Λουλουδόκοσμο» τοῦ Δημητρακοπούλου, ποῦ ἦταν περισσότερο θέαμα, οἱ «Φοιτητὰς».

Καὶ σημειώσατε ὅτι παίχθηκαν ὑπ' εὐθύνην τοῦ κ. Λιδωρίκη, γιατί εἶχαν ἀπορριφθῆ ἀπὸ τὴν κριτικὴ ἐπιτροπὴ τῆς «Ἐταιρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ θεάτρου»! Ὁ θίασος τῆς Ἐταιρίας μέ διευθυντὴ καὶ σκηνοθέτη τὸν κ. Λιδωρίκη—ὁ κ. Πολίτης μετὰ τὸν «Οἰδίποδα Τύραννο» δὲν ἐσκηνοθέτησε ἄλλο ἔργο—ἐπανάλαβε τὸν «Θάνατο τοῦ Περικλέους» τοῦ Κορομηλά, τὸ «Ζητεῖται ὕπηρετής» τοῦ Ἀννίνου, τὸ «Βασιλέα τῆς ρέγκας» τοῦ Τσοκοπούλου, τὸ «Πατρικὸ σπίτι» τοῦ κ. Δάφνη, τὸ «Χαλασμένο σπίτι» τοῦ κ. Μελά, τὸ «Λαβύρινθο» καὶ τὸν «Κρυφὸ πόθο» τοῦ κ. Λιδωρίκη, ποῦ τὸν ἐχειροκρότησαν πολὺ οἱ Ἕλληνες τῆς Πόλης καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, τὸν «Ἀγαπητικὸ τῆς Βοσκοπούλας» καὶ τὸν «Γενικὸ Γραμματέα» τοῦ Καπετανάκη, ἔκαμε περιοδεῖες στὴ Θεσσαλονίκη, στὴν Πόλη, στὴ Σμύρνη, στὴν Αἴγυπτο καὶ ἔδωσε τακτικὲς παραστάσεις ὡς τὸ 1922. Ὅσο ἔπαιζε στὴν Ἀθήνα, ὅπως μ' ἐβεβαίωσε ὁ κ. Λιδωρίκης, εἶχε καλὲς εἰσπράξεις. Κ' ἐνῶ οἱ περισσότεροι θίασοι ἀνασυγκροτοῦνται οἰκονομικῶς στὶς ἐπαρχίες, αὐτὸς ζημιώθηκε τόσο στὶς περιοδεῖς του, καὶ προπάντων στὴ Σμύρνη, ὡστε γύρισε στὴν πρωτεύουσα γιὰ νὰ διαλυθῆ. Ὅπως δὴποτε ἐργάστηκε τρία πάνω-κάτω χρόνια κι' ἂν δὲν ἔκαμε πάντ' ἀρχὴν, ἔδωσε μερικὲς ἐξαιρετικὲς παραστάσεις καὶ ἐπλούτισε τὸ δραματολόγιο τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου μέ ἔργα ποῦ δημιουργοῦν τὸν πραγματικὸ θεατρόφιλο.

Μὲ καλλιτεχνικώτερες βλέψεις, ἀλλὰ καὶ μέ εὐεργετικώτερη

ἐπίδραση ἐργάσθηκε στό «Ἀθήναιον» ἀπό τό Μάϊο ὡς τό Σεπτέμβριο τοῦ 1925 ὁ θιάσος τοῦ «Θεάτρου Τέχνης» τοῦ κ. Σπύρου Μελά. Ἐστήριξε τήν προσπάθειά του σέ νέους ἠθοποιούς, πού παρουσίασε μέ τόν καλύτερο τρόπο καί πρέπει νά σημειωθῆ στό ἐνεργητικό του τό γεγονός ὅτι ἡ δ. Παπαδάκη ἄρχισε τή θεατρική καριέρα της ἀπό τό «Ἀθήναιον». Ἀλλά τό «Θεάτρο Τέχνης» ἔκαμε κάτι σπουδαιότερο: ἔδωσε νέο παλμό στή θεατρική μας κίνηση. Ἦταν μία μικρῆ ἐπανάσταση. Στήν ἐπανάσταση ὁμως αὐτή ὀφείλεται ἡ γνωριμία τοῦ κοινοῦ μας μέ συγγραφεῖς σάν τόν Λενορμάν καί τόν Πιραντέλλο καί πολλές σκηνοθετικές καί σκηνογραφικές ἐργασίες, πού ἔφεραν τό ἑλληνικό θέατρο πλησιέστερα πρὸς τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς μας. Διατηροῦμε, βέβαια, τίς ἐπιφυλάξεις μας γιά μερικά ἀπό τὰ ἔργα πού παίχτηκαν στό «Ἀθήναιον» καί δέν νομίζουμε ὅτι ἔπρεπε νά εἶχαν ἐνθαρρυνθῆ τόσο μερικοί ἀπό τοὺς νέους ἠθοποιούς πού ἀποτελοῦσαν τό θιάσο τοῦ «Θεάτρου Τέχνης». Γεγονὸς ὁμως ἀναμφισβήτητο παραμένει αὐτό πού ἐτονίσασα: ὅτι τό «Θεάτρο Τέχνης» ἦταν μία ἐπανάσταση μέ εὐεργετικώτατα ἀποτελέσματα. Ἐπροκάλεσε ἀνησυχίες, μᾶς ἔδωσε νά καταλάβουμε ὅτι τὰ σκηνοθετικά προβλήματα δέν λύνονται μέ τὴν ὠραία ἐπίπλωση ἐνὸς σαλὸν ζερμέ καί πρὸ πάντων μᾶς ὑπέδειξε ὅτι τό θέατρο δέν εἶναι τόπος ὅπου μποροῦμε νά χωνέψουμε καλύτερα, ἀλλ' ἀφορμὴ γιά νά βάζουμε σ' ἐνέργεια τὴ σκέψη μας καί νά πλουτίζουμε τὸν ψυχικό μας κόσμο. Ἔπαιξε ἐννέα μόνο ἔργα: τοὺς «Ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας» τοῦ Αἰσχύλου, τὸν «Ἀμφιτρύωνα» τοῦ Μολιέρου, τό «Ὁ χρόνος εἶναι ὄνειρο» τοῦ Λενορμάν, τὰ «Ἐξ πρόσωπα ζητοῦν συγγραφέα» καί τό «Ἔτσι εἶναι ἂν ἔτσι νομίζετε» τοῦ Πιραντέλλο, τό «Μόσχο τό σιτευτό» τοῦ Ζιμμέρ, τὰ «Πληγωμένα πουλιά» τῆς κ. Καζοαντζάκη, τὰ «Περασμένα» τοῦ Πορτορίς, τό «Δίλημμα τοῦ γιατροῦ» τοῦ Σόου κ' ἐπανέλαβε μερικά ἑλληνικά, τὸν «Πειρασμό» τοῦ κ. Ξενοπούλου, τό «Κόκκινο πουκάμισο» καί τό «Ἄσπρο καί τό μαῦρο» τοῦ κ. Μελά καί ἄλλα. Ἐργάστηκε τό «Θεάτρο Τέχνης» ἕνα καλοκαίρι μόνο. Ἀλλ' ἡ σύντομη δράση του ἐπροκάλεσε γενικὴ ἀφύπνιση. Καί προπάντων δυνάμωσε τίς φιλοδοξίες τῶν νέων, πού δέν μπόρεσαν νά συγκρατηθοῦν περισσότερο, ἔκαμαν τοὺς θιάσους τῶν καί παρουσίασαν τὰ ἔργα τους.

Οἱ θιάσοι τῶν Νέων ἔχουν τὴν ἱστορία τους, πού ἀρχίζει ἀπὸ τό 1925 καί εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὠραίες περιπέτειες, ἀπὸ ἀπίστευτους μύχθους καί ἀπὸ μεγάλες ὕλικές θυσίες. Ἀντιμετώπισαν ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια καί, καθὼς ἔπαιζαν μακρὰ ἀπὸ τὰ κέντρα, ἐκινδύνευαν νά μείνουν χωρὶς κοινόν. Ἀλλ' οἱ νέοι συγγραφεῖς καί ἠθοποιοί, πού τοὺς διηύθυναν, ἐπέμειναν. Καί σιγά-σιγά ἐκέρδισαν τὴ συμπάθεια τοῦ κόσμου, πού δυὸ-τρεις φορές τὴν ἐβδομάδα δέν παρέλειπε νά πηγαίνει στό Ζάππειο καί στό Παγ-

κράτι για νά παρακολουθήση τὸν ἀγῶνα τους. Γιατί ὅ,τι ἔκαναν οἱ νέοι στὸ Ζάππειο καὶ στὸ Παγκράτι ἦταν ἕνας σκληρὸς ἀγῶνας. Εἶχαν ὄλο τὸ κέφι νά ἐργασθοῦν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν στὴ διάθεσή τους οὔτε μιὰ ἀύλαία, πού νά ὑπακούη στὸν ὀδηγὸ τῆς σκηνῆς. Καὶ οἱ ἠθοποιοὶ τῶν θιάσων τῶν Νέων δὲν ἀναγκάστηκαν λίγες φορὲς νά παρατείνουν ἕνα φινάλε ἢ καὶ νά ξεχάσουν ὅτι εἶχαν πεθάνει ἢ ὅτι εἶχαν λιποθυμήσει, ἐπειδὴ ἡ ἀύλαία ἐνοούσε νά μὲν ἄνοιχτῆ. Ἄλλὰ οἱ θίασοι τῶν Νέων εἶχαν συνήθως καὶ ἐνοχλητικούς γείτονas. Καὶ ἐνοχλητικώτερος ἀπ' ὅλους ἦταν ὁ Καραγκιόζης μὲ τὶς κραυγές του, μὲ τὰ βαρελόττα του, μὲ τὰ τραγούδια του καὶ προπάντων μὲ τὴ μουσικὴ του. Τῆ σκηνὴ τοῦ θιάσου τῶν Νέων, βλέπετε, καὶ τὸ μερνετὲ τοῦ Καραγκιόζη τοὺς ἐχώριζε στὸ Ζάππειο μίαν μόνο χαμηλὴ μάντρα. Καὶ συχνά ὁ κ. Μουσοῦρης, ὁ ζῆν πρεμιέ τοῦ θιάσου, ἐνῶ ἔλεγε χίλια-δυὸ γλυκόλογα στὴν καλὴ του, ἐπαιρνε τὴν ἀπάντηση ἀπὸ τὸν Μπαρμπα-Γιῶργο, ἀπὸ τὸ σιὸρ-Νιόνιο, ἀπὸ τὸν Βεληγκέκα, ἀπὸ τὸν ἴδιο, βέβαια, τὸν Καραγκιόζη, τὶς περισσότερες φορὲς, καὶ κάποτε ἀπὸ τὸν Ὀμορφονιό. Ἄλλὰ οἱ Νέοι ἐπέμειναν. Καὶ ἐπέμειναν τόσο πολὺ, ὥστε οἱ θεαταὶ συνήθισαν καὶ τὴ μουσικὴ καὶ τ' ἀστέια τοῦ Καραγκιόζη καὶ δὲν ξαφνιαζόταν παρὰ μόνο ὅταν ὁ πασὰς εἶχε μεγάλο γλέντι στὸ σαράϊ του ἢ ὅταν ὁ Καραγκιόζης χτύπαγε τὸ κεφάλι του στὸν τοῖχο.

Οἱ κυριώτεροι θίασοι τῶν Νέων ἦταν τρεῖς: τοῦ κ. Κωστῆ Βελμύρα, τῆς δ. Ἐλένης Χαλκούση καὶ τοῦ κ. Βασίλη Ρῶτα. Καὶ οἱ τρεῖς ἔπαιξαν ἔργα νέων συγγραφέων. Περισσότερα ὅμως ὁ θίασος τοῦ κ. Βελμύρα, πού τὸν ἀποτελοῦσαν οἱ κυρίες Φλόρα Βορδῶνη Βελμύρα, Φιλιῶ Οἰκονόμου, Ν. Παντοπούλου, Καίτη Ἀραβανῆ, Σοφία καὶ Καίτη Βερῶνη, Εὐα Εὐαγγελίδου καὶ Σοφία Ἡλιοπούλου καὶ οἱ κ. κ. Μουσοῦρης, Παντόπουλος, Μπούμπης, Μπαρμπάτος, Σπυρίδης, Δαρίβας, Πέννας, Βαβούλης καὶ Βογιαζάνος. Ἐπαιξε τὴ «Φαρμακωμένη» τοῦ κ. Γιοφύλη, τοὺς «Ὀργανοπαίχτες» τοῦ κ. Α. Χατζηαποστόλου, τὴ «Σφραγίδα τοῦ ἔρωτα» τοῦ κ. Κωνσταντινίδη, τὸ «Νὰ τὴν κλέψης τοῦ κ. Σάββα», τὸ «Ἀπὸ πολὺ μακρὰ» τοῦ Σουλβίου, τὸ «Δρᾶμα τῆς κοκαίνης» τοῦ κ. Μπουφίδη, τὶς «Θεατρίνες» τοῦ κ. Ἡλιάδη, τὸ «Λὸν Γκάρν» τοῦ κ. Βελμύρα, τοὺς «Ἀνθρώπους καὶ τὰ ζῶα» τοῦ κ. Παναγιωτοπούλου, τὸ «Παλληκάρι τῆς φακῆς», διασκευὴ τοῦ «Miles gloriosus» τοῦ Πλαῦτου ἀπὸ τὸν κ. Σίδερη καὶ τ' «Ἀρραβωνιάσματα», τὴν ὠραία ἠθογραφία τοῦ κ. Μπόγρη, πού δὲν εἶχε μόνο τὴ μεγαλύτερη ἐπιτυχία, ἀλλὰ καὶ τὶς μεγαλύτερες εἰσπράξεις.

Ἄρκετά, ἐπίσης, ἔργα νέων ἔπαιξαν ὁ θίασος τῆς κ. Χαλκούση στὸ θέατρο Κυβέλης καὶ τοῦ κ. Ρῶτα στὸ Παγκράτι καὶ ἀρκετοὺς νέους ἠθοποιούς παρουσίασαν. Ἄλλὰ τί τὰ θέλετε. Οἱ νέοι συγγραφεῖς καὶ ἠθοποιοί, μὲ ὅλες τους τὶς προσπάθειες καὶ τὶς θυσίες δὲν κατῴρθωσαν νά μᾶς πείσουν ὅτι ἀδικοῦνται παραπολύ. Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ἔργα πού παίχθηκαν στὸ Παγκράτι, στὸ Ζάππειο ἢ στὸ θέατρο Κυβέλης ἦταν μετριώτατα ἢ ἐντελῶς

ἀσήμαντα. Καί παίχτηκαν τόσα πολλά, ὥστε δέν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐλπίζῃ ὅτι ἔργα ἀξιόλογα περιμένουν στά συρτάρια. Ἄλλὰ καὶ ὁ ἄλλος ἰσχυρισμὸς, ὅτι οἱ νέοι ἠθοποιοὶ δέν κατορθώνουν νὰ ἐμφανισθοῦν, δέν ἀποδεικνύεται βάσιμος. Ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν νέων πού βρῆκαν τόσες εὐκαιρίες γιὰ νὰ ἐπιδείξουν τίς ἱκανότητές των στὸ Παγκράτι, στὸ Ζάππειο ἢ στὸ θέατρο Κυβέλης δύο ἢ τρεῖς ξεχώρισαν. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ δέν ἀποκλείεται νὰ εὗρισκαν τρόπο νὰ ἐμφανισθοῦν, καὶ χωρὶς τίς εὐκαιρίες πού τοὺς ἔδωσαν οἱ θιάσοι τῶν Νέων. Τὸ συμπέρασμα εἶναι ὅτι τὸ θέατρο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶδος τέχνης προκαλεῖ φιλοδοξίες, πού κάνουν, τοὺς νέους προπάντων, ἱκανοὺς γιὰ κάθε θυσία καὶ πρόθυμους γιὰ τίς πιὸ ἐπίπονες ἐργασίες.

Καὶ ἡ μάχη συνεχίζεται τόσο μὲ τὸν κινηματογράφο ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ. Ἄλλὰ κ' ἐκεῖνοι πού ἀπὸ νέοι εἴκοσι χρόνων ἄρχισαν νὰ ἐργάζονται γιὰ τὸ θέατρο κ' ἐπλησίασαν ἢ ἐπέρασαν τὰ σαράντα μέσα στὴν τελευταία δωδεκαετία, δέν ἐκουράστηκαν. Ὁ κ. Μελάς, ἔπειτ' ἀπὸ τὸ «Θέατρο Τέχνης», ἰδρύει τὸ 1929 μαζί μὲ τὴν κ. Κοτοπούλη καὶ τὸν κ. Μυράτ τὴν «Ἐλευθέρα Σκηνή» καὶ συνεχίζει τὴν προσπάθειά του μὲ περισσότερα ὑλικά μέσα καὶ μὲ καλύτερο ἔμπυχο ὑλικό. Ἀνεβάζει τὸ «Τιμπούκ», τὸ «Βολπόνε», τὸ «Σιμόν», τὸν «Ἐρωτόκριτο» τοῦ κ. Συναδινοῦ, τὸν «Ὀρκο τοῦ πεθαμένου» οὐ κ. Παπαντωνίου, τὰ «Μάγια», τὸ περίφημο «Τέλος τοῦ ταξιδίου». Καὶ δίνει ἀφορμὴ σὲ πολλὰ συζητήσεις καὶ ἐπικρίσεις. Ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἔργα αὐτὰ δέν λένε σπουδαῖα πράγματα. Καὶ οἱ ἐπικριτὰὶ ἔχουν δίκιο. Ἄλλὰ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο σκηνοθετήθηκαν ἦταν μὴ πρόδοδος γιὰ τὸ ἑλληνικὸ θέατρο. Ἡ τακτοποίηση ἐνὸς σαλὸν ζερμέ δέν εἶναι πιά τὸ ἅπαντον τῆς προσπάθειας τοῦ σκηνοθέτου τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς». Καὶ οἱ καινοτομίες του ξαφνιαzoύν, προκαλοῦν τὸ ἐνδιαφέρον, ἀπομακρύνουν τὸ κοινὸν ἀπ' τίς ἀπαραίτητες τρεῖς πράξεις, ἀπὸ τὰ συνηθισμένα φινάλε, ἀπὸ τὰ σαλόνια πού χρησιμοποιοῦνται πάντα τὰ ἴδια κί' ἀπὸ τὴν ὅλη τακτικὴ τῶν θιάσων μας πού ἔχει κουράσει καὶ τοὺς πιὸ πιστοὺς φίλους τοῦ θεάτρου. Εἶχα καὶ διατηρῶ τίς ἀντιρρήσεις μου γιὰ τὴν ἀξία ἀρκετῶν ἔργων πὰυ παίχτηκαν στὴν «Ἐλευθέρα Σκηνή» καὶ γιὰ τὸ παίξιμο μερικῶν ἠθοποιῶν τῆς. Καὶ νομίζω ὅτι ἡ σύνθεσις τοῦ θιάσου τῆς, πού στηριζόταν σὲ παλιὸς δεσμούς, ἦταν ἕνας ἀπὸ τοὺς λόγους, πού ἐμπόδισαν τὴν προσπάθειά τῆς νὰ ἔχῃ μεγαλύτερη ἀπόδοσι. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁμως, ἡ «Ἐλευθέρα Σκηνή», ὅπως καὶ τὸ «Θέατρο Τέχνης», ἀφύπνισε καὶ δημιούργησε μιὰ ζωηρότατη κίνηση σὲ μιὰ ἐποχὴ πού τὸ ἑλληνικὸ θέατρο κινδύνευσε νὰ πέσῃ σὲ τέλειο μαρασμό.

Θά ἔπρεπε νὰ ἀναφέρω καὶ μερικές ἄλλες προσπάθειες, τίς ἐπιδείξεις λ.χ. τῆς Ἐπαγγελματικῆς Σχολῆς Θεάτρου, γιὰ τίς ὁποῖες ἐργάστηκε πολὺ ἀκόμη ἕνας ἀπὸ «κείνους» πού ἐπέρασαν τὰ σαράντα μέσα στὴ δωδεκαετία, πού ἐξετάζουμε, — ὁ κ. Φῶτος Πολίτης, — νὰ ἀναφέρω, ἐπίσης, τίς ἐρμηνεῖες ἀρχαίων δραμάτων, τῆς «Ἐκάβης» στὸ Στάδιο μὲ τὴν κ. Κοτοπούλη, τοῦ «Προμηθέα Δεσμώτη» καὶ τῶν «Ἰκετίδων» στοὺς Δελφούς, καὶ νὰ μὴν ξεχάσω κάποιες ἐξαιρετικὲς παραστάσεις πού ἔδωσαν τὰ θέατρα, τὰ ὁποῖα δὲν ἰσχυρίσθηκαν ποτὲ ὅτι εἶναι «Θέατρα Τέχνης». Ἄλλὰ προτιμῶ στὰ λίγα λεπτὰ πού μοῦ μένουν νὰ ἀναζητήσω τὰ ἀποτελέσματα ὄλων αὐτῶν τῶν προσπαθειῶν καὶ νὰ καθορίσω τὰ χαρακτηριστικώτερα γνωρίσματα τῆς περιόδου, πού φθάνει ὡς τὴν ἴδρυση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου.

Ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ ἔργα πού παίχτηκαν στὰ τελευταῖα δέκα-δώδεκα χρόνια ἀνέφερα μερικά, ὅταν μιλοῦσα γιὰ τὸ θίασο τῆς «Ἐταιρίας Ἑλληνικοῦ Θεάτρου», τοῦ «Θεάτρου Τέχνης», τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς» καὶ γιὰ τοὺς διαφόρους θιάσους τῶν Νέων. Ἄλλὰ καὶ τώρα δὲν θὰ ἀναφέρω παρὰ ἐκεῖνα πού ἔκαμαν πολλές παραστάσεις ἢ τοὐλάχιστον ἐπροκάλεσαν πολλές συζητήσεις. Δὲν εἶναι λίγα: τὸ «Φιντανάκι», τὸ «Μελτεμάκι», ὁ «Σέντζας» καὶ ὁ «Σταθμὸς» τοῦ κ. Χόρν, οἱ «Φοιτηταί», ἡ «Τρίμορφη γυναῖκα», ἡ «Μερυτάν», ἡ «Ἀναδυομένη», τὸ «Ἀνθρώπινο» καὶ τὰ «Περωμένα» τοῦ κ. Σενοπόλου, ἡ «Φλόγα» τῶν κ. κ. Μελᾶ καὶ Κοκκίνου, ἡ «Κυρὰ Φροσύνη» τοῦ κ. Σκίπη, τὸ «Μιὰ νύχτα μιὰ ζωὴ» τοῦ κ. Μελᾶ, ὁ «Ἄρχοντας τοῦ Κόσμου», ἡ «Αἰωνία ζωὴ» καὶ ἡ «Ἱστορία τῆς Ἀθήνας» τοῦ κ. Μωραϊτίνη, τ' «Ἀρραβωνιάσματα» καὶ ἡ «Δράκαινα» τοῦ κ. Μπόγρη, ἡ «Ὀργὴ τοῦ δάσους» τοῦ κ. Ροδᾶ, ἡ «Νέλλη» τοῦ κ. Κύρου, ἡ «Πόρτα καὶ τὸ παράθυρο» τοῦ κ. Ἰωαννοπούλου, ὁ «Καραγκιόζης», οἱ «Πίνες» καὶ ὁ «Ἐρωτόκριτος» τοῦ κ. Συναδινοῦ, ἡ «Ἀστραία» τοῦ κ. Σημηριώτη, ὁ «Ὀρκος τοῦ πεθαμένου» τοῦ κ. Παπαντωνίου.

Ἐπαίχθηκαν, ὅπως βλέπετε, ἀρκετὰ ἔργα ἀπὸ τὸ 1917—18 ὡς τὸ 1930. Ὅλη ὁμῶς αὐτὴ ἡ παραγωγὴ δὲν ἐστάθηκε ἱκανὴ νὰ δημιουργήσῃ πλοῦσια θεατρικὴ ζωὴ στὸν τόπο μας. Δυὸ τρεῖς συγγραφεῖς μας ξέρουν, βέβαια, τὸ θέατρο καὶ ἔχουν τρόπους νὰ ἰκανοποιοῦν τίς ἀπαιτήσεις τοῦ καινοῦ. Ἄλλὰ θεατρικὴ ζωὴ καὶ θεατρικὴ παράδοση δημιουργεῖται μόνο μὲ σειρά ἔργων, στὰ ὁποῖα ὁ θεατὴς βλέπει τοὺς καθημερινοὺς ἀγῶνες του, τὰ ὄνειρά του, τίς πεποιθήσεις του, τίς συνήθειές του, τὸν ἑαυτό του τέλος πάντων ἢ τὸ γείτονά του. Ἔργα αὐτῆς τῆς ἀξίας κι' αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου ἐγράφηκαν στὰ δώδεκα τελευταῖα χρόνια πολὺ λίγα, ὅπως καὶ σὲ ὀλόκληρον τὸν πρῶτο αἰῶνα τῆς ἐλευθερίας μας. Καὶ οἱ περισσότερες ἀνησυχίες μου γιὰ τὸ μέλλον τοῦ θεάτρου μας ὀφείλονται στὸ γεγονός ὅτι νομίζουμε πὼς μπορούμε νὰ περνοῦμε διαρκῶς μὲ δάνεια ἀπὸ τίς ξένες λογοτεχνίες. Πηγαίνουμε στὸ θέατρο ἀπὸ συνήθεια ἢ γιὰ νὰ μὴν παραλείψουμε ἕνα κοσμικὸ καθῆκον κι' ὄχι ἀπὸ ἀνάγκη, ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία νὰ πλουτίσουμε τὴν πείρα μας καὶ νὰ σκεφθοῦμε ἑπάνω στὰ μεγάλα

προβλήματα τῆς ζωῆς. Ἄλλ' ὁ θεατῆς πού πηγαίνει στό θέατρο γιά νά χωνέψῃ καλύτερα ἢ νά ἐπιδειξῇ τὸ καινούργιο του κοστοῦμι δέν εἶναι πραγματικὸς θεατρόφιλος, οὔτε μπορεῖ νά ὑπολογίζεται ὡς προϋπόθεση γιά μιὰ θεατρικὴ ἀνθήση. Θ' ἀρνηθῇ τὸ θέατρο, μόλις πάψῃ ἡ θεατρικὴ παράσταση νά εἶναι κοσμικὸ γεγονός.

Ἐπειτα οἱ συγγραφεῖς μας, οἱ περισσότεροι τοῦλάχιστον, ἐργάστηκαν στὴ χρονικὴ περίοδο πού ἐξετάζουμε χωρὶς νά ἔχουν πληροφορηθῇ ἢ χωρὶς νά ἔχουν προσπαθῆσει νά καταλάβουν τί γίνεται στὰ μεγάλα πνευματικὰ κέντρα. Ἔμειναν πιστοὶ στὸ ρεαλιστικὸ θέατρο. Κ' ἐνῶ μερικοὶ ἔδωκαν ἔργα ἀξιόλογα στὸ εἶδος τους, δέν κατῶρθωσαν νά ικανοποιήσουν τίς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς καὶ νά βροῦν τὸ δρόμο τῆς πραγματικῆς δημιουργίας. Περιωρίστηκαν νά ἐπαναλάβουν τὸν ἑαυτό τους καὶ νά ἐργαστοῦν στὰ πλαίσια τοῦ θεάτρου, πού βλέπει τὸν ἄνθρωπο ἐξωτερικά, τὸν κοινωνικὸ καὶ ὄχι τὸ φυσικὸ ἄνθρωπο, ἀγνόησαν τίς βαθύτερες ἀγωνίες του, τῆς μεγάλης τύψεϊς του, ὅτι ὑπάρχει ἀναλλοίωτο σὲ κάθε ἀνθρώπινη ψυχῇ, καὶ εἶδαν μερικές συγκρούσεις πού προκαλοῦν τὰ κοινωνικὰ συστήματα, τὰ συμφέροντα, οἱ καταστάσεις γενικῶς πού ἀλλάζουν ἀπὸ χρόνο σὲ χρόνο καὶ δέν εἶναι ὅμοιες σὲ ὅλες τίς χώρες. Ἡ ποίηση δέν ἐπέρασε ὅσο πρέπει ἀκόμη στὸ θέατρό μας. Κ' ἐξακολουθεῖ νά κυριαρχῇ ἡ ἀπλὴ παρατήρηση καὶ ἡ καλὴ τεχνικὴ. Φυσικῶς, ἔπρεπε νά περάσουμε κί' ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ στάδια. Ἄλλ' ἀρκετὰ ἐμείναμε. Ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς, μὲ τίς βασανιστικὰς ἀμφιβολίες του καὶ μὲ τὴν ἀμείλικτη αὐστηρότητά του, δέν μπορεῖ νά περιμένῃ περισσότερο. Ἀπαιτεῖ ν' ἀνοίξουμε τὸ παράθυρο τοῦ σαλονιοῦ, στὸ ὁποῖο τοποθετοῦν συνήθως οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς μας τὰ δράματά τους, καὶ νά δοῦμε τί γίνεται ἔξω, στὸν καθαρὸ ἀέρα, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἐκδηλώνεται εἰλικρινέστερα καὶ δέν ἔχει κανένα λόγο νά πλαστογραφῆσῃ τὸν ἑαυτό του. Παρακολουθήσαμε τόσο πολὺ τίς συζυγικὰς γκρίνιες καὶ τὸ ρόλο τοῦ τρίτου, ὥστε ἔνας ξένος μὲ τὸ δίκιο του μπορεῖ νά μᾶς πῇ ἀδιάκριτος. Ὁ ἄνθρωπος, ὁ καθολικὸς, αὐτὸς πού δέν εἶναι ἀπλὸ κοινωνικὸ φαινόμενο, μένει πάντα ἔξω ἀπὸ τὸ θέατρό μας. Κί' ἂν δέν ἐκουράστηκε αὐτὸς νά περιμένῃ, ἐκουράστηκαν οἱ θεατρόφιλοι νά βλέπουν τὰ ἴδια πρόσωπα μὲ ἄλλα ὀνόματα, ἀλλὰ πάντα μὲ τίς ἴδιες συνήθειες, μὲ τίς ἴδιες ἰδέες καὶ προπάντων μὲ τὸν ἴδιο ψυχικὸ κόσμο. Καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ καλύτεροι νέοι συγγραφεῖς, οἱ κ. κ. Μιτόγρης καὶ Ἰωαννόπουλος, συνέχισαν τὴν κατάστασιν πού βρῆκαν.

Ἐργάστηκαν, λοιπόν, οἱ θεατρικοὶ συγγραφεῖς μας ἀλλὰ δέν ἀνανεώθηκαν. Κί' ὅτι νέο ἔχει νά παρουσιάσῃ αὐτὴ τὴ στιγμή τὸ θέατρό μας, ὀφείλεται στίς προσπάθειες τῶν σκηνοθετῶν. Αὐτοὶ ἔκαμαν σωστὴ ἐπανάσταση. Καὶ πραγματικῶς κατῶρθωσαν ν' ἀλλάξουν πολλὰ πράγματα. Ἡ τακτοποίηση ἐνὸς σαλονιοῦ δέν εἶναι πιά, ὅπως εἶπα καὶ προηγουμένως, ἡ ἀσχολία τους. Δέν ἐκτελοῦν ἀπλῶς τίς ὁδηγίες τῶν συγγραφέων. Γίνονται συ-

νεργάτες των, συχνά τούς βάζουν κατά μέρος, δυναμώνουν τὰ αδύνατα μέρη τῶν ἔργων, φροντίζουν ὥστε οἱ ἀρετές των νὰ παρουσιάζωνται καλύτερα, ἀγωνίζονται γιὰ νὰ δώσουν ἀτμόσφαιρα, — δημιουργοῦν. Κάποτε μάλιστα ἡ ἐργασία τους ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τοῦ ἔργου. Κι' αὐτὸ δὲν τὸ παρατηρήσαμε λίγες φορές στὶς παραστάσεις τῆς «Ἐλευθέρας Σκηνῆς». Ἐγινε δηλαδὴ ἀπὸ τούς σκηνοθέτες μας μιά προσπάθεια ἀνανεώσεως μὲ πολλὰ καὶ ἀξιόλογα ἀποτελέσματα. Καὶ σήμερα τὸ θεατρὸ μας παρουσιάζεται συγχρονισμένο, τοῦλάχιστον στὸ κεφάλαιο τῆς σκηνοθετικῆς καὶ σκηνογραφικῆς τέχνης. Δὲν ἀγνοεῖ τί γίνεται ἀλλοῦ καὶ χρησιμοποιεῖ τὰ μέσα ποῦ διαθέτει μὲ τὸν πιὸ καλαίσθητο τρόπο.

Ἄλλα καὶ οἱ ἠθοποιοὶ μας δὲν ὑστέρησαν. Οἱ πιὸ παλιοὶ δὲν μπόρεσαν, βέβαια, νὰ γίνουν ἄλλοι ἄνθρωποι καὶ νὰ προσαρμοσθοῦν ἐντελῶς στὴν κατάσταση ποῦ ἐδημιούργησαν οἱ σκηνοθέτες. Ἐργάστηκαν ὅμως πολὺ καὶ δὲν ἐστάθηκαν ἐμπόδιο στὴν προσπάθεια τῆς ἀνανεώσεως. Ἐπειτα, στὰ δέκα-δώδεκα αὐτὰ χρόνια εἶχαν μερικὲς ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἐπιτυχίες τους οἱ ἀξιολογώτεροι ἀπὸ τούς ἠθοποιούς μας, ποῦ ὠρίμασε τὸ ταλέντο τους λίγο πρὶν ἀπὸ τὸ 1920. Κι' αὐτὸς ἀκόμη ὁ Βεάκης ἔκαμε τὶς καλύτερες ἐμφάνσεις του τὴν τελευταία δεκαετία μὲ τούς «Κατακτητὰς» τοῦ Μερὲ καὶ μὲ τόσα ἄλλα ἔργα. Τὸ ἴδιο μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸν κ. Ἀργυρόπουλο.

Ἄλλ' ἡ περίοδος ποῦ ἐξετάζουμε ἔδωσε καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη: τοὺς νέους ἠθοποιούς, ποῦ μερικοὶ ἀπ' αὐτούς, ὅπως ὁ Μινωτῆς, προκαλοῦν ἐνθουσιασμοὺς κι' ἄλλοι δίνουν τὶς βασιμώτερες ἐλπιδες. Ὁ Γληνός, ὁ Μουσουρῆς, ὁ Δενδραμῆς, ὁ Μινωτῆς, ὁ Καρούσος, ὁ Μαμίας, ὁ Παντόπουλος, ἡ Παπαδάκη, ἡ Ἀλίκη, ὁ Μιράντα, ἡ Ἀνδρεάδου, πρωτοφάνηκαν ἢ ἐφάνηκαν περισσότερο, ἐπέρασαν στὴν πρώτη γραμμὴ τῶν ἠθοποιῶν μας, ἐκέρδισαν τὴν συμπάθεια τοῦ κοινοῦ, ἐχειροκροτήθηκαν καί, καθώς πεθάρχησαν στὶς ὁδηγίες τῶν σκηνοθετῶν τους, βοήθησαν κι' αὐτοὶ γιὰ τὴν ἀνανέωση τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου. Οἱ ἐμφάνσεις των, ἡ ἐργασία τῶν σκηνοθετῶν καὶ δύο-τρία ἔργα εἶναι τὸ ἐνεργητικὸ τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρου στὰ τελευταία δώδεκα χρόνια.

Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες δὲν μπόρεσαν νὰ διατηροῦν πάντα ζωηρὴ τὴ θεατρικὴ κίνηση. Τὸ κοινὸν τῶν θεάτρων ὀλοένα καὶ ἀραιώνει. Καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ἀνανεώσεως δὲν εἶχε μόνο νὰ συμβιβάζῃ φιλοδοξίες, νὰ μεταβάλλῃ συνήθειες, νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἀπειθάρχητους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν οικονομικὴ κρίση, ποῦ ἔκανε μεγαλύτερη τὴν ἀδιαφορία γιὰ τὸ θεατρὸ καὶ γιὰ ὅ,τι τὸ πνευματικόν. Δυναμεις ὑπῆρχαν καὶ μὰς ὑπενθύμιζαν κάθε τόσο ὅτι πολλὰ μπορούν νὰ διορθωθοῦν, ὅταν ἐξασφαλισθοῦν καλύτερες συνθηκὲς ἐργασίας. Κι' ὅσο μεγάλωνε ἡ κρίση καὶ ἡ ἀδιαφορία τοῦ κοινοῦ, τόσο γινόταν πιὸ αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη ἰδρύσεως Ἐθνικοῦ Θεάτρου. Καὶ μὲ τὴν ἱκανοποίηση τῆς ἀνάγκης αὐτῆς κλείνει ἡ περίοδος ποῦ ἐξετάσαμε, μία περίοδος ἀγῶνων, θυσιῶν καὶ ἀναζητήσεων.

Η Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ

ΠΕΡΑΣΤΙΚΕΣ

Γυναίκες, πού σās είδα σ' ένα τραίνο
τῆ στιγμῆ πού ἐκινούσε γι' ἄλλα μέρη
γυναίκες πού σās είδα σ' ἄλλου χέρι
μὲ γέλιο νὰ περνάτε εὐτυχισμένο
γυναίκες, σὲ μπαλκόνια, νὰ κοιτᾶτε
στο κενό μ' ἕνα βλέμμα ξεχασμένο
ἢ ἀπὸ ἕνα πλοίο σαλπασμένο
μ' ἕνα μαντύλι ἀργὸ νὰ χαιρετᾶτε—
νὰ ξέρατε μὲ πόση νοσταλγία
στὰ δειλινὰ τὰ βροχερὰ καὶ κρύα
σās ξαναφέρνω στὴν ἀνάμνησή μου,
ὦ σās πού ἐπεράσατε μιάν ὥρα
ἀπ' τῆ ζωῆ μου μέσα καὶ πού τώρα
στὰ ξένα ἔχετε πάρει τὴν ψυχῆ μου.

Κ. ΟΥΡΑΝΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ «ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΒΡΑΔΙΑ»

Ἡ θάλασσα γελάει, τὴν ἀργυρώνει
τὸ φεγγάρι πού πάει κατὰ τὴ δύση,
λὲς καὶ γιὰ τοῦτο ἀπὸ χαρὰ φουσκώνει
δίχως αὖρα καμιὰ νὰ τὴ βοηθήσει.
Σὲ γλυκάδα ὡς αὐτῆ, ποιὰ νᾶναι ἡ θλίψη
πού ξάφνου μὲ νικάει χωρὶς αἰτία,
καὶ πολεμάει στὰ μάτια μου νὰ κρύψει
τὸν ἀτάραχον βραδιοῦ κάθε μαγεῖα;
Ὅλα γύρω σιγοῦν. Μὴ θὰ θυμίσεις
ἐμὲ τὸν γέρον, ἀγαπημένο βράδι,
μ' ἕνα τέτοιο ἀποκοίμισμα τῆς φύσης,
ποιὸν ὕπνο εἶμαι κοντὰ νὰ βρῶ στὸν Ἄδη;
Μὲ αὐτῆ τὴν ὥρα, ὅπου κανένα γνέφει
τὴν ὄψη τῆς δὲν ἔχει ἀποσκεπάσει,
χαρὰ στον ὅπου ἐλπίδα οὐράνια θρέφει
καὶ ἡ στερνὴ τῆς ζωῆς του ὥρα νὰ μονάσει.
Τὸ ἐλπίζω, καὶ ἀγκαλὰ κάπως προλέω
πὼς ἦσυχα τὰ μάτια ἔχω νὰ κλείσω,
ἄχ! μοῦ πονεῖ τὸν κόσμον τὸν ὥραϊο,
πού ὀμπροστά μου γελάει, νὰ καρρατήσω.

Α. ΜΑΡΤΖΩΚΗΣ

ΚΑΛΛΙΠΑΤΕΙΡΑ

«—Ἀρχόντισσα Ροδίτισσα, πώς μῆρες;
 Γυναῖκες διώχνει μιὰ σηνήθεια ἀρχαία
 ἐδώθε.» «—Ἐχω ἕνα ἀνίψι, τὸν Εὐκλέα,
 τρία ἀδέρφια, γιὸ, πατέρα Ὀλυμπιονίκες,
 νὰ μὲ ἀφήσετε πρέπει, Ἑλλανοδίκες,
 καὶ ἐγὼ νὰ καμαρώσω μέσ' τὰ ὠραία
 κορμιά, ποῦ γιὰ τὸ ἀγρίλι Ἡρακλέα
 παλαίβουν, θαυμαστὲς ψυχὲς ἀντρίκιες.
 Μὲ τὲς ἄλλες γυναῖκες δὲν εἶμαι ὅμοια,
 στὸν αἰῶνα τὸ σοί μου θὰ φαντάζει
 μὲ τῆς ἀντριάς τὰ ἀμάραντα προνόμια.
 Μὲ μάλαμα γραμμένον τὸ δοξάζει
 σὲ ἀστραφτερὸ κατεβατὸ μαρμάρου
 ὕμνος χρυσὸς τοῦ ἀθάνατου Πινδάρου.»

Λ. ΜΑΒΙΛΗΣ

ΚΑΝΑΡΗΣ

«Ὀλη ἡ βουλή τῶν προεστῶν στὸ μῶλο συναγμένη
 εἶπε πῶς ὀξω στὴ στεριά τοὺς Τούρκους θὰ προσμένει

Τότε ἔβγαλα τὸ φέσι

καὶ νὰ μιλήσω θάρρεψα προβάλλοντας στὴ μέση:

«Τίποτα, ἀρχόντοι, δὲ φελᾶ, μονάχα τὸ καράβι».

Σὰ μᾶκουσε ἕνα ἀπ' τὰ τρανά καλπᾶκια μας, ἀνάβει

καὶ τὸ φαρμάκι χύνει:

«Ποιὸς εἶν' αὐτός, καὶ πῶς τὸν λέν, ποῦ συμβουλὲς μᾶς δίνει;»

Νὰ τὰ Ψαρά πῶς γάθηκαν. Κ' ἐγὼ φωτιά στὸ χέρι

πῆρα, καὶ πέρα τράβηξα κατὰ τῆς Χιὸς τὰ μέρη,

κ' εἶπα ἀπὸ κεῖ—δὲ βάσταξα—μὲ χεῖλια πικραμμένα:

«Νά! πῶς μὲ λέν ἐμένα.»

Α, ΠΑΛΛΗΣ

ΑΠ' ΤΗΝ «ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΜΟΝΑΞΙΑ»

Ρόδου Μοσκοβόλημα

Ἐφέτος ἄγρια μ' ἔδειρεν ἡ βαρυχειμωνιά
 ποῦ μέπιασε χωρὶς φωτιά καὶ μ' ἠῦρε χωρὶς νιάτα,
 κ' ὦρα τὴν ὦρα πρόσμενα νὰ σωριαστῶ βριαριὰ
 στὴ χιονισμένη στράτα.

Μὰ χτές, καθὼς μὲ θάρρεψε τὸ γέλιο τοῦ Μαρτιοῦ
 καὶ τράβηξα νὰ ξαναβρῶ τ' ἀρχαία τὰ μονοπάτια
 στὸ πρῶτο μοσκοβόλημα ἐνὸς ρόδου μακρυνοῦ
 μοῦ δάκρυσαν τὰ μάτια.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ